

МАТЕРІАЛИ
І МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

Міжнародний Центр Наукових Досліджень

НАУКОВІ ОРІЄНТИРИ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА ДОСЛІДЖЕНЬ

| 14 КВІТНЯ 2023 РІК
м. Харків, Україна

Вінниця, Україна
«Європейська наукова платформа»
2023

Організація, від імені якої випущено видання:
ГО «Міжнародний центр наукових досліджень»

Голова оргкомітету: Рабей Н.Р.

Верстка: Зрада С.І.

Дизайн: Бондаренко І.В.

Конференцію зареєстровано Державною науковою установою «УкрІНТЕІ» в базі даних науково-технічних заходів України та бюлетені «План проведення наукових, науково-технічних заходів в Україні» (Посвідчення № 56 від 17.01.2023).

Матеріали конференції знаходяться у відкритому доступі на умовах ліцензії Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (CC BY-SA 4.0).

Н 34 **Наукові орієнтири: теорія та практика досліджень:** матеріали I Міжнародної наукової конференції, м. Харків, 14 квітня, 2023 р. / Міжнародний центр наукових досліджень. — Вінниця: Європейська наукова платформа, 2023. — 150 с.

ISBN 978-617-8126-27-8

DOI 10.36074/mcnd-14.04.2023

Викладено матеріали учасників I Міжнародної спеціалізованої наукової конференції «Наукові орієнтири: теорія та практика досліджень», яка відбулася 14 квітня 2023 року у місті Харків.

УДК 001 (08)

ISBN 978-617-8126-27-8

© Колектив учасників конференції, 2023
© ГО «Європейська наукова платформа», 2023
© ГО «Міжнародний центр наукових досліджень», 2023

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ І.

ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ, МАКРО- ТА РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

МОДЕЛІ РОЗПОДІЛЬЧИХ ВІДНОСИН

Мірясов Ю.О. 9

ТУРИЗМ ЯК ДОХІДНА СКЛАДОВА ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ

Кулик О.М...... 12

СЕКЦІЯ ІІ.

ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА СФЕРА ОБСЛУГОВУВАННЯ

ОБЛІК НА ФАРМАЦЕВТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ: ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ

Закревська О.М. 14

ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ ЕКОНОМІЧНИХ ПЕРЕШКОД НА ШЛЯХУ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВАМИ ЕНЕРГОЗБЕРІГАЮЧИХ ПРОЄКТІВ

Ємельянов О.Ю...... 17

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ДЕРЖАВНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Шенгер М.І., Кухарук А.Д. 20

ПРОБЛЕМИ РАЦІОНАЛЬНОЇ ЦІНОВОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВА

Бойко С.Г. 23

СЕКЦІЯ ІІІ.

ФІНАНСИ ТА БАНКІВСЬКА СПРАВА; ОПОДАТКУВАННЯ, ОБЛІК І АУДИТ

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ НА ОСНОВІ ПРИБУТКУ ВІД ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЛЯ РОЗПОДІЛУ ВИТРАТ МАЙБУТНІХ ПЕРІОДІВ

Сук П.Л. 25

ГЛОБАЛЬНІ РИЗИКИ ДЛЯ ІНВЕСТИТОРІВ СЬОГОДЕННЯ

Хмельковська А.В. 29

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ ПОТОКАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Пацай Л.А...... 32

ОСОБЛИВОСТІ НАДАННЯ ПЛАТІЖНИХ ПОСЛУГ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ Мікуляк К.А., Рудь Н.В.	34
ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСОВОГО РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ НА ПІДПРИЄМСТВІ Рубежанська В.О., Оніщенко Ю.М.	37
ПЕРЕВАГИ І БЕЗПЕКА ОНЛАЙН – БАНКІНГУ НА ПРИКЛАДІ АТ КБ «ПРИВАТБАНК», АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» ТА АТ «ДЕРЖАВНИЙ ОЩАДНИЙ БАНК УКРАЇНИ» Кішко Ю.П.	40
РОЗВИТОК ПОДАТКОВОГО КОНСАЛТИНГУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ Малейко Л.В.	43
СЕКЦІЯ ІV. МЕНЕДЖМЕНТ, ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ	
ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОЦІНЮВАННЯ ПЕРСОНАЛУ В ОРГАНІЗАЦІЇ Волощук С.А.	46
УПРАВЛІННЯ ЗМІНАМИ В ЕПОХУ ЦИФРОВІЗАЦІЇ І ДІАЛЕКТИКА ЇЇ ЕФЕКТИВНОСТІ: ПОЗИТИВНОЇ-НЕВИЗНАЧЕНОЇ-НЕГАТИВНОЇ Юшин С.О.	52
СЕКЦІЯ V. ПРАВО ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО	
PRIVACY RIGHT VS INTELLECTUAL PROPERTY RIGHT: WHERE THE LIMIT ENDS BASED ON THE CASE AGAINST LEAKERS Філіпських О.І., Євков А.М.	55
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ОФОРМЛЕННЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА ЗЕМЕЛЬНУ ЧАСТКУ (ПАЙ) Осипенко А.С.	58
ІНСТИТУТ БЕЗПІДСТАВНОГО ЗБАГАЧЕННЯ: ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ НІМЕЦЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОДЕЛЕЙ Ільків О.В.	61
МІЖНАРОДНО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЄС ТА ЙОГО ЧЛЕНІВ ЗА ПОРУШЕННЯ УГОД ПРО ЗАХИСТ ЗАРУБІЖНИХ ІНВЕСТИЦІЙ Палієнко А.В.	64
ПРОДОВЖЕННЯ РЕФОРМИ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ В УКРАЇНІ З УРАХУВАННЯМ ДОСВІДУ ПОЛЬЩІ Дерець В.А.	66

РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНОГО АГЕНТСТВА З ПИТАНЬ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ У
БОРОТЬБІ З КОРУПЦІЄЮ: АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
Вольтобрісов А.В...... 69

СУТНІСТЬ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В ПРАЦЯХ ПРЕДСТАВНИКІВ
УКРАЇНСЬКОЇ ПОЗИТИВІСТСЬКОЇ ДОКТРИНИ СЕРЕДИНИ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ
СТОРИЧЧЯ
Тороп М.О...... 72

УДОСКОНАЛЕННЯ ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ ЗА ДОТРИМАННЯМ ПРАВ
ЗАСУДЖЕНИХ В УВП
Кутєпов М.Ю...... 75

СЕКЦІЯ VI. ІНСТИТУТ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, СУДОВА СИСТЕМА ТА НОТАРІАТ

ЮРИДИЧНА ТЕХНІКА ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ДОКУМЕНТІВ, ЯК СКЛАДОВА ЕТИКИ
ВІДНОСИН АДВОКАТА ТА СУДУ
Дзядевич В.Р...... 78

СЕКЦІЯ VII. ГІРНИЦТВО ТА НАФТОГАЗОВА ІНЖЕНЕРІЯ

УМОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ УДОСКОНАЛЕНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ ЛІКВІДАЦІЇ СКУПЧЕНЬ
РІДКИХ НАФТОПРОДУКТІВ І ЛОКАЛІЗАЦІЇ ОСЕРЕДКУ ЗАБРУДНЕННЯ
ГРУНТОВИХ ВОД РІДКИМИ ТА РОЗЧИНЕНИМИ НАФТОПРОДУКТАМИ
**Науково-дослідна група:
Маркіна Н.К., Горишнякова Я.В., Пилипенко Л.В., Сидельник О.С., Петік В.О.**..... 81

СЕКЦІЯ VIII. ЕКОЛОГІЯ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ЗАХИСТУ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

ПРОБЛЕМА ПЕРЕРОБКИ СМІТТЯ В УКРАЇНІ
Меркулова Є.О., Колядич Я.О., Мокрякова М.І...... 87

РОЗРАХУНКОВА МЕТОДИКА ВИЗНАЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНО ПРИЙНЯТНОГО
ТЕХНОГЕННОГО НАВАНТАЖЕННЯ НА ПІДЗЕМНУ ГІДРОСФЕРУ В МІСЦЯХ
РОЗМІЩЕННЯ ДЖЕРЕЛ ЗАБРУДНЕННЯ ВОДНИХ РЕСУРСІВ ДЛЯ ОБГРУНТУВАННЯ
ЗАХОДІВ З ОХОРОНИ ПОВЕРХНЕВИХ ВОД ВІД ЗАБРУДНЕННЯ ПІДЗЕМНИМ
СТОКОМ
Маркіна Я.С., Маркіна Н.К., Горишнякова Я.В...... 89

СЕКЦІЯ ІХ. КОМП'ЮТЕРНА ТА ПРОГРАМНА ІНЖЕНЕРІЯ

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЩОДО РЕАЛІЗАЦІЇ СИСТЕМ РОЗПОДІЛУ КВАНТОВИХ КЛЮЧІВ Цяпа С.М.	94
НЕДОЛІКИ ДІАГРАМИ ПОСЛІДОВНОСТІ ТА ЇЇ АЛЬТЕРНАТИВА Старіков Н.В.	96
РОЗРОБКА WEB-САЙТУ ІНТЕРНЕТ-МАГАЗИНУ Кулініч В.А.	99

СЕКЦІЯ Х. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА СИСТЕМИ

ВИДИ МАТЕМАТИЧНОЇ МОДЕЛІ ГЕОМЕТРІЇ ОБ'ЄКТІВ. ДОСТОЇНСТВА І НЕДОЛІКИ Бичков І.В., Майорова К.В., Бичков М.І., Малашенко В.Л., Рябіков С.М.	102
РОЗРОБЛЕННЯ БАЗИ ДАНИХ ПРОГРАМНОЇ СИСТЕМИ ДЛЯ КЕРУВАННЯ ЗАЯВКАМИ З ЛІЗИНГУ АВТОМОБІЛІВ Грицевич Д.С., Кирийчук Д.Л., Ляшенко О.М.	105
РОЗРОБЛЕННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ДЛЯ АНАЛІЗУ ТА ОЦІНКИ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ПОТЕНЦІЙНИХ ПОЗИЧАЛЬНИКІВ Фоменко Г.Ю.	108

СЕКЦІЯ ХІ. ТРАНСПОРТ ТА ТРАНСПОРТНІ ТЕХНОЛОГІЇ

АНАЛІЗ РОБІТ ПРИ ВИКОНАННІ РЕМОНТУ ТА КОНВЕРТАЦІЇ АВІАЦІЙНОЇ ТЕХНІКИ Бичков І.В., Майорова К.В., Малашенко В.Л., Бичков М.І., Комисаров О.Л.	115
--	-----

СЕКЦІЯ ХІІ. ФІЛОЛОГІЯ ТА ЖУРНАЛІСТИКА

РЕПУТАЦІЯ ЯК СКЛАДНИК УСПІШНОСТІ ПУБЛІЧНИХ ЛЮДЕЙ Токарев В.В.	119
---	-----

СЕКЦІЯ ХІІІ. ПЕДАГОГІКА ТА ОСВІТА

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСТУПНОСТІ ТА ЦІЛІСНОСТІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ЯК ПРОВІДНА УМОВА ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ Мозгальов А.А.	121
--	-----

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ТА ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ТВОРЧОЇ УЯВИ У ДІТЕЙ
СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИНЕННЯМ
МОВЛЕННЯ

Кушнарченко Ю.В...... 124

ТЕОРІЯ ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ ДО РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦІВ З ПИТАНЬ ЦИВІЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Михайлов В.М...... 126

ФОРМИ ВЗАЄМОДІЇ ВЧИТЕЛЯ З БАТЬКАМИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ
НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Шищенко В.О., Разумова М.П...... 129

СЕКЦІЯ XIV.

ПСИХОЛОГІЯ ТА ПСИХІАТРІЯ

ПРОБЛЕМА ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА З ТОЧКИ ЗОРУ ПСИХОЛОГІЇ

Березняк А.С...... 130

ЧИННИКИ ПЕРЕЖИВАННЯ САМОТНОСТІ УКРАЇНЦЯМИ-ВИМУШЕНИМИ
МІГРАНТАМИ, ЯКІ ПЕРЕБУВАЮТЬ В КРАЇНАХ ЄВРОСОЮЗУ ВНАСЛІДОК ВІЙНИ В
УКРАЇНІ

Кулаєва Т.В...... 133

СЕКЦІЯ XV.

МЕДИЧНІ НАУКИ ТА ГРОМАДСЬКЕ ЗДОРОВ'Я

PURPLE - СИНДРОМ У НЕМОВЛЯТ ЯК ПРИЧИНА РОЗВИТКУ НТГ
(НАСИЛЬНИЦЬКОЇ ТРАВМИ ГОЛОВИ)

Бухаріна П.Т., Гаспарова Я.Е., Хвиць П.С...... 136

ДЗЕРКАЛЬНА ТЕРАПІЯ ЯК МЕТОД РУХОВОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ПАЦІЄНТІВ ПІСЛЯ
ІНСУЛЬТУ

Грейда Н.Б...... 138

МЕТА І ЗАВДАННЯ ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТУ «ЗАГАЛЬНА ПАТОЛОГІЯ» ПРИ
ПІДГОТОВЦІ МАГІСТРІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ, ЕРГОТЕРАПІЯ

Андрійчук О.Я...... 140

СЕКЦІЯ XVI.

ІСТОРІЯ, АРХЕОЛОГІЯ ТА КУЛЬТУРОЛОГІЯ

ІВАН БАГРЯНИЙ - УКРАЇНСЬКИЙ ПИСЬМЕННИК СЕРЕД ЧУЖИННИЦЬКОГО СВІТУ

Данилів М.В...... 142

**СЕКЦІЯ XVII.
АРХІТЕКТУРА ТА БУДІВНИЦТВО**

АКТУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ СТВОРЕННЯ І ОНОВЛЕННЯ ЦИФРОВИХ КАРТ І ПЛАНІВ
Малашевська О.А., Дідюра П.О.....145

НОВІТНІ ТЕНДЕНЦІЇ ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ
ФОРМУВАННІ ВНУТРІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА МЕДИЧНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНИХ
ЦЕНТРІВ
Красножон Т.Ю.....147

СЕКЦІЯ І. ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ, МАКРО- ТА РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

МОДЕЛІ РОЗПОДІЛЬЧИХ ВІДНОСИН

Мірясов Юрій Олександрович

канд. екон. наук, доцент кафедри економічної теорії
та економічних методів управління

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Україна

В структурі циклу суспільного відтворення, який включає в себе виробництво, обмін, розподіл та споживання суспільного продукту, розподільчі відносини виграють особливу роль. Від того, як відбувається процес розподілу, залежить обсяг сукупного попиту і структура споживання в економіці так само як і процес нового циклу виробництва, а розподіл благ та доходів носить соціальний характер, визначаючи рівень соціалізації, довіри та вектор соціальної спрямованості розвитку суспільства. Дослідження розподільчих відносин має два аспекти. По-перше, увага акцентується на проблемі дистрибуції, тобто розподілу доходів, їх пропорційності і, як наслідок, проблемах нерівності та соціальній справедливості, рекомендаціях та реальній політиці з оптимізації подальшого перерозподілу доходів. Інший аспект розподільчих відносин пов'язаний з механізмами алокації, тобто фізичного розподілу ресурсів або товарів, що визначає пропорції нового циклу виробництва, переливу ресурсів між галузями та виробниками і впливає на подальшу ефективність процесу виробництва. Відмітимо, що будь який механізм алокації має дистрибутивні наслідки.

Підґрунтям розподільчих відносин та означених їх сторін є два головні механізми – ринковий та адміністративний. Їх сполучення в тих чи інших пропорціях формує і визначає типи економічної системи, спектр яких може бути доволі широким – від ліберальної до жорстко адміністративної. Кожному з можливих типів економічної організації притаманні свої особливості щодо процесів перерозподілу, особливостей дії дистрибутивних та алокативних механізмів.

Серед головних моделей алокації, або розподілу ресурсів чи товарів виділимо моделі аукціону, черги та наділення. Модель аукціону, притаманна саме ринковому типу ціноутворення. Механізм класичного аукціону у чистому вигляді досить зрозумілий – власником блага (ресурсу або товару) стає той, хто запропонує найвищу ціну, а ті, хто не можуть заплатити, позбавляються цього блага. Ця модель була використана Вальрасом для пояснення рівноважної ринкової ціни: виробник задає ціну виходячи з власних витрат і запланованого прибутку і тоді ціна попиту стає вирішальною. Покупці, чия індивідуальна готовність заплатити, менша за задану ціну, добровільно залишають процес торгів і виходять з угоди. Ті, чия ціна попиту збігається із заданою, отримують товар. Ті ж, хто може заплатити вищу ціну, ніж задана, окрім товару отримують споживчу премію – споживчий надлишок. Отже у розподілі відіграє роль ефективна ціна, яка є об'єктивною і не залежить від суб'єктивного фактору.

Друга модель розподілу – наділення, виступає як надання благ потенційним

користувачам за неціновими ознаками. В дефіцитних економіках, наприклад в СРСР була поширена практика наділення дефіцитними благами починаючи від продуктів харчування (продуктових наборів), закінчуючи виробничими ресурсами. Так само існувало наділення суспільними послугами – місця в дитячих садках, квоти на зачислення до вишів, місця до санаторіїв та інше. Така модель може бути реалізована у вигляді а) адміністративного наділення, при якому органи управління визначають постачальника блага та його потенційного користувача; б) наділення безпосередньо виробником, який визначає коло отримувачів блага. Сам процес наділення має частково феодальний характер – привілеї суверена своєму васалу. Отже отриманню блага передують певні ступені лояльності отримувача. За умов розвинутого суспільного устрою критерії лояльності маскуються або відходять на другий план. На перше місце офіційно виходять критерії дотримання принципу соціальної справедливості, а саме – ступінь потреби в даному товарі або ресурсі. З етичної точки зору зрозуміла важливість цієї ознаки, розбіжності виникають лише з приводу конкретного визначення «ступеня потреби». Однак критерії лояльності (заслуга; політична позиція; походження; громадське положення) також залишаються. Немає такого суспільства, де б ці критерії розподілу благ не відігравали жодної ролі, але їх наявність буде завжди об'єктом критики та дискусій через відмінності в політичних позиціях та морально-етичних нормах. Нарешті, третя група критеріїв, які засуджуються суспільством і законом, але грають помітну роль в будь-якому суспільному ладі: особисті зв'язки; корупція, подяка або взаємна послуга. Процес наділення благом за офіційно позначеними критеріями ускладнюється тим, що дійсні критерії відбору не завжди відкрито визнаються. Кожна конкретна схема наділення дає переваги одним економічним суб'єктам над іншими. Тож наділення стає чинником перерозподілу, а конкретний зміст критеріїв, що використовуються при розподілі, стає характеристикою суспільно-економічної системи.

Третьою моделлю розподілу є черга. Якщо фізичні обсяги пропозиції блага відомі і підлягають розподілу, можливі три типи черги задля отримання блага: реальна черга, в якій потенційні отримувачі очікують благо; черга по запису, в якій претендент може залишити місце розподілу, отримавши порядковий номер; черга за порядком прибуття, коли претенденти отримують благо по мірі прибуття до місця розподілу. Загальною властивістю всіх трьох типів черги є те, що черговість прибуття на місце пропозиції є єдиним критерієм відбору – той, хто за часом прибуває раніше, отримує перевагу перед іншими.

Зазначимо, що наділення та черга мають взаємні ознаки. Наділення може здійснюватися в певному черговому порядку, коли коло осіб є визначеним і кожен отримує благо тільки після закінчення повного циклу наділенням благ всіх, хто його потребує. На відміну від наділення де уповноважена особа чи організація здійснює відбір на підставі різних критеріїв, в моделі черги відбір є знеособленим.

Означені три моделі алокації виділено в чистому вигляді. В будь-яких системах можливі прояви кожної з них. Як різновид, відмітимо їх комбінацію у вигляді паралельного розподілу, коли товари чи ресурси можуть одночасно розподілятися паралельно через два канали – через державний сектор і через ринкові механізми. В багатьох країнах така змішана схема алокації застосовується щодо надання суспільних благ, коли поряд з безкоштовною освітою або медициною діють приватні школи та медичні заклади. Вони можуть відрізнятися якістю послуги, що надається, ціною, супутніми витратами нецінового характеру, ступенем залежності споживача від виробника. У випадку надання послуг через державний сектор схема розподілу передбачає отримання блага через адміністративне наділення та/або черги.

Паралельно в ринковому сегменті визначальною є модель аукціону, яка може супроводжуватись моделлю черги.

Список використаних джерел:

1. Алексеева А. Ю. Загальні принципи формування розподільчих відносин в Україні на макроекономічному рівні [Електронний ресурс] // Вісник Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту - 2006. - Вип. 10. - С. 123-125. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdnuzt_2006_10_31
2. Боряк Г.В. 25 років незалежності: нариси історії творення нації та держави – ; НАН України ; Ін-т історії України. – К. : Ніка-Центр, 2016. – 796 с.
3. Геєць В. Економіка і суспільство: непізнані грані взаємовпливу (роздуми над прочитаним) [Електронний ресурс] //Економіка України. - 2012. - № 3. - С. 4-24. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/EkUk_2012_3_2.
4. Чернишевич О.М. Диспропорційність розподільчої системи України внаслідок національних економічних трансформацій // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – № 3. – С. 160–164.

ТУРИЗМ ЯК ДОХІДНА СКЛАДОВА ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ

Кулик Оксана Михайлівна

викладачка кафедри туризму

*Львівський державний університет фізичної культури
імені Івана Боберського, Україна*

На сьогоднішній день у сучасному світі існує декілька визначень туризму як сфери діяльності. Але все базується на його класичному тлумаченні.

Туризм – тимчасовий виїзд особи з місця постійного проживання з оздоровчою, пізнавальною, професійно-діловою чи іншою метою без здійснення оплачуваної діяльності в місці перебування. Туризм трактується як форма суспільного споживання специфічних благ, послуг і товарів, що об'єктивно розвинулась внаслідок соціологізації відтворювальної функції, утворивши галузь діяльності зі створення цього специфічного продукту та організації його споживання, яка за кінцевим призначенням та характером діяльності належить до споживчих галузей господарства [1].

Також сутність туризму розкривається як багатогранне явище, тісно пов'язане з економікою, історією, географією, архітектурою, медициною, культурою, спортом та іншими науками. Але жодна з них не може повністю та конкретно охарактеризувати його як об'єкт власних досліджень і жоден з існуючих соціально-економічних інститутів не в змозі самостійно розв'язати комплекс його проблем. Важливу і домінуючу роль туризм відіграє в індустрії гостинності, яка на сьогоднішній день є однією з дохідних галузей ринкової економіки України, що наповнює бюджет.

Зазначимо, що на даний час Україна переживає непрості часи, зумовлені повномасштабною війною в Україні, яка триває вже більше, ніж рік, і збитків від війни насамперед зазнають усі галузі ринкової економіки. Індустрія гостинності в довоєнний період демонструвала стрімкий розвиток, зараз, на жаль, ні, але спостерігається позитивна динаміка.

Значення для індустрії гостинності туризму як основи для розвитку послуг гостинності полягає в тому, що це – міжгалузевий господарський комплекс, який спеціалізується на створенні турпродукту, здатного задовольняти специфічні потреби населення в проведенні дозвілля. Туристичну галузь формує сукупність підприємств, подібних за призначенням, технологією обслуговування, професійним складом кадрів та умовами їхньої діяльності, особливостями розміщення та функціонування на ринку туристичних послуг [2].

Туристична індустрія є надзвичайно важливою для сфери гостинності, оскільки вона складає великий економічний сектор. Це – сукупність підприємств із перевезення, тимчасового розміщення, харчування, екскурсійного, курортного, спортивного, розважального та іншого обслуговування, організації, які здійснюють туроператорську і турагентську діяльність, а також організації з надання послуг екскурсоводів, гідів-перекладачів, спортивних інструкторів, провідників та ін. [3].

Туризм і туристична індустрія загалом є однією з найбільш високодохідних галузей світового господарства, що інтенсивно розвиваються. Про це свідчить той факт, що на частку туризму припадає майже 10-12% світового валового національного продукту, 7% світових інвестицій, кожне шістнадцяте робоче місце, 11% світових споживчих витрат, 5% усіх податкових надходжень, 30-35% світової

торгівлі послугами. Туризм забезпечує значні валютні надходження до бюджету держави. Так, кожен іноземний турист, у середньому, витрачає від 300 до 600 у. о. на проживання, харчування, екскурсійне обслуговування та придбання різних товарів, що, відповідно, є позитивним показником і дозволяє формувати дохідну складову галузі [2].

Відомо, що формування національного ринку послуг гостинності є результатом взаємодії внутрішніх і зовнішніх соціально-економічних процесів, які обумовлюють потребу в послугах підприємств сфери гостинності. На даний час інтенсивність зовнішніх туристичних потоків і зв'язків трохи призупинила інтенсивність свого розвитку через відсутність зовнішнього туриста, але з надією на швидку перемогу є прогнози відновлення діяльності цього напрямку діяльності.

Отже, підсумовуючи вищенаведене, можемо сказати, що співпраця всіх підприємств індустрії гостинності є важливою складовою у формуванні дохідної частини бюджету України, і немала частка надходить від діяльності туристичної галузі. Отож, злагоджена робота всіх сегментів дозволить відновити показники дохідності галузі на позначку довоєнного періоду і допоможе досягнути позитивного фінансового результату в післявоєнний період, що дозволить збільшити надходження до державної казни від сплачених податків.

Список використаних джерел:

1. Любіцева О.О. Ринок туристичних послуг. URL: http://tourlib.net/books_ukr/lubiceva_rtp12.htm.
2. Бойко М. Г., Гопкало Л. М. Організація готельного господарства: Підручник. – К.: Київ, нац. торг.-екон. ун-т, 2006. – 448 с.
3. Закон України «Про туризм» // Відомості Верховної Ради України. 1995. № 31. С. 241.

СЕКЦІЯ II. ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА СФЕРА ОБСЛУГОВУВАННЯ

ОБЛІК НА ФАРМАЦЕВТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ: ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ

Закревська Олександра Миколаївна

здобувач вищої освіти факультету фінансів та обліку
Державний торговельно-економічний університет, Україна

Науковий керівник: Прокопова Олена Миколаївна

канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри обліку та оподаткування
Державний торговельно-економічний університет, Україна

Торгівля фармацевтичними продуктами є важливою складовою економіки країни, і потребує постійного розвитку та удосконалення облікових методів. Швидке зростання попиту на ліки вимагає контролю як в оптовій, так і в роздрібній торгівлі. У фармацевтичній галузі необхідне використання сучасних методів обліку та контролю, оскільки існує багато ризиків.

Лікарські засоби мають особливий статус серед інших товарів, оскільки потребують спеціальних умов зберігання, перевірки якості та відпуску лише за рецептами. Їх обліковують виключно у строгому порядку, оскільки вони є складними та ризикованими продуктами. Перед тим як ліки зможуть бути використані в Україні, вони проходять обов'язкову державну реєстрацію.

Відповідно до Закон України «Про лікарські засоби» встановлює правила, які стосуються виробництва, реєстрації та забезпечення якості лікарських засобів. В цьому ж законі чітко зазначається, що лікарськими засобами є будь-яка речовина або комбінація речовин, які мають фармакологічну, імунологічну або метаболічну дію та застосовуються або вводяться людині у відповідній лікарській формі для лікування чи профілактики захворювань людини або з метою відновлення, покращення чи зміни фізіологічних функцій організму, або для встановлення медичного діагнозу [1]. Слід зазначити, що медичні вироби не є лікарськими засобами. Іншими словами це вироби медичного призначення, тобто прилади, обладнання, апарати.

Одиницею лікарських препаратів в бухгалтерському обліку та фармацевтичних товарів є їх найменування, або однорідна група. Обліку лікарських засобів схожа на процедуру отримання та реалізації обліку інших видів товару. У аптеках здійснюється облік не тільки реалізація товарів, але й їх списання з-за інших причин, таких як використання на господарські потреби, для першої медичної допомоги, для аналізів (за заявкою державної інспекції), через закінчення терміну придатності, або через втрату ефективності. Даний процес обліку починається з фіксування списання, та подальшого відображення відповідних фінансових операцій у бухгалтерському обліку.

Аптечні заклади можуть виготовляти лікарські засоби на основі рецептів громадян та замовлень лікувальних закладів. Ці документи не вважаються

бухгалтерськими документами, але вони є доказом дотримання вимог при виробництві лікарських засобів.

Для проведення первинного обліку виготовлення лікарських засобів в аптеці використовуються специфічні виробничі реєстри, такі як Журнал обліку лабораторних робіт та Журнал обліку фасувальних робіт. Ці журнали ведуть провізори або лаборанти. Інформація з цих реєстрів використовується для наступних бухгалтерських проведеннь, тому вони є первинними документами зведеного характеру [2].

Виготовлення лікарських засобів є потенційно ризиковою операцією, оскільки вона може бути спрямована на шахрайство на будь-якому етапі від створення до списання. Щоб уникнути таких ситуацій, в системі внутрішнього контролю необхідно регулярно проводити перевірки виготовлених ліків на відповідність рецептам. Це повинна здійснювати окрема відповідальна особа - контролер-фармацевт. Для забезпечення раціонального використання ресурсів важливо посилити внутрішній контроль за виготовленням лікарських засобів.

З поміж різних лікарських засобів вирізняються наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори. Ці речовини з одного боку шкодять здоров'ю людини, але з іншого в регульованих дозах вони можуть бути корисними для лікування хворого.

Бухгалтер, який веде облік використання наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори у закладі, повинен мати достатні знання про законодавство, яке регулює обіг наркотичних засобів. Основним нормативно-правовим актом є закон України «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори» №60, в ньому містяться правила та процедури, які дозволяють контролювати та регулювати обіг цих речовин з метою захисту населення від їх шкідливого впливу та запобігання їх незаконному використанню[3]. Ще одним вкрай важливим нормативним актом є наказ МОЗ України «Про внесення змін до Закону України "Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів». Він встановлює правила зберігання, обліку та відпуску наркотичних лікарських засобів. Також цей закон має форми облікових книг для наркотичних лікарських засобів, психотропних речовин і прекурсорів в аптеках [4].

Для обліку наркотичних і психотропних речовин у місцях їх зберігання необхідно виконувати декілька важливих елементів. Перш за все, має бути затверджений перелік осіб, які будуть відповідати за це, можуть працювати з цими речовинами. Також важливо мати певний порядок передачі ключів від сейфів та спеціальні пристрої для пломбування, а також вести відповідні журнали обліку, наприклад, Журнал обліку лікарських препаратів на постах.

У випадку виявлення нестачі наркотичних речовин і психотропних засобів при їх придбанні, реалізації чи інвентаризації, необхідно скласти акт у трьох примірниках і повідомити про це поліцію протягом трьох календарних днів. Також важливо не відпускати такі речовини без спеціальних рецептів з дотриманням усіх норм відпуску та за потребою використання спеціальних дозаторів, наприклад для рідких речовин. Списання таких препаратів має підтверджуватися записами у листку призначень, який потім зберігається у медичній карті пацієнта [5]. На перше число кожного місяця необхідно звіряти інформацію про фактичний стан наявності таких специфічних препаратів і залишків по журналах і повідомляти керівнику аптечного закладу про результати. Якщо буде виявлено відхилення, то протягом трьох днів проводиться інвентаризація лікарських засобів.

У фармацевтичному закладі облік надходження, вироблення та реалізації наркотичних і психотропних засобів відображаються так само, як і будь-які інші

лікарські засоби. Вони зараховуються до рахунку обліку 28 «Товари». Для такого суворого обліку рекомендується використовувати метод списання на базі ідентифікованої собівартості як найбільш підходящий.

Зважаючи на всі фактори, можна стверджувати, що товарні операції на фармацевтичному підприємстві є необхідною складовою великої системи, в якій система обліку відіграє ключову роль. Контроль необхідний на кожному етапі процесу обліку. Потрібно посилювати контроль на первинних етапах обліку та надавати особливу увагу внутрішньому контролю за виготовленням лікарських засобів з наркотичними складовими за рецептами. Внутрішній контроль допоможе зменшити ризики помилок на кінцевих етапах обліку.

Список використаних джерел:

1. Про лікарські засоби, Закон України від 28.07.2022 № 2469-IX, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-20#Text>.
2. Вісник. Офіційно про податки: журнал. Роздрібна торгівля лікарськими засобами: особливості обліку, 2018, № 5 URL: <http://www.visnuk.com.ua/ru/pubs/id/9382>.
3. Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори, Закон України від 15.02.1995 № 60/95-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=60%2F95-%E2%F0#n14>.
4. Про внесення змін до Закону України «Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, Закон України від 22.12.2006 № 530-V URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/530-16#Text>.
5. Онищенко В. Бухгалтерський облік наркотичних засобів, 2021 URL: <https://buhplatforma.com.ua/article/7657-buhgalterskiy-oblk-narkotichnih-zasobv>.

ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ ЕКОНОМІЧНИХ ПЕРЕШКОД НА ШЛЯХУ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВАМИ ЕНЕРГОЗБЕРІГАЮЧИХ ПРОЄКТІВ

Ємельянов Олександр Юрійович

д-р. екон. наук, професор, професор кафедри економіки підприємства та інвестицій
Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Довготривале підтримування високого рівня ефективності діяльності підприємств повинно передбачати реалізацію наявного у них потенціалу економічного розвитку [1–3]. З цією метою необхідно вдосконалити процес управління економічними ресурсами, зокрема енергетичними [4–6]. Проте на шляху до впровадження заходів з такого управління постають різні види перешкод, що є характерним не лише для підприємств України [7, 8], але й для зарубіжних фірм [9–14]. Тому менеджерам підприємств необхідно виконувати ретельне оцінювання економічної ефективності заходів з підвищення енергоефективності [15–18], беручи до уваги обсяги інвестицій, які слід вкласти в їхнє впровадження [19–21], існуючі можливості покриття потреби у таких інвестиціях [22, 23], зокрема завдяки позиковому фінансуванню [24, 25], та інші чинники. При цьому розроблення заходів з управлінням енергозбереженням повинно базуватися, зокрема, на даних про рівень економічних перешкод, які постають на шляху до реалізації таких заходів.

Для оцінювання зазначеного рівня необхідно, насамперед, проаналізувати економічну ефективність запланованих енергозберігаючих проєктів з точки зору підприємства, яке передбачає їх впровадити. Припустимо, що ці проєкти фінансуватимуться за рахунок двох джерел коштів, а саме – наявних у підприємства грошових засобів, які воно може спрямувати у здійснення інвестиційної діяльності, та позики, одержаної з метою фінансування енергозберігаючих проєктів. Тоді величина чистої теперішньої вартості (ЧТВ) потоку майбутнього прибутку підприємства, отриманого внаслідок реалізації ним енергозберігаючих проєктів (B), визначатиметься за такою формулою:

$$B = -K_0 - P_0 \cdot \sum_{t=1}^{T_k} \left(\frac{1}{(1+E)^t} \right) + P_1 \cdot \sum_{t=1}^{T_p - T_k} \left(\frac{1}{(1+E)^t} \right), \quad (1)$$

де:

K_0 – обсяг власних джерел інвестицій, що вкладатимуться у проєкти;

P_0 – величина початкового прибутку підприємства, яку передбачається спрямувати на погашення узяті позики;

T_k – прогнозний термін повного погашення підприємством позики, узяті з метою реалізації ним енергозберігаючих проєктів;

E – ставка дисконту, виражена у частках одиниці;

P_1 – очікуваний приріст прибутку суб'єкта господарювання від реалізації ним енергозберігаючих проєктів;

T_p – загальна тривалість прогнозного періоду.

У разі, коли загальна тривалість прогнозного періоду є необмеженою, вираз (1) набуває такого вигляду:

$$B_1 = -K_\epsilon - \left(\frac{P_0}{E} \right) \cdot \left(1 - \frac{1}{(1+E)^{T_k}} \right) + \left(\frac{P_1}{E} \right) \cdot \left(\frac{1}{(1+E)^{T_k}} \right), \quad (2)$$

де: B_1 – ЧТВ прибутку, отриманого внаслідок реалізації підприємством енергозберігаючих проєктів, у випадку необмеженості прогнозного періоду.

У разі, якщо значення (2) є від'ємним, це означатиме існування перешкоди для реалізації проєктів, викликані недостатньою їх ефективністю. Щоб оцінити цю перешкоду, слід помножити K_ϵ на $(1 - \phi)$, прирівняти вираз (2) до нуля та виразити ϕ з одержаного рівняння. Внаслідок цього отримуємо:

$$\phi = 1 - \frac{\left(\frac{P_1}{E} \right) \cdot \left(\frac{1}{(1+E)^{T_k}} \right) - \left(\frac{P_0}{E} \right) \cdot \left(1 - \frac{1}{(1+E)^{T_k}} \right)}{K_\epsilon}, \quad (3)$$

де: ϕ – рівень бар'єру, викликаного недостатньою економічною ефективністю реалізації підприємством енергозберігаючих проєктів, частки одиниці.

Знаючи величину (3), можливо оцінити потрібний обсяг відшкодування інвестиційних витрат підприємства у реалізацію ним енергозберігаючих проєктів, щоб забезпечити належний рівень ефективності такої реалізації.

Список використаних джерел:

1. Ємельянов, О. Ю. (2018). Концептуальні підходи до оцінювання рівня техніко-технологічного розвитку підприємств. Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія: "Економічні науки", (7), 36–42.
2. Гришко, В. А. (2010). Показники та методи оцінювання інноваційного потенціалу машинобудівних підприємств. Схід, (7(107)), 18–21.
3. Ємельянов О. Ю., Висоцький, А. Л. & Петрушка, Т. О. (2016). Діагностування достатності обсягів збутової діяльності промислових підприємств. Науковий вісник НЛТУ України, (26.6), 102–108.
4. Оберська, Н. В. & Михайлишин, М. С. (2017). Економія енергії у нашому будинку – це наш особистий внесок у зміцнення енергетичної безпеки України. Енергетика і автоматика, (1), 132–142.
5. Концеба, С. М. & Непочатенко, О. О. (2007). Енергозберігаючі технології в Україні: економічний ефект та перспективи впровадження. Збірник наукових праць УНУС, (63), 1–5.
6. Yemelyanov, O., Symak, A., Petrushka, T., Vovk, O., Ivanytska, O., Symak, D., Havryliak, A., Danylovych, T. & Lesyk, L. (2021). Criteria, Indicators and Factors of the Sustainable Energy Saving Economic Development: the Case of Natural Gas Consumption. Energies, (14 (18)), 5999.
7. Кінаш, І. А. (2015). Бар'єри на шляху впровадження енергоефективності та енергозбереження підприємств. Міжнародний науково-виробничий журнал: Сталий розвиток економіки, (3), 185–189.
8. Севастьянов, Р. В. & Калініна, Я. Ю. (2014). Енергоефективність промислових підприємств України та бар'єри з її впровадження. Економічний вісник ЗДІА, (7), 144–154.
9. Bhandari, D., Singh, R. K. & Garg, S. K. (2019). Prioritization and evaluation of barriers intensity for implementation of cleaner technologies: Framework for sustainable production. Resources, Conservation and Recycling, (146), 156–167.
10. Cagno, E., Worrell, E., Trianni, A. & Pugliese, G. (2013). A novel approach for barriers to industrial energy efficiency. Renewable and Sustainable Energy Reviews, (19), 290–308.

11. Chai, K. H. & Yeo, C. (2012). Overcoming energy efficiency barriers through systems approach – A conceptual framework. *Energy Policy*, (46), 460–472.
12. Chiaroni, D., Chiesa, V., Franzò, S. et al. (2017). Overcoming internal barriers to industrial energy efficiency through energy audit: a case study of a large manufacturing company in the home appliances industry. *Clean Technologies and Environmental Policy*, (19), 1031–1046.
13. Kangas, H. L., Lazarevic, D. & Kivimaa, P. (2018). Technical skills, disinterest and non-functional regulation: Barriers to building energy efficiency in Finland viewed by energy service companies. *Energy Policy*, (114), 63–76.
14. Kostka, G., Moslener, U. & Andreas, J. (2013). Barriers to increasing energy efficiency: Evidence from small-and medium-sized enterprises in China. *Journal of Cleaner Production*, (57), 59–68.
15. Джеджула, В. В. (2011). Оцінка економічної ефективності інвестицій в енергозберігаючі проекти. *Економічний простір*, (54), 124–130.
16. Дзядикевич, Ю. В., Буряк, М. В. & Розум, Р. І. (2011). Методи оцінки ефективності інвестицій в енергозбереження. *Інноваційна економіка*, (2), 119–122.
17. Петрушка, Т. О. (2013). Оцінювання економічної ефективності ресурсозберігаючого розвитку промислових підприємств (дис. ... канд. екон. наук). НУ «Львівська політехніка». Львів, Україна.
18. Федорук, М. І. (2018). Багатокритеріальна оцінка ефективності інвестування в енергозбереження методом аналізу ієрархій. *Вісник НУВГП*, (2(82)), 323–334.
19. Гришко, В. А., Ємельянов, О. Ю. & Крет, І. З. (2008). Моделювання процесу формування цін на інноваційну продукцію машинобудівних підприємств. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка» «Логістика»*, (633), 153-157.
20. Бокулева, М. О. (2009). Ціноутворення на продукцію машинобудівних підприємств з урахуванням вимог споживачів. *Держава та регіони*, (2), 13-19.
21. Набок, І. І. (2008). Механізм ціноутворення на інноваційну продукцію машинобудівного виробництва з урахуванням її життєвого циклу. *Держава та регіони*, (2), 160-163.
22. Lesynskiy, V., Yemelyanov, O., Zarytska, O., Symak, A. & Petrushka, T. (2020). Development of a toolkit for assessing and overcoming barriers to the implementation of energy saving projects. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*, (5(3)), 24–38.
23. Yemelyanov, O., Symak, A., Lesyk, L., Petrushka, T., Kryvinska N. & Vovk, O. (2021). Modeling of Parameters of State Participation in Financing of Energy Saving Projects at Enterprises. *Advances in Intelligent Systems and Computing*, (1293), 498–511.
24. Yemelyanov, O., Petrushka, T., Symak, A., Trevoho, O., Turylo, A., Kurylo, O., Danchak, L., Symak, D. & Lesyk, L. (2020). Microcredits for Sustainable Development of Small Ukrainian Enterprises: Efficiency, Accessibility, and Government Contribution. *Sustainability*, (12(15)), 6184.
25. Yemelyanov, O., Petrushka, T., Lesyk, L., Symak, A. & Vovk, O. (2020). Modelling and Information Support for the Development of Government Programs to Increase the Accessibility of Small Business Lending. *IEEE 15th International Conference on Computer Sciences and Information Technologies (CSIT)*, 229–232.

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ДЕРЖАВНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Шенгер Мирослава Іванівна

здобувач вищої освіти факультету менеджменту та маркетингу
*Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського», Україна*

Кухарук Анна Дмитрівна

канд. екон. наук, доц., доцент кафедри міжнародної економіки
*Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського», Україна*

Конкурентоспроможність є основною характеристикою підприємства в його боротьбі за першість у виробничо-збутовій діяльності в умовах ринкової конкуренції. Здібність підприємства вести ефективну господарську діяльність, постійно відслідковуючи зміни попиту й пропозиції, при цьому зменшуючи витрати на виробництво покращувати якість своєї продукції, і є визначальним фактором конкурентоспроможності, який свідчить про ефективність економічної діяльності фірми, її гнучкість в адаптації до змін зовнішнього економічного середовища, високий рівень якості продукції та адекватну цінову політику [1]. Метою роботи є дослідження та обґрунтування практичних аспектів щодо сутності конкурентоспроможності на державному підприємстві «Жовтневий спиртовий завод», що знаходиться в місті Карлівці Полтавської області.

У сучасному глобалізованому світі конкуренція спонукає підприємства різної форми власності шукати нові підходи до формування стратегій їхнього розвитку, тому можливість виживання підприємств в умовах постійної конкурентної боротьби залежить від їх конкурентоздатності [2]. З метою підвищення конкурентоспроможності на «Жовтневому спиртовому заводі» проводиться інтенсифікація виробництва, що ґрунтується на найбільш повному й раціональному використанні матеріальних, технічних, фінансових, трудових і природних ресурсів на базі науково-технічного прогресу та передових методів господарювання. Другим кроком визначено реалізацію високої виробничої ефективності завдяки сучасному обладнанню, передовим технологіям, комплексній автоматизації виробничих процесів, застосування сучасних методів дослідження й розробок.

Що було? ДП «Жовтневий спиртозавод» був флагманом спиртової галузі за потужністю та якістю продукції. Підприємство працювало на російському та європейському (Угорщина, Фінляндія, Франція, Іспанія) ринках. З 2006 року почався обвал ринку харчового спирту, що привело до повної зупинки підприємства на початку 2009 року. До 2020 року завод не функціонував.

Що стало? У 2021 році підприємство відновило свою виробничу діяльність. Було залучено приватний капітал і проведено цілеспрямовану реконструкцію. В Україні виник великий попит на абсолютний спирт, тому було закуплено й змонтовано абсорбційну установку по зневодненню технічного спирту з повною автоматизацією технологічного процесу, проведено заміну технічно застарілого й енергоємного технологічного обладнання, що привело до різкого падіння питомої витрати електроенергії з 1,7 кВт до 0,9 кВт на один декалітр. У зв'язку з різким

подорожчанням природного газу парові котли переведені на спалювання мазуту. Різке скорочення кількості цукрових заводів в Україні та виробництва цукру привело до дефіциту й подорожання меляси, яка є сировиною для спиртозаводів. Щоб не знизити об'єми виробництва продукції, у найкоротші терміни на підприємстві збудовано відділення з подрібнення й розварювання крохмалевмісної сировини. Для порівняння: з однієї тонни меляси вартістю 8 тис. грн. вихід спирту 300 літрів, а з однієї тонни кукурудзи вартістю 5000 грн. - 400 літрів.

Під час переходу на переробку кукурудзи спиртозавод наростив об'єми випуску товарної продукції, різко знизивши її собівартість. Додатково підприємство отримало фінансові надходження шляхом реалізації барди для годування великої рогатої худоби. Цей процес розглядається як тимчасове явище. Сьогодні вже будується сушарня для сушки післяспиртової кукурудзяної барди, яка має великий попит у Європі, особливо це стосується Польщі. Суха барда є відходом виробництва й має вартість на 10-15 % більшу від вартості кукурудзи. У ході перероблення меляси на спирт барда відкачується на поля фільтрації, а підприємство платить кошти в бюджет за забруднення навколишнього середовища, а при переробленні кукурудзи на спирт підприємство отримує додаткові валютні надходження за реалізацію відходів виробництва. Основним фактором успішної діяльності підприємства є професійний і кваліфікований рівень управлінського персоналу. Тому на ньому вчасно відбувається оцінка змін, що впливають на потенціал підприємства, визначення факторів, що являють загрозу для конкурентоспроможності, аналіз діяльності конкурентів, визначаються стратегічні цілі підприємства.

Географічне розташування заводу має вагому ознаку конкурентоспроможності. Усі спиртові заводи знаходяться в центральній та в більшій мірі західній частинах України, а на схід і південь від Жовтневого заводу підприємств цієї галузі немає. Тому схід і південь є зоною реалізації й впливу Жовтневого спиртозаводу. Територіально майже всі спиртозаводи розташовані в селах. Це впливає на рівень кваліфікації персоналу, який у цих регіонах низький, а дуже часто спостерігається відсутність висококваліфікованих робітників. На робочих посадах операторів дистиляції та зневоднення, операторів варочного відділення, бродильного, слюсарів КВПіА аналізованого підприємства працюють люди з вищою освітою. Тому можна констатувати, що на Жовтневому заводі діє основна умова забезпечення конкурентоспроможності: єдність розвитку техніки, технології, економіки, управління й високої кваліфікації працівників усіх рівнів.

Що в планах? В Україні постійно дорожчають енергоносії. В собівартості продукції підприємства мазут і енергія складають 18 %. Планується в 2023 році розпочати будівництво біогазової станції з використанням фільтрату барди, перероблення якого на біогаз дозволяє спиртозаводу на 100% відмовитися від використання природного газу або мазута. Встановлення на підприємстві парогенераторної турбіни дасть можливість виробляти електроенергію для власних потреб. Таким чином, у 2024 році Жовтневий спиртозавод повністю перейде на споживання власного біогазу й власної електроенергії. Підприємство сподівається отримати грант від Глобального екологічного фонду за зменшення викидів і виробництво біогазу.

Таким чином, саме завдяки власним досягненням підприємство може стати конкурентоспроможним і зайняти найвищу сходинку в рейтингу підприємств галузі, що й демонструє колектив Жовтневого спиртозаводу. Проблеми функціонування та розвитку вітчизняних підприємств загострилися через війну, розв'язану Росією та масову руйнацію економіки України. До цих нищівних факторів додається ще

насичення ринків і підвищення конкуренції в них. Тому дослідження та обґрунтування практичних аспектів щодо сутності конкурентоспроможності на конкретному державному підприємстві є актуальним і зумовлює необхідність пошуку шляхів формування конкурентних переваг підприємства.

Список використаних джерел:

1. Самодай В.П., Машина Ю.П., Руденко Н.В. Оцінка конкурентоспроможності підприємства та оптимізація його діяльності. URL: http://www.intellect21.nuft.org.ua/journal/2022/2022_1/5.pdf.
2. Дашко І.М. Дослідження основних методів оцінювання рівня конкурентоспроможності підприємств. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/5_2020/21.pdf.

ПРОБЛЕМИ РАЦІОНАЛЬНОЇ ЦІНОВОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВА

Бойко Світлана Григорівна

головний судовий експерт сектору економічних досліджень
Черкаський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр
МВ України, Україна

В умовах ринку у торгівлі та в інших галузях народного господарства важливе значення набуває формування раціональної цінової політики підприємства, так як зміна цін має суттєвий вплив на фінансовий стан підприємства, а раціональна політика цін забезпечує платоспроможність та фінансову стійкість підприємства.

Важливим аспектом зазначеної проблеми є питання завчасного регулювання цін на товари у відповідності з кон'юнктурою попиту та пропозиції, за допомогою наукових аналітичних методик, а не на рівні інтуїції, спонтанно, що іноді і відбувається на практиці.

Отже, вивчення процесу регулювання попиту та пропозиції, як основних категорій економіки, і можливості їх експертної оцінки і прогнозування стає актуальним для забезпечення ефективного управління підприємством.

На практиці вказані категорії попиту і пропозиції розглядається через формування відносин між постачальником (продавцем) та споживачем (покупцем), виходячи з реалізації інтересів кожного зазначеного суб'єкта.

Зміни ціни у більшу чи меншу сторону по різному оцінюються з боку інтересів покупця та продавця, оскільки ціна на товар для покупця – це його витрати, а для постачальника ціна – це елемент, що обумовлює його дохід.

Вище викладене можна уявити у вигляді двох графіків: графік 1 – крива попиту, що відображає яка кількість товарів (К) може бути реалізована за даними цінами; графік 2 – крива пропозиції, яка показує, скільки товарів і по яким цінам може бути запропоновано постачальником (продавцем), (рис. 1).

Графік відображає тенденцію зростання попиту і пропозиції при зниженні ціни, з одного боку, а з другого – зростання пропозиції при підвищенні ціни.

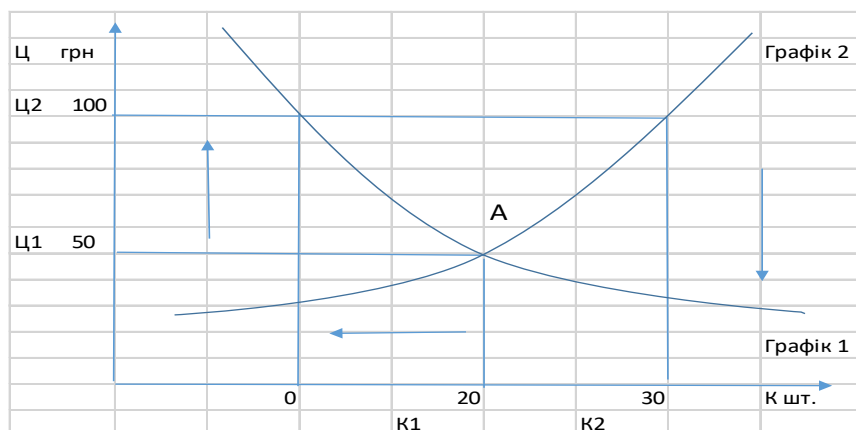

Рис. 1. Графік попиту і пропозицій. А – точка рівноваги попиту та пропозиції

Це природно, так як в інтересах продавця – при підвищенні ціни вигідно нарощувати об'єми продажу.

Звичайно, що оптимальний варіант – рівність попиту та пропозиції, вони рівні у точці перетину графіків. Точці рівноваги попиту та пропозиції відповідно ціна товару

50 грн за штуку (по цій ціні весь товар, що пропонується знаходить покупця).

Зрозуміло, що чим дорожчий товар, тим більша виручка у підприємства. Але вірно і те, що реалізувавши більшу кількість товару за нижчою ціною підприємство може отримати аналогічний – валовий дохід.

Щоб оцінити, варто чи не варто продавцю підвищувати ціни, використовуємо механізм еластичності. Еластичність показує зміну одної величини у залежності від іншої, і дає можливість з'ясувати як змінюється попит на товар при зниженні ціни.

Для розрахунку еластичності попиту (ЕП) зміну у попиті (у відсотках до середньої величини попиту) ділиться на зміну ціни (у відсотках до середньої величини старої і нової ціни):

$$EP = (K1 - K2) / [(K1 + K2) : 2]; \quad (C2 - C1) / [(C1 + C2) : 2] \quad (1)$$

де:

K – кількість товару;

C – ціна товару.

Якщо отриманий результат більше одиниці, то попит вважається еластичним, якщо ж менше одиниці, то попит вважається нееластичним. Якщо еластичність близька до одиниці (рівна 1), то попит стабільний. Розглянемо це на прикладі. Розрахунок оформимо у таблиці (табл. 1).

Таблиця 1

Розрахунок еластичності попиту

Ціна (Ц) тис. грн	Кількість товару (К)	Виручка від реалізації (ВР) млн. грн	Зміни у попиті	Зміни у ціні	Еластичність попиту	Значення ЕП
90	15	1350	10:20=50%	20:80=25,0%	50,0:25,0=2	> 1
70	25	1750	10:30=33,3%	20:60=33,3%	33,3:33,3=1	= 1
50	35	1750	10:30=33,3%	20:60=33,3%	33,3:33,3=1	= 1
30	40	1350	10:40=25,0%	20:40=50,0%	25,0:50,0=0,5	< 1

Отримані результати можемо сформулювати у наступній таблиці (табл. 2):

Таблиця 2

Значення еластичності попиту

Еластичність попиту	Зміни ціни	
	Ріст ціни	Зниження ціни
ЕП > 1	ВР зростає	ВР зростає
ЕП = 1	ВР незмінна	ВР незмінна
ЕП < 1	ВР зростає	ВР знижується

Висновки. На підставі наведеної методики, можна контролювати формування раціональної цінової політики підприємства, попередити необґрунтоване підвищення (заниження) цін на товари (послуги).

Зазначена методика також може бути використана для проведення аналізу прибутковості підприємств при введенні нових видів послуг, розширенні асортименту продукції, товарів і т.ін.

Список використаних джерел:

1. Андреев В.Д. (1994) Практичний аудит, 366.
2. Білуха Н.Т. (1994) Аудит у бізнесі. Посібник бізнесменів, 240.
3. Берн Н.Л. (1983) Ревізія та контроль у торгівлі, 160.
4. Грабова Н.Н., Кривонос Ю.Г. (1998) Облік основних господарських операцій в бухгалтерських проводках. Практичний посібник з коментарями, 368.

СЕКЦІЯ ІІІ. ФІНАНСИ ТА БАНКІВСЬКА СПРАВА; ОПОДАТКУВАННЯ, ОБЛІК І АУДИТ

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ НА ОСНОВІ ПРИБУТКУ ВІД ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЛЯ РОЗПОДІЛУ ВИТРАТ МАЙБУТНІХ ПЕРІОДІВ

Сук Петро Леонідович

ORCID ID: 0000-0002-8556-7123

*Д-р. екон. наук, професор, професор кафедри обліку і оподаткування
Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів і
природокористування України “Ніжинський агротехнічний інститут”, Україна*

Відповідно до НП(С)БО 16 “Витрати”, якщо актив забезпечує одержання економічних вигід протягом кількох звітних періодів, то витрати визнаються шляхом систематичного розподілу його вартості (наприклад, у вигляді амортизації) між відповідними звітними періодами [1, п. 8].

Існує особливий вид витрат, що відображається у фінансових результатах, не в періоді їх виникнення, а у наступних періодах. Це – витрати майбутніх періодів (далі – ВМП).

До ВМП відносяться витрати, пов’язані з підготовчими до виробництва роботами в сезонних галузях промисловості; з освоєнням нових виробництв та агрегатів; сплачені авансом орендні платежі; оплата страхового поліса; оплата торгового патенту; передплата на газети, журнали, періодичні та довідкові видання тощо.

Для обліку ВМП використовують рахунок 39 “Витрати майбутніх періодів”. За дебетом рахунку 39 відображається накопичення витрат майбутніх періодів, за кредитом – їх списання (розподіл) та включення до складу витрат звітного періоду [2; 3].

В Балансі (Звіті про фінансовий стан) (форма № 1) ВМП відображаються у активі, розділі II “Оборотні активи”, статті “Витрати майбутніх періодів” (код рядка 1170) [4; 5].

ВМП розподіляються між наступними періодами за допомогою певних методів. Доцільно для розподілу ВМП використовувати методи амортизації необоротних активів. Зокрема, ВМП можна розподіляти за методом амортизації на основі прибутку від операційної діяльності.

Операційна діяльність – основна діяльність підприємства, а також інші види діяльності, які не є інвестиційною чи фінансовою діяльністю.

Основна діяльність – операції, пов’язані з виробництвом або реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг), що є головною метою створення підприємства і забезпечують основну частку його доходу [4].

Доходи від операційної діяльності обліковують на рахунках 70 “Доходи від реалізації” і 71 “Інший операційний дохід”. Витрати від операційної діяльності

відображаються на рахунках 90 “Собівартість реалізації”, 91 “Загальновиробничі витрати”, 92 “Адміністративні витрати”, 93 “Витрати на збут”, 94 “Інші витрати операційної діяльності”.

Прибуток від операційної діяльності розраховують шляхом додавання до валового прибутку операційних доходів і віднімання операційних витрат.

Прибуток (збиток) від операційної діяльності визначається як алгебраїчна сума валового прибутку (збитку), іншого операційного доходу, адміністративних витрат, витрат на збут та інших операційних витрат з урахуванням сум, які наведені у додаткових статтях.

У формі № 2 Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід) в статті “Фінансовий результат від операційної діяльності (прибуток)”, код рядка 2190 знаходиться прибуток від операційної діяльності, а в статті “Фінансовий результат від операційної діяльності (збиток)”, код рядка 2195 відображається збиток від операційної діяльності [4; 5].

За субрахунком 791 “Результат операційної діяльності” рахунку 79 “Фінансові результати” визначають прибуток (збиток) від операційної діяльності підприємства. За кредитом субрахунку відображається в порядку закриття рахунків сума доходів від реалізації готової продукції, товарів, робіт, послуг та від іншої операційної діяльності (рахунки 70 “Доходи від реалізації”, 71 “Інший операційний дохід”), за дебетом – сума в порядку закриття рахунків обліку собівартості реалізованої готової продукції, товарів, робіт і послуг, адміністративних витрат, витрат на збут, інших операційних витрат (90 “Собівартість реалізації”, 92 “Адміністративні витрати”, 93 “Витрати на збут”, 94 “Інші витрати операційної діяльності”) [4; 5].

Річна сума розподілу ВМП за методом на основі прибутку від операційної діяльності визначається як добуток суми ВМП, що розподіляються, та коефіцієнта розподілу ВМП, який обчислюється діленням обсягу прибутку від операційної діяльності (планового або фактичного) за відповідні періоди розподілу ВМП на плановий обсяг прибутку від операційної діяльності за увесь період розподілу ВМП.

Розраховують прибуток від операційної діяльності за формулою:

$$\text{ПОД} = \text{ВП} + \text{ІОП} - \text{АВ} - \text{ВЗ} - \text{ІОВ},$$

де ПОД – прибуток від операційної діяльності; ВП – валовий прибуток; ІОП – інший операційний дохід; АВ – адміністративні витрати; ВЗ – витрати на збут; ІОВ – інші операційні витрати.

Розподіляють ВМП за методом на основі прибутку від операційної діяльності за формулами:

$$\text{РСРВМП} = \text{СРВМП} \times \text{КРВМП},$$

де РСРВМП – річна сума розподілу ВМП; СРВМП – сума розподілу ВМП; КРВМП – коефіцієнт розподілу ВМП.

$$\text{КРВМП} = \text{СПОД} : \text{ПСПОД},$$

де СПОД – сума прибутку від операційної діяльності (планова або фактична); ПСПОД – планова сума прибутку від операційної діяльності.

Розподіляти ВМП за методом на основі прибутку від операційної діяльності можна за двома способами: 1) від початкової суми ВМП; 2) від залишкової суми ВМП.

За допомогою прикладу розглянемо використання методу на основі прибутку від операційної діяльності для розподілу ВМП.

Приклад. ВМП сумою 14000 грн потрібно розподілити на 5 років. Очікується протягом періоду розподілу ВМП отримати 80000 грн прибутку від операційної діяльності, в тому числі: за 1-й рік – 30000 грн, за 2-й рік – 20000 грн, за 3-й рік – 15000 грн, за 4-й рік – 10000 грн, за 5-й рік – 5000 грн.

Показники коефіцієнту розподілу ВМП: за 1-й рік – 0,3750 ($30000 : 80000 = 0,3750$), за 2-й рік – 0,2500 ($20000 : 80000 = 0,2500$), за 3-й рік – 0,1875 ($15000 : 80000 = 0,1875$), за 4-й рік – 0,1250 ($10000 : 80000 = 0,1250$), за 5-й рік – 0,0625 ($5000 : 80000 = 0,0625$).

В таблиці 1 відображено розподіл ВМП 1-м способом методу на основі прибутку від операційної діяльності.

Таблиця 1

**Метод розподілу ВМП на основі прибутку від операційної діяльності
(1-й спосіб – від початкової суми ВМП)**

Рік	Сума розподілу ВМП, грн	Прибуток від операційної діяльності, грн	Коефіцієнт розподілу ВМП	Річна сума розподілу ВМП, грн
1	14000	30000	0,3750	5250
2	14000	20000	0,2500	3500
3	14000	15000	0,1875	2625
4	14000	10000	0,1250	1750
5	14000	5000	0,0625	875
x	Разом	80000	1	14000

[авторська розробка]

Розподіл ВМП за допомогою 2-го способу методу на основі прибутку від операційної діяльності представлено в таблиці 2.

Таблиця 2

**Метод розподілу ВМП на основі прибутку від операційної діяльності
(2-й спосіб – від залишкової суми ВМП)**

Рік	Сума розподілу ВМП, грн	Прибуток від операційної діяльності, грн	Коефіцієнт розподілу ВМП	Річна сума розподілу ВМП, грн
1	14000	30000	0,3750	5250
2	8750	20000	0,2500	2188
3	6562	15000	0,1875	1230
4	5332	10000	0,1250	667
5	4665	5000	0,0625	4665
x	Разом	80000	1	14000

[авторська розробка]

Як видно з таблиці 1 використання 1-го способу методу на основі прибутку від операційної діяльності дає змогу розподілити ВМП по періодах, а при застосування 2-го способу методу на основі прибутку від операційної діяльності (табл. 2) в останньому періоді буде нерозподілена сума ВМП, тому залишок суми ВМП переноситься у витрати.

Висновки. Здійснювати розподіл ВМП можна за методом амортизації на основі прибутку від операційної діяльності.

До операційної діяльності відносяться операції, пов'язані з виробництвом або реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг), що є головною метою створення підприємства і забезпечують основну частку його доходу, а також інші види діяльності, які не є інвестиційною чи фінансовою діяльністю [4].

Прибуток (збиток) від операційної діяльності вираховується на субрахунку 791 “Результат операційної діяльності” рахунку 79 “Фінансові результати”. По дебету

субрахунку відображаються доходи від реалізації готової продукції (товарів, робіт, послуг) і від іншої операційної діяльності, а по кредиту собівартість реалізованої готової продукції (товарів, робіт, послуг), адміністративні витрати, витрати на збут та інші операційні витрати.

При визначенні прибутку (збитку) від операційної діяльності, потрібно від суми валового прибутку (збитку) і інших операційних доходів відняти адміністративні витрати, витрати на збут та інші операційні витрати.

Використовується два способи розподілу ВМП за методом на основі прибутку від операційної діяльності: 1) від початкової суми ВМП; 2) від залишкової суми ВМП.

Законодавством не визначені методи і способи розподілу ВМП, тому підприємство може використовувати для розподілу ВМП метод на основі прибутку від операційної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 "Витрати" (Наказ Міністерства фінансів України). № 318. (1999). Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00#Text>.
2. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій (Наказ Міністерства фінансів України). № 1591. (2011). Вилучено з : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1557-11#Text>.
3. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій (Наказ Міністерства фінансів України). № 291. (1999). Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text>.
4. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності" (Наказ Міністерства фінансів України). № 73. (2013). Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>.
5. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності (Наказ Міністерства фінансів України). № 433. (2013). Вилучено з: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0433201-13/conv#Text>.

ГЛОБАЛЬНІ РИЗИКИ ДЛЯ ІНВЕТОРІВ СЬОГОДЕННЯ

Хмельковська Анна Василівна

здобувач вищої освіти економічного факультету
Запорізький національний університет, Україна

Науковий керівник: Кущик Анатолій Петрович

канд. екон. наук, професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Запорізький національний університет, Україна

Вступ. Управління ризиками інвестиційного проєкту – це циклічний процес, який багаторазово повторюється протягом реалізації проєкту. При плануванні проєкту учасникам важливо відразу визначити основні типи ризиків, розробити альтернативні плани та передбачити ресурси на випадок непередбачених ситуацій. Це важливо для того, щоб переоцінити ймовірність певних загроз, виявити нові, а також ввести в дію заздалегідь розроблені плани, спрямовані на запобігання негативним подіям або мінімізацію їх наслідків.

Ціль роботи. Розглянути ризики інвестиційного проєкту. Дослідити глобальні ризики для інвесторів у 2023 році.

Матеріали та методи. Методологічний фундамент дослідження становлять загальнотеоретичні та емпіричні методи дослідження.

Результати та обговорення. Ризик вважається невід'ємною частиною будь-якого процесу прийняття інвестиційних рішень. Важливою особливістю інвестиційного ризику є його динамічний характер [1]:

- Рівень ризику безпосередньо пов'язаний із тривалістю інвестиційного проєкту та неухильно зростає з часом.
- Інвестиційний ризик пов'язаний із нормою прибутку, яка впливає на грошові потоки та зміну вартості грошей з часом.
- Будь-який ризик має ціну, яка залежить від типу ризику та способу його визначення.

Усі чинники, відповідальні за виникнення невизначеностей і ризиків у інвестиційному процесі, можна розділити на зовнішні та внутрішні [1].

Зовнішні невідкладні інвесторам, але їх слід враховувати при фінансуванні великих бізнес-проєктів і оцінці їх реальної ефективності. Внутрішні чинники можуть бути змінені рішеннями інвесторів, а тому їх можна адаптувати до їхніх очікувань.

Зовнішні ризики зазвичай поділяють на три рівні. Розуміння зв'язку між подіями на кожному рівні допомагає підвищити ефективність і безпеку інвестицій.

Таблиця 1

Три рівні ризиків інвестиційного проєкту

Рівень	Сутність ризиків
Високий рівень	Глобальні події, які впливають на економічну або політичну ситуацію в усьому світі та регіонах. До них належать збройні конфлікти, пандемії, великі події на фондових ринках, дефіцит сировини та збої в глобальному ланцюжку поставок. Ці чинники стають все більш значущими з огляду на тенденцію до глобалізації економіки.
Середній рівень	Фактори ризику, пов'язані з конкуренцією в секторі, ринковою силою постачальників, рівнем інновацій, зміною продукту під впливом нових вимог ринку.
Мікрорівень	Специфічні фактори ризику, які безпосередньо впливають на інвестиційний проєкт та його середовище. Ці фактори визначаються за допомогою різних фінансових інструментів.

Примітка: складено на основі [1]

Основні ознаки нового інвестиційного проекту: новизна проекту, масштаб ділової активності, мінливість прибутків і збитків, розробка єдиної стратегії, еволюція діяльності з урахуванням досвіду, використання знань для створення нового суб'єкта господарювання, цільове призначення (ділове, організаційне, якісне), місія компанії-ініціатора та конкретний проект, інші фактори, залежно від бізнесу.

В останні роки широко використовується поділ інвестиційних ризиків на загальні та специфічні [2]:

Загальний (системний) ризик пов'язаний в основному з макроекономічними умовами, в яких реалізується проект. Багато цікавих підходів до оцінки бізнес-середовища можна знайти у фінансовій літературі. У загальному вигляді їх можна поділити на фактори більш тісного конкурентного середовища та фактори макросередовища.

Фінансовий ризик пов'язаний зі структурою джерел фінансування проекту. Він зростає зі збільшенням частки зовнішніх коштів у фінансуванні інвестиційного проекту, що підвищує ризик діяльності та робить її менш привабливою для банків та інших фінансових установ на національному та міжнародному рівнях. З іншого боку, така ситуація може призвести до позитивного ефекту фінансового важеля, створюючи додаткові вигоди для власників [2]:

Так званий операційний ризик пов'язаний із здатністю впливати на продажі, витрати та ціни, рівень конкуренції та загрози, які становлять товари-замінники, ефективність управління, переговорну силу керівництва та рівень диверсифікації.

Ризик виникає, коли серед учасників ринку існує дуже високий ступінь впевненості в результаті, який не досягається. Глобальні ризики для інвесторів у 2023 році [3]:

1. Китай знову відкривається. Повторне відкриття Китаю відбувається напролюд швидкими темпами протягом останнього місяця і може бути подібним до досвіду повторного відкриття в більшості інших країн, з прискоренням економічного зростання, яке стимулюється споживчими витратами та зростанням інфляції. Цілком розумно очікувати сплеск відкладених витрат від 1,4 мільярда споживачів після року обмежень, чому сприяють стрімке зростання надлишкових готівкових депозитів і падіння ставок по іпотечі. Це може призвести до підвищення ризику для оцінок прибутків для компаній із продажами в Китаї, але, що більш важливо, це також може призвести до відновлення глобальної інфляції як для сировинних товарів, так і для товарів. Час не ідеальний. Будь-який сплеск може відбутися у 2023 році, коли глобальна інфляція може сповільнитися, а центральні банки, можливо, планують призупинити підвищення ставок учасників ринку.

2. Центральні банки посилюють жорсткість. Великі центральні банки посилюють грошово-кредитну політику, встановлюючи занадто високі ставки (після того, як залишали їх занадто низькими протягом занадто тривалого часу), що представляє ризик зниження для очікувань ринку щодо легкої рецесії, яка триватиме на початку 2023 року.

3. Війна в Україні розширюється. Ескалація з боку Росії може прийняти форму подальших широкомасштабних атак на цивільну інфраструктуру або обмеження експортних можливостей через військові обмеження на використання морських шляхів у Чорному морі. Але, що більш важливо, це може мати форму використання забороненої ядерної, біологічної чи хімічної зброї для захисту території, яку вона вважає російською, запобіжних ударів по поставкам зброї в Україну членами НАТО або втягування інших у конфлікт або з навмисним або ненавмисним ударів по сусідніх країнах.

4. Іпотечний шок. Цього року іпотечні ставки різко зросли в усьому світі. Наприклад, річна регульована іпотечна ставка в США 5,6%, що більш ніж удвічі перевищує ставку 2,7% на початку року. Домогосподарства, які не мають довгострокового фінансування з фіксованою процентною ставкою, стикаються зі стрімким збільшенням своїх щомісячних іпотечних платежів, оскільки протягом наступних 12 місяців відсоткові ставки знову підвищаться, що загрожує шоком для споживчих витрат у основних країнах. Оскільки потенційна глобальна рецесія триває, будь-яке суттєве зростання рівня безробіття також може призвести до зростання неплатежів через зниження здатності споживачів повертати кошти.

5. Європейська енергетична криза. Ситуація з газопостачанням Європи залишається нестабільною, і холодна зима в усьому світі може призвести до збільшення споживання газу в поєднанні зі зменшенням доступності експорту газу зі США, що призведе до зупинки європейських промислових і автомобільних підприємств.

Висновок. Отже, ключовими для інвестування є наявність добре збалансованого, диверсифікованого портфеля з профілем ризику, який відповідає поставленим цілям та підготовленість плану на випадок несподіваного результату.

Список використаних джерел:

1. Управління ризиками в інвестиційних проєктах. URL:<https://esfccompany.com/en/articles/economics-and-finance/risk-management>.
2. Види ризиків проєкту. URL: <https://www.runn.io/blog/project-risk-management>.
3. Найбільші інвестиційні ризики 2023 року. URL: <https://www-marketwatch-com.cdn.ampproject.org/v/s/www.marketwatch.com/amp/story/>.

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ ПОТОКАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Пацай Лілія Андріївна

здобувач вищої освіти економічного факультету
Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна

Науковий керівник: Гелей Л.О.

ORCID ID: 0000-0003-4564-5374

канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри управління та експертизи товарів
Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна

У сучасних умовах господарювання роль грошових коштів надзвичайно важлива через постійні фінансові взаємовідносини підприємства з іншими суб'єктами ринку. Сьогодні існує потреба в об'єктивній інформації про стан господарської діяльності підприємства, а особливо про величину наявних грошових коштів, раціональне управління грошовими потоками з метою підвищення ефективності функціонування підприємства.

Система управління грошовими потоками здатна забезпечити ритмічність та фінансову рівновагу діяльності підприємства, прискорити обіг капіталу, знизити ризик неплатоспроможності та отримання прибутку.

Одним з вагомих факторів, що визначають фінансовий стан підприємства, є грошові потоки. Від ефективного управління ними залежить процес безперебійного проведення запланованої господарської діяльності підприємства, а недоліки в організації грошових потоків призводять до неможливості їх продовження.

Грошовий потік – сукупність платежів, які обслуговують окремий етап процесу розширеного відтворення. Управління грошовими потоками підприємства – це складний неперервний циклічний процес у загальній системі управління фінансовою діяльністю. Грамотне управління дозволяє виконувати головну мету діяльності підприємства, а саме максимізувати прибутки та зберегти фінансову рівновагу, а також формувати необхідну звітність, що забезпечить проведення всебічного аналізу грошових потоків.

Основними завданнями управління грошовими потоками підприємства є: формування достатнього обсягу фінансових ресурсів відповідно до потреб, розподіл коштів за напрямками господарської діяльності, забезпечення високого рівня фінансової стійкості в процесі розвитку, підтримка прийняттого рівня платоспроможності, максимізація чистого грошового потоку, що забезпечує задані темпи економічного розвитку на умовах самофінансування, забезпечення мінімізації витрат грошових коштів у процесі господарської діяльності [1].

Ефективна система управління грошовими потоками є основою значних темпів розвитку підприємства, збалансованості суми надходжень від основних видів господарської діяльності та постійного зростання ринкової вартості.

Сучасна система принципів управління грошовими потоками дає змогу підвищити точність прогнозів та спростити систему управління. Головними серед них повинні виступати: принцип обґрунтованості мінімально необхідного обсягу грошових коштів, який повинен бути у підприємства для забезпечення його платоспроможності; принцип пропорційності розподілу грошових коштів між складниками виробничого процесу; принцип гнучкості планування грошових коштів;

принцип оцінювання ефективності використання грошових коштів; принцип адекватності часових інтервалів та способів планування.

Таким чином, основною метою управління грошовими потоками підприємства в процесі його фінансово-господарської діяльності є раціональне формування і використання грошових потоків, яке сприяє підвищенню ритмічності здійснення операційного процесу та збалансуванню фінансово-господарської діяльності підприємства.

Для ефективного управління грошовими коштами можна виділити такі основні складові, як: формування залишків грошових коштів у необхідних розмірах з урахуванням їх резерву; покращення оперативного управління, особливо з точки зору збалансованості надходжень і витрат грошових коштів; контроль за виконанням фінансових планів за період у частині витрат грошових коштів підприємства.

Процес управління грошовими потоками підприємства доцільно проводити за наступними етапами:

- постановка мети управління і забезпечення повної, правдивої і неупередженої інформації про рух грошових коштів за даними фінансової звітності;
- вибір критеріїв оптимізації грошових коштів (максимізація надходження, стабілізація чистого грошового потоку, контроль розміру залишку грошових коштів на певному рівні);
- аналіз грошових потоків підприємства за попередні періоди і прогнозування динаміки грошових коштів на перспективу;
- формування системи контролю руху грошових коштів [2].

Отже, вдосконалене управління грошовими потоками дає можливість зацікавленим особам приймати оптимальні управлінські рішення, які можуть суттєво вплинути на кінцевий результат фінансово-господарської діяльності підприємства. Тобто, управління грошовими потоками – це важливий фінансовий важіль, який забезпечує фінансову рівновагу підприємства в процесі його стратегічного розвитку, ритмічність здійснення операційного процесу, скорочення потреби в позиковому капіталі, прискорення оборотності капіталу, зниження ризику неплатоспроможності, отримання додаткового прибутку за рахунок тимчасово вільних залишків грошових активів у фінансових інвестиціях.

Список використаних джерел:

1. Бланк И.А. Управление денежными потоками. К.: Ника-Центр, 2007. 752 с.
2. Гудзь Ю. Аналіз грошових потоків підприємства при формуванні стратегії зростання економічного потенціалу. Економічний аналіз. 2013. Вип. 12. Ч. 3. С. 100-104.

ОСОБЛИВОСТІ НАДАННЯ ПЛАТІЖНИХ ПОСЛУГ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Мікуляк Катерина Анатоліївна

ORCID ID: 0000-0001-8317-0360

аспірант, асистент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Миколаївський національний аграрний університет, Україна

Рудь Натан Вадимович

ORCID ID: 0009-0003-8197-8907

здобувач вищої освіти обліково-фінансового факультету
Миколаївський національний аграрний університет, Україна

Особливої актуальності в умовах сьогодення набуває питання відносин учасників платіжних послуг зважаючи на зміни у законодавстві та стрімкі процеси диджиталізації й глобалізації. Відтак, в Україні за мету було взято створення ринку платіжних послуг більш відкритим та прозорим для нових гравців [1]. Законом України «Про платіжні послуги» встановлено більшою мірою базові вимоги щодо роботи надавачів платіжних послуг та визначено параметри їх надання. Враховуючи це, варто розуміти, що повноцінне розкриття функціоналу закону потребує часу для врегулювання окремих питань, пов'язаних зі зміною складу учасників надання платіжних послуг, або надавачів платіжних послуг.

У цьому напрямленні своїми науковими дослідженнями займалися такі науковці: Чайковський Я.І. [2], Лобач О.М. [3], Кравченко Н.Г. [3], Пожидаєва М.А. [4] та ін.

Національний банк України виступає контрольним органом ринку платіжних послуг. У новому законі введено 9 платіжних послуг, з яких 7 фінансових та 2 нефінансові, з'являється можливість випускати електронні гроші (е-гривня), платіжні картки та власне відкривати платіжні рахунки надавачам платіжних послуг небанківського характеру [5]. З метою мінімізації кібершахрайства посиляться відповідальність за незаконні дії з платіжними інструментами та засобами доступу до банківських та/або платіжних рахунків, а також вимоги до безпеки платіжних операцій, постачальники платіжних послуг матимуть змогу використовувати посилену аутентифікацію користувачів у визначених випадках [6].

Що стосується теми диджиталізації, а саме емітування та надання електронних грошей і платіжних послуг, то в країні виступати у цій ролі зможуть не лише банки, а й такі суб'єкти надання послуг:

- установи електронних грошей;
- філії іноземних платіжних установ;
- оператори поштового зв'язку;
- Національний банк України;
- органи державної влади та місцевого самоврядування [5].

На виконання Закону України «Про платіжні послуги» НБУ прийняв постанову «Про затвердження Інструкції про порядок відкриття та закриття рахунків користувачам надавачами платіжних послуг з обслуговування рахунків» від 29.07.2022 № 162 [7]. Зокрема, у даному документі визначено особливості порядку відкриття та закриття рахунків користувачам надавачами платіжних послуг з

обслуговування рахунків; перелік користувачів, яким надавачі платіжних послуг з обслуговування рахунків мають право відкривати рахунки; особливості функціонування платіжних рахунків; перелік осіб, які мають право розпоряджатися рахунком користувача; вимоги до заповнення реквізитів заяв про відкриття/закриття рахунків користувачів; обов'язки надавача платіжних послуг, банку та клієнта [8].

Зобов'язанням надавача платіжних послуг є надсилання повідомлення органу державної виконавчої служби або приватного виконавця про відкриття/закриття рахунку користувача, якого внесли до Єдиного реєстру боржників та органу контролю про відкриття/закриття рахунку платника податків та проведення видаткових операцій за рахунком у порядку, що визначено статтею 69 Податкового кодексу України. Своєю чергою, банки зобов'язані надіслати повідомлення до Національного агентства з питань запобігання корупції про відкриття/закриття рахунку політичної партії/місцевої організації політичної партії; перевірити під час відкриття розрахункового рахунку небанківському надавачу платіжних послуг, фінансовій установі, що має право на надання платіжних послуг, чи внесли їх до Реєстру платіжної інфраструктури. Клієнт зобов'язаний письмово повідомити банк, в якому відкрив рахунок, про наявність обтяження майнових прав на грошові кошти, що перебувають на банківському рахунку, у строк, що визначає Закон України «Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень» [8].

01 квітня 2023 року запрацювало нове покоління Системи електронних платежів Національного банку України (СЕП-4.0 на базі міжнародного стандарту ISO 20022), яке побудовано із застосуванням сучасних програмних та технічних засобів та дозволяє здійснювати електронні платежі швидше, безпечніше та зручніше (забезпечується можливість проводити міжбанківські платежі 24/7) [9].

Стандарт ISO 20022 забезпечить уніфікацію платіжних повідомлень, єдині правила щодо їх заповнення та оброблення, розширення реквізитного складу додатковими полями та структурованою інформацією, що сприятиме підвищенню рівня обслуговування учасників СЕП та їхніх клієнтів [9].

Враховуючи отримання Україною статусу кандидата на членство в ЄС, НБУ продовжує активно працювати над можливістю приєднання України до Єдиної зони платежів у євро (SEPA) й реалізацією функціоналу миттєвих платежів у наступній версії СЕП-4.1 [9].

Відтак, перехід на нове покоління СЕП й розроблення відповідної законодавчо-правової основи є важливими передумовами для подальшого якісного розвитку вітчизняної платіжної інфраструктури у межах євроінтеграційних процесів.

Список використаних джерел:

1. Офіційний портал Верховної ради України. Із змінами і доповненнями, внесеними Законами України від 14 грудня 2021 року №1953-IXi. URL: <http://surl.li/fgrxe> (дата звернення: 04.03.2023).
2. Чайковський Я.І. Організація платіжних операцій банків. URL: <http://surl.li/fgsfpr> (дата звернення: 04.03.2023).
3. Лобач О.М., Кравченко Н.Г. Фінансово-правова природа послуг на платіжному ринку. URL: <http://surl.li/fgsmw> (дата звернення: 04.03.2023).
4. Пожидаєва М.А. Фінансово-правове регулювання платіжних систем в Україні. URL: <http://surl.li/fgsof> (дата звернення: 04.03.2023).
5. Електронний ресурс LIGA ZAKON – українська продуктова ІТ-компанія. Як Закон про платіжні послуги змінить ринок. URL: <http://surl.li/fgrxj> (дата звернення: 04.03.2023).

6. Інтернет ресурс Головбух. Президент підписав Закон «Про платіжні послуги». URL: <http://surl.li/fgrxn> (дата звернення: 04.03.2023).
7. Офіційний портал Верховної ради України. Постанова від 29 липня 2022 року № 162 Про затвердження Інструкції про порядок відкриття та закриття рахунків користувачам надавачами платіжних послуг з обслуговування рахунків. URL: <http://surl.li/fgrxw> (дата звернення: 04.03.2023).
8. Інтернет ресурс Головбух. З 1 серпня діє новий порядок відкриття/закриття платіжних рахунків. URL: <http://surl.li/fgryf> (дата звернення: 04.03.2023).
9. Запрацювало нове покоління СЕП – на базі стандарту ISO 20022 в цілодобовому режимі. URL: <http://surl.li/gbmbg> (дата звернення: 04.04.2023).

ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСОВОГО РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Рубежанська Вікторія Олегівна

канд. екон. наук, старший викладач кафедри фінансів, обліку та банківської справи
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», Україна

Оніщенко Юлія Миколаївна

здобувач вищої освіти Навчально-наукового інституту економіки та бізнесу
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», Україна

Економічна теорія визначає, що реалізація розробленої стратегії має забезпечувати стратегічну відповідність підприємства перш за все умовам його зовнішнього середовища. Тільки така стратегічна відповідність дозволяє підприємству повною мірою реалізувати можливості його внутрішнього потенціалу і досягти визначених стратегічних цілей його розвитку. Система управління стратегічними перетвореннями підприємства за передбаченим планом дозволяє забезпечити ефективну реалізацію розробленої стратегії тільки в тому випадку, коли реальні зміни умов зовнішнього середовища в цілому відповідають спрогнозованим їх тенденціям. Але сучасний динамізм політичних, економічних технологічних та інших чинників обумовлює дуже часто несподівані і неочікувані зміни умов зовнішнього середовища, які не дозволяють повною мірою реалізувати передбачені стратегічні ініціативи на тому чи іншому етапі стратегічного періоду. В цьому випадку система управління стратегічними перетвореннями за передбаченим планом не може забезпечити стратегічної відповідності підприємства, а отже і передбаченого ефекту реалізації його стратегії [1-2].

Враховуючи те, що в останньому періоді динамізм світової та національної економік суттєво посилюється, перед науковцями і практиками постало завдання пошуку нових, більш ефективних підходів до реалізації розробленої стратегії підприємства. Таким новим у методології імплементації розробленої стратегії було визнано управління стратегічними перетвореннями підприємства в режимі реального часу, яка значно більше підходить загальній методології стратегічного менеджменту, ніж управління цими перетвореннями за передбаченим планом.

Характеризуючи систему управління стратегічними перетвореннями в режимі реального часу, слід зазначити, що вона має суттєві переваги перед системою управління подоланням стратегічного розриву за передбаченим планом. Результати співставлення цих двох систем управління імплементацією розробленої стратегії показують, що ці переваги полягають у наступному:

1. Система управління стратегічними перетвореннями в режимі реального часу забезпечує комплексний підхід до одночасної реалізації всіх видів стратегій підприємств – корпоративної стратегії, всіх функціональних стратегій, а також окремих бізнес-стратегій, оскільки будь-яка зміна факторів зовнішнього середовища (особливо таких, які визначаються як «системні події») впливає на більшість параметрів господарської діяльності підприємства, а тому потребує комплексного його реагування. В той же час управління реалізацією стратегії за розробленим планом розглядає кожну стратегічну ініціативу як самостійний проект, що може втілюватися незалежно від інших видів таких проектів.

2. В управлінні стратегічними перетвореннями в режимі реального часу

приймає участь значно більша чисельність персоналу, ніж за системою управління за розробленим планом. Тут не виникає альтернативи підходу «зверху-донизу» чи «знизу-доверху» в побудові управління, оскільки в управлінні в режимі реального часу приймають участь менеджери як вищої, так і нижчих ланок управління підприємством.

3. Залучення більшої кількості працівників у безпосередній стратегічний процес на стадії реалізації стратегії суттєво зменшує опір стратегічним змінам в діяльності підприємства, як за широтою фронту, так і за інтенсивністю прояву цього спротиву. Це дозволяє прикладати менше зусиль для реалізації розробленої стратегії.

4. В процесі управління стратегічними перетвореннями в режимі реального часу значно більшою мірою використовується особистий потенціал кожного менеджера. Технологія здійснення цієї системи управління передбачає активний зворотній зв'язок між розробниками стратегії та її виконавцями, тому кожен з менеджерів як член команди, що забезпечує реалізацію стратегії, розробляє і доводить до керівництва свої пропозиції щодо найкращих форм і методів імплементації розробленої стратегії.

5. Використання системи управління стратегічними перетвореннями в режимі реального часу виступає одним із дієвих інструментів підвищення організаційної культури менеджерів. Такі параметри організаційної культури як сповідання загальних цінностей підприємства та співучасть у загальних діях на його користь автоматично формуються у менеджерів в процесі здійснення цього управління.

6. Система управління стратегічними перетвореннями в режимі реального часу може використовуватись будь-якими підприємствами, в той час як управління ними за розробленим планом має в цьому відношенні певні обмеження. На відміну від останньої система управління в режимі реального часу без зайвих проблем може бути застосована на малих торговельних підприємствах, підприємствах будь-яких форм товарної спеціалізації та на різних стадіях життєвого циклу.

7. Позитивно відзначає систему управління стратегічними перетвореннями в режимі реального часу і така її риса, як висока гнучкість щодо пристосування до будь-яких умов функціонування підприємства. Вона може бути використана у будь-яких ситуаціях зміни факторів зовнішнього його середовища, які навіть за альтернативами сценарного планування не розглядалися в процесі розробки стратегії.

8. Система управління стратегічними перетвореннями в режимі реального часу створює умови для більш оперативного коригування розробленої стратегії підприємства, якщо певні цілі і стратегічні цільові показники некоректно визначались за реальними можливостями його внутрішнього потенціалу. Цей процес відбувається у ході забезпечення стратегічної єдності підприємства із умовами зовнішнього середовища, що відбувається в режимі реального часу.

9. Суттєве зменшення рівня спротиву стратегічним змінам, а також оперативне (без запізень) реагування на зміну умов зовнішнього середовища дозволяє значно прискорити процес реалізації розробленої стратегії у порівнянні із управлінням за розробленим планом.

10. Нарешті, як зазначають науковці, що неодноразово приймали участь у реалізації стратегії за цим методом, при його використанні досягається більш швидка окупність витрат, що були спрямовані на здійснення стратегічних перетворень [4-6].

Всі визначені переваги системи управління стратегічними перетвореннями в режимі реального часу не досягаються автоматично, а ефективно реалізуються за дотриманням певних умов.

Список використаних джерел:

1. Hnatenko, I., Orlova-Kurilova, O., Shtuler, I., Serzhanov, V. & Rubezhanska, V. (2020). An Approach to Innovation Potential Evaluation as a Means of Enterprise Management Improving. *International Journal of Supply and Operations Management*, 7 (1), 112-118. Retrieved from: <https://doi.org/10.22034/ijssom.2020.1.7>.
2. Hnatenko, I. & Rubezhanska, V. (2018). Architectonics of the concept of the national labour market regulation. *Journal Management*, 1 (27), 79-90.
3. Samborskyi, O., Isai, O., Hnatenko, I., Parkhomenko, O., Rubezhanska, V. & Yershova, O. (2020). Modeling of foreign direct investment impact on economic growth in a free market. *Accounting*, 6(5), 705-712. Retrieved from: <https://doi.org/10.5267/j.ac.2020.6.014>
4. Байрачна А.С., Рубежанська В.О. (2021). Роль інновацій у формуванні фінансової стратегії підприємств. Sectoral research XXI: characteristics and features: collection of scientific papers «SCIENTIA» with Proceedings of the I International Scientific and Theoretical Conference, Chicago, 2021, 2/47-49. <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/scientia/article/view/10471>.
5. Kuksa, I., Hnatenko, I., Orlova-Kurilova, O., Moisieieva, N. & Rubezhanska, V. (2019). State regulation of innovative employment in the context of innovative entrepreneurship development. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, 41(2), 228-236. <https://doi.org/10.15544/mts.2019.19>.
6. Zos-Kior, M., Shkurupii, O., Fedirets, O., Shulzhenko, I., Hnatenko, I. & Rubezhanska V. (2021). Modeling of the Investment Program Formation Process of Ecological Management of the Agrarian Cluster. *European Journal of Sustainable Development*, 10(1), 571-583. Retrieved from: <https://doi.org/10.14207/ejsd.2021.v10n1p571>.

ПЕРЕВАГИ І БЕЗПЕКА ОНЛАЙН-БАНКІНГУ НА ПРИКЛАДІ АТ КБ «ПРИВАТБАНК», АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» ТА АТ «ДЕРЖАВНИЙ ОЩАДНИЙ БАНК УКРАЇНИ»

Кішко Юлія Петрівна

здобувач вищої освіти економічного факультету
Запорізький національний університет, Україна

Науковий керівник: Кушнір Світлана Олександрівна

Д-р. екон. наук, доцент, проф. кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Запорізький національний університет, Україна

Послуги онлайн-банкінгу або інтернет/веб-банкінгу станом на 01.03.2023 року надають 54 з 65 банків України, що показує популярність, важливість послуги в сучасній фінансовій сфері країни. Важко уявити сучасне життя без нього, адже завдяки онлайн-банкінгу, клієнти комфортно користуються послугами та заощаджують час.

На сьогоднішній день онлайн-банкінг – це зручний банківський інструмент, який користується підвищеним попитом. До переваг онлайн-банкінгу входить його простота та зрозумілість.

Основні переваги інтернет-банкінгу це:

- дистанційне керування картками,
- швидке проведення фінансових операцій,
- мінімальна комісія (залежить від суми платежу),
- дистанційне відкриття/закриття рахунків, оформлення депозитів та кредитів,
- зберігання чеків, договорів тощо, в електронній формі.

Серед фізичних осіб також поширений головний різновид інтернет-банкінгу – мобільний банкінг. Зазвичай використовується мобільний додаток або сайт, для чого потрібен лише доступ до мережі Інтернет. Також великою перевагою є те, що користувач електронного банкінгу в разі втрати або крадіжки мобільного пристрою може негайно заблокувати обліковий запис в мобільному-банкінгу.

Із появою онлайн-банкінгу виникли кіберзагрози, головною метою яких є присвоєння фінансів користувачів, тому слід розглянути питання безпеки користувачів послугами інтернет-банкінгу.

Основні принципи управління ризиками для електронного банкінгу, найбільш передовою технологією якого є надання банківських послуг через мережу Інтернет, визначені Базельським комітетом з банківського нагляду в липні 2003 року [5]:

- ідентифікація клієнтів банку, які користуються онлайн-банкінгом,
- фінансові операції при наданні банками послуг онлайн-банкінгу здійснюються у відповідності до Закону України від 01.04.2023 № 1591-IX «Про платіжні послуги» [1] та Інструкції про безготівкові розрахунки в національній валюті користувачів платіжних послуг, затвердженої Постановою НБУ від 29.07.2022 № 163 [2],

- якщо в банку виникає потреба з'ясувати особу клієнта, суть діяльності, фінансовий стан, а клієнт не надасть документів і відомостей, необхідних банку для встановлення цих даних, або умисно подасть неправдиві відомості про себе, банк

залишає без виконання електронний розрахунковий документ,

- фінансовий моніторинг операцій, що проводяться з використанням онлайн-банкінгу, здійснюється у відповідності з Законом України від 01.04.2023 № 361-IX «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення»[3].

Щоб забезпечити себе від кіберзагроз та кібератак клієнтам банку, при користуванні послугами онлайн-банкінгу слід формувати складні паролі/логіни, не варто записувати особисту інформацію у гаджетах, не повідомляти конфіденційну інформацію стороннім особам, не переходити за невідомими посиланнями, не підключатися до незахищених wi-fi мереж, не використовувати сторонні гаджети для роботи в онлайн-банкінгу, важливо періодично змінювати паролі. Клієнт має бути уважним, коли вводить данні в онлайн-банкінгу, адже це може призвести до небажаних ситуацій.

Порівняємо розвиток та удосконалення онлайн-банкінгу АТ «ПриватБанк» [6], АТ «Універсал Банк» [7] та АТ «Державний ощадний банк України» [8] шляхом аналізу опитування про їх мобільні додатки за останні десять років.

Так, за 2012 рік найпопулярнішим виявився додаток «Приват 24», на той час ним користувалося 77 відсотків опитуваних. В тому ж році з'явився додаток «Ощад 24/7», у 2017 році з'явився «Monobank» - роздрібний продукт АТ «Універсал Банк».

В опитуванні за 2017 рік також переміг «Приват 24», він виявився найзручнішим, найбезпечнішим та простим у підключенні та використанні, друге місце посів «Ощад 24/7», від першого місця його відділяла відсутність функції відкриття депозитів онлайн. Мобільний додаток «Monobank» не був включений в це опитування.

Хоча в 2020 році переможцем знову став «Приват 24», але було зазначено два мінуси – 1) відсутність можливості випустити або закрити фізичну банківську карту онлайн та 2) завищенні відсотки по кредитах і комісії.

«Monobank» зайняв 2 місце, зацікавленість опитуваних була зосереджена на тому, що це перший банк в країні, який не мав фізичного відділення. Очевидним мінусом стало те, що «Monobank» проводив усі свої фінансові операції через свого партнера АТ «Універсал Банк», адже сам він не мав банківської ліцензії, що на той час не вселяло довіри у користувачів. «Ощад 24/7» зайняв 3 місце, оскільки більшість клієнтів АТ «Державний ощадний банк України» - це люди віком приблизно від 50 років, які не користуються онлайн-банкінгом, а для клієнтів, що користувалися «Ощад 24/7» не було передбачено необхідних функцій, таких як відкриття депозиту онлайн, грошового переказу через SWIFT-код, зміну пароля, а також оплата комунальних послуг здійснювалася не у всіх регіонах країни.

2021 року 1 та 2 місце зайняли «Приват 24» та «Monobank» відповідно, «Ощад 24/7» перейшов з 3 місця на 4, головною причиною стала недосконалість мобільного додатку.

Аналіз опитування показав, що на цей час «Приват 24» продовжує лідирувати, але темпи розвитку «Monobank» є швидшими, що згодом може вивести його на першу позицію, мобільний додаток «Ощад 24/7» втрачає свою популярність, все більше клієнтів надає перевагу іншим мобільним-банкінгам.

Варто зазначити, що «Приват 24» продовжує поповнювати спектр послуг, серед яких можна отримати не тільки банківські послуги, а також інші, наприклад, оформити страховий поліс, дізнатися кредитний рейтинг, замовити кредитну історію, замовити квитки на різні види транспортних засобів, а також замовити квитки в кіно та футбол, оформити доставку їжі, квітів та ін. [6]

Великий плюс «Монобанк» - це поповнення мобільного телефону без комісії [7], в «Приват 24» комісія дорівнює від 1 до 5 грн, також додаткова комісія в 1% при використанні кредитних коштів [6], в «Ощад 24/7» комісія складає 2% від загальної суми, але не менше ніж 2 гривні.[8]

Важливим для користувачів є фішки у мобільних застосунків, зазвичай це якісь персонажі, в «Монобанк» це котик [7], в «Ощад 24/7» це анімований персонаж Ощадик [8], в «Приват 24» це Кардмен [6]. Також важливим є дизайн карток, у всіх вище представлених додатках можна змінити дизайн картки.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про платіжні послуги» від 01.04.2023 № 1591-IX.
2. Постанова НБУ «Інструкція про безготівкові розрахунки в національній валюті користувачів платіжних послуг» від 29.07.2022 № 163.
3. Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 01.04.2023 № 361-IX.
4. Лист НБУ «Щодо ризиків відмивання грошей та запобіжних заходів, які необхідно застосовувати з метою мінімізації таких ризиків» від 10.01.2006 № 48-012/29-192.
5. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 № 2121-III.
6. Офіційний сайт АТ КБ «ПриватБанк» URL: <https://privatbank.ua>.
7. Офіційний сайт АТ «Універсал Банк» URL: <https://www.universalbank.com.ua/>.
8. Офіційний сайт АТ «Державний ощадний банк України» URL: <https://oschadbank.ua/>.

РОЗВИТОК ПОДАТКОВОГО КОНСАЛТИНГУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Малейко Людмила Василівна

здобувач вищої освіти другого рівня факультету фінансів та обліку
Державний торговельно-економічний університет, Україна

Науковий керівник: Ромашко Ольга Миколаївна

канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри обліку та оподаткування
Державний торговельно-економічний університет, Україна

Сучасні трансформації в економіці, постійні зміни в глобальному світі активізують проблеми які потрібно вирішувати на законодавчому, фінансовому та економічному рівні. Однією з таких проблем є розгляд податкового консалтингу для надання постійно та безперервного професійного консультування. Звичайно, внесок у дослідження даної проблематики здійснюється за допомогою економічних та наукових досліджень, але тема податкового консультування є достатньо новою для нашої країни і потребує постійного розгляду та удосконалення.

Держава та громадяни, які займаються підприємницькою діяльністю, повинні знайти взаємовигідне вирішення проблем у конфлікті інтересів щодо того, хто і скільки коштів отримає як джерело доходу при виконанні функції перерозподілу податків. Податок – це економічна категорія, що визначає сукупність відносин між державою і членами суспільства з приводу без еквівалентного вилучення і присвоєння частини доходів державою для здійснення своїх функцій [4]. Інтереси платників податків і держави в податкових справах мають багатовекторний характер.

Потреба в податкових консультаціях в Україні мала місце ще в 1992 році, яка характеризувалася попитом на консультаційні послуги інформаційного характеру щодо обліку податків, про зміни і доповнення в податкове законодавство та порядок їх нарахування та сплати [1, с.18].

Проект Закону України «Про податкове консультування в Україні» висвітлює податкового консультування як вид професійної діяльності, надає замовнику на оплачуваній основі послуг, сприяння належному виконанню платниками податків, платниками зборів, податковими агентами та іншими особами обов'язків, передбачених законодавством про податки і збори [2].

Консультації надаються як щодо існуючих операцій, так і тих, що плануються, з аналізом податкових наслідків і виміром рівня податкових ризиків за можливими варіантами проведення операцій. Під час роботи над консультацією, зокрема, здійснюється аналіз операцій з погляду трактування податковими органами, розшукуються прецеденти в базі судових рішень та аналізуються наявні офіційні листи контролюючих органів стосовно предмета консультації [3]. За результатами роботи складається детальний звіт, який містить опис та оцінку рівня ризику та рекомендації щодо альтернативних кроків виконання операції та подолання можливих помилок.

Загалом поява податкового консультування в Україні пов'язана з мінливістю та неоднозначністю податкового законодавства. У цій ситуації суб'єктам малого бізнесу дуже важко самостійно розраховувати податкові стратегії, спрямовані на

підтримання точки беззбитковості своєї діяльності. Податкові консультанти відіграють подвійну роль, а саме: вони можуть забезпечити виконання закону, але, з іншого боку, вони можуть використовувати неоднозначність податкових положень. Їм доводиться керувати критичною ситуацією з платником податків як клієнтом, водночас мати справу з податковими органами. Також слід зазначити, що професійна компетентність податкового консультанта визначається вмінням представити клієнтові різні варіанти вирішення проблем, сформулювати вигоди і переваги, які можуть бути отримані в результаті розв'язання [1].

Основними причинами інтенсивнішої імплементації податкового консультування в українську практику можна вважати такі:

- довгострокова тенденція до подальшого ускладнення національних податкових систем;

- внесенням частих змін та доповнень до податкового законодавства;

- бажання підприємств та організацій заощадити власні фінансові ресурси на законних підставах;

- намагання суб'єктів оподаткування мінімізувати податкові ризики, переадресувати взаємовідносини з фіскальними органами та відповідальність на професіоналів;

- недостатня ефективність замикання всіх питань щодо правильності нарахування та своєчасності сплати податків та зборів тільки на головних бухгалтерів підприємств тощо. Для того щоб податкові консультанти могли належним чином виконувати свої обов'язки, мати права, нести відповідальність, необхідно законодавче визначення їх місця у системі податкових правовідносин [6].

Податкові консультанти відіграють важливу роль в управлінні процесом дотримання законодавства. Вони захищають державу та платників податків від фіктивних і шкідливих претензій.

Проблема клієнта, яку вирішує консультант, має індивідуальний характер. По-перше, інформація, яку надає консультант, має властивість старіти під впливом науково-технічного і соціального прогресу. По-друге, неможливо здійснити заготівлю послуги у вигляді шаблону і зберігати як товар.

Економічна нестабільність в країні принесла нові відкриття консалтинговій галузі. Консалтингові фірми шукають шляхи дистанційного надання послуг і вартості, створюючи віртуальні консалтингові платформи. Нинішня ситуація вплинула не лише на галузь консалтингу, але й на консультантів. Віддалена робота для консультантів не є новиною. Консалтинг є в тому числі однією з перших галузей, яка започаткувала дистанційну роботу, оскільки консультанти повинні працювати з різних куточків світу для своїх проектів. Поточна тенденція цифровізації та впровадження технологій стали ключовими для того, щоб допомогти підприємствам вижити в ці складні часи. У той же час технології полегшили роботу податкових консультантів, наблизивши їх клієнтів і роботу до них.

В ієрархії консалтингових цілей, розробленій Тернером [5], консалтингові фірми повинні не тільки надавати поради, але й постійно підвищувати ефективність фірми. Консультанти повинні сприяти виконанню найважливішого завдання вищого керівництва: захисту майбутнього організації в мінливому світі.

Отже, проаналізувавши вітчизняний ринок податкових консалтингових послуг, можна зробити узагальнення з приводу того, що ринок кожного року стає більш перспективним, розвиненим, успішним та правильно орієнтованим. Але доведення його до рівня зарубіжних країн потребує часу та досвіду. Потрібно швидко та

правильно приймати кроки дій та орієнтуватися на зміни в економіці світу.

Список використаних джерел:

1. Ткачик Ф.П. Податкове консультування: навчальний посібник. Тернопіль: Вектор, 2015. 252 с.
2. Проект Закону України “Про податкове консультування в Україні”. URL: <https://ips.liga.zakon.net/document/JF24900A?an=3> (дата звернення: 29.03.2023).
3. Deloitte. Рішення. Податкове консультування. URL: <https://www2.deloitte.com/ua/uk/pages/tax/solutions/tax-consulting.html> (дата звернення: 29.03.2023).
4. Майстренко О. В. Прийняття Податкового кодексу як шлях до ефективності системи оподаткування України. Міністерство юстиції України. URL: https://minjust.gov.ua/mstr_23409 (дата звернення: 07.04.2023).
5. Ієрархії консалтингових цілей. URL: <https://smartbusinessredefined.com/wp-content/uploads/2020/12/infographic-business-consulting-purpose.pdf> (дата звернення: 29.03.2023).
6. Ткачик Ф.П. Податкове консультування як спосіб мінімізації ухилення від оподаткування / Ф.П. Ткачик, І.В. Дармопук // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». – 2014. – Вип. 9 (ч. 5). – С. 204-208.

СЕКЦІЯ IV.

МЕНЕДЖМЕНТ, ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОЦІНЮВАННЯ ПЕРСОНАЛУ В ОРГАНІЗАЦІЇ

Волощук Софія Андріївна

здобувач вищої освіти економічного факультету
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна

Науковий керівник: Горбась Ірина Миколаївна

ORCID ID: 0000-0002-1326-5572

канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри менеджменту
інноваційної та інвестиційної діяльності

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна

***Анотація.** У статті розкрито ключові аспекти організаційного забезпечення оцінювання персоналу підприємства. Автором висвітлено основні кроки й процедури, які допомагають забезпечити ефективність та результативність кадрового оцінювання, і при цьому враховувати специфіку внутрішнього середовища організації та вимоги і запити її зовнішнього оточення.*

Наразі ефективність функціонування будь-якого підприємства залежить від налагодженої системи управління. Розвиток конкурентного середовища висуває жорсткі вимоги до управління, у тому числі до формування комплексної та об'єктивної системи оцінювання персоналу. Саме якісна організація роботи працівників є запорукою результативної діяльності підприємства, його становлення та досягнення поставлених цілей. Враховуючи це, вивченню людських ресурсів надають значущості як головному чиннику виробництва та розробляють нові концепції та методи кадрового управління.

Оцінювання персоналу є важливою складовою управління людськими ресурсами в організації. Від правильно організованого процесу оцінювання залежить ефективність, об'єктивність та відповідність оцінювання потребам організації. Однак, успішне оцінювання персоналу вимагає не тільки розробки відповідних методик та інструментів, але й належного організаційного забезпечення даного процесу.

Оцінювання персоналу розглядається як процес вивчення якості використання працівником підприємства своїх посадових обов'язків, як засіб діагностики якісного складу кадрів, а також як основу для удосконалення трудових здібностей працівника та його кваліфікації [4, с. 134]. Сьогодні, ефективність управління персоналом давно вийшла за рамки зосередження тільки на традиційних методах. Оцінювання проводять не лише за потенційними можливостями та професійним рівнем кожного

співробітника, а також спираються на компетентність, колективізм, особисті якості, уміння реалізувати знання у процесі виконання робочих завдань.

Сучасні підприємства проводять аналіз мотивації, стимулів, задоволеності робочим місцем, своєю роллю та обов'язками в компанії. Стрімко розвивається вивчення особистих характеристик працівників, зокрема: психофізіологічних характеристик (особливості фізичних та психологічних станів людини); особистих якостей (специфіка поведінкової моделі людини); професійних компетентностей (здатність застосовувати набуті знання на практиці) [3, с. 20].

Формування інструментів кадрового оцінювання відбувається під впливом потреб вирішення певних завдань виробничо-управлінської діяльності. Основні інструменти здійснення кадрового оцінювання поділяються на прогностичні, практичні та імітаційні методи. Інструментальною базою прогностичного методу є співбесіди, інтерв'ю, для практичного методу характерні узагальнені результати оцінювання та атестації, а для імітаційного – оцінка працівника в конкретній ситуації.

Різноманітність методів оцінювання персоналу зумовила відсутність єдиної узагальненої стандартизованої системи оцінювання персоналу на підприємствах. Також існує ряд причин, що зумовлює різні підходи до вибору системи оцінювання, до яких відносять [3, с. 33]:

- розмір підприємства та кількість співробітників;
- належність до певної галузі промисловості;
- фінансові ресурси підприємства;
- рівень кваліфікації персоналу;
- внутрішні норми управління;
- налагодженість корпоративної культури;
- наявність адміністративно-управлінського апарату;
- стадію життєвого циклу підприємства;
- прагнення керівництва до інноваційного розвитку.

Організаційне забезпечення оцінювання персоналу має включати ряд кроків та процедур, які допомагають забезпечити проведення оцінювання об'єктивно, ретельно та професійно, а саме:

1. Перший крок у організаційному забезпеченні оцінювання персоналу - це чітке визначення цілей та очікувань від процесу оцінювання. Організація повинна чітко визначити, що вона хоче досягти за допомогою оцінювання персоналу, які аспекти роботи та компетенції співробітників будуть оцінюватись, і які результати очікуються від процесу оцінювання. Це може включати визначення ключових компетенцій, вимог до професійної діяльності, встановлення цілей розвитку та кар'єрного росту співробітників.

2. Розробка методик та інструментів оцінювання: організація повинна розробити відповідні методики та інструменти для проведення оцінювання персоналу. Це можуть бути відповідні форми оцінювання, анкети, розмови, тестові завдання, ревізії роботи, 360-градусні огляди та інші методи оцінювання, в залежності від вимог організації та посади співробітника. Організація повинна також забезпечити, щоб методики та інструменти оцінювання були об'єктивними, відповідними до цілей оцінювання та відповідали нормам і стандартам організації.

3. Чіткість та прозорість процесу оцінювання: організація повинна забезпечити чіткість та зрозумілість процесу оцінювання персоналу для всіх зацікавлених сторін, зокрема для співробітників, менеджерів та оцінювачів. Під час проведення оцінювання керівництво організації повинно надавати доступ до відповідних

документів та ресурсів, пояснювати критерії та процедур оцінювання своїм співробітникам, а також чітко визначити строки та вимоги до документації. Прозорість процесу оцінювання допоможе сприяти його об'єктивності та довірі з боку співробітників.

4. Організація навчання та підготовки оцінювачів: оцінювання персоналу вимагає від оцінювачів високого рівня компетенцій у визначених методиках та інструментах оцінювання. Організація повинна забезпечити навчання та підготовку оцінювачів, які візьмуть участь у процесі оцінювання персоналу [2, с. 41]. Це може бути тренінги, семінари, вебінари, практичні заняття та інші навчальні заходи, що допоможуть оцінювачам розуміти процес оцінювання, вміло застосовувати методики та інструменти, розуміти важливість об'єктивності та непередбачуваності в процесі оцінювання та розробляти об'єктивні й справедливі оцінки.

5. Використання різноманітних методик та інструментів оцінювання: організація має використовувати різноманітні методики та інструменти оцінювання персоналу, щоб отримати максимально об'єктивну картину про компетенції, навички та досягнення співробітників. Це можуть бути письмові або усні тести, оцінка виконаної роботи, оцінка особистих якостей та компетенцій, 360-градусний зворотний зв'язок від колег та керівників, а також інші методики, які відповідають потребам та характеристикам організації.

6. Забезпечення конфіденційності та захисту даних: організація повинна дотримуватися принципів конфіденційності та захисту даних під час оцінювання персоналу. Забезпечення конфіденційності допоможе забезпечити довіру співробітників до процесу оцінювання та захистити їхні права на приватність. Керівництво повинно також враховувати відповідність процедур оцінювання з вимогами законодавства щодо захисту даних, таких як Загальний регламент про захист персональних даних (GDPR) в Європейському Союзі.

7. Зворотній зв'язок та розвиток співробітників: адміністрація організації має встановити процес надання зворотного зв'язку співробітникам, які були оцінені. Такий процес може включати обговорення результатів оцінювання, визначення сильних і слабких сторін співробітника, визначення можливостей розвитку та планування подальших кроків. Зворотній зв'язок допоможе співробітнику зрозуміти, які аспекти його роботи вимагають покращення та які аспекти можуть бути використані в якості сильних сторін для подальшого професійного росту. Крім того, організація повинна також надавати можливості для розвитку співробітників, такі як навчання, тренінги, менторство та інші форми розвитку, щоб сприяти підвищенню рівня компетенцій та вдосконаленню навичок персоналу.

8. Забезпечення відповідності з етичними стандартами: організація має дотримуватися високих етичних стандартів під час процесу оцінювання персоналу. Оцінювання має бути проведено відкрито, справедливо, безпристрасно та на основі об'єктивних критеріїв, враховуючи професійні якості, компетенції та досягнення співробітників. Дотримання етичних стандартів допоможе підтримувати довіру співробітників до процесу оцінювання та забезпечення об'єктивності та справедливості в оцінюванні персоналу.

9. Комунікація: організація має забезпечити ефективну комунікацію щодо процесу оцінювання персоналу, включаючи пояснення співробітникам мети та очікувань від оцінювання, викладення критеріїв оцінки, надання відповіді на питання та надання чіткого зворотного зв'язку після проведення оцінювання. Ефективна комунікація допомагає співробітникам зрозуміти процес оцінювання,

відчути себе включеними та зрозумілими, а також сприяє забезпеченню відкритого та довірчого відносин між співробітниками та керівництвом.

10. Автоматизація та використання технологій: організації можуть використовувати автоматизовані системи та технології для спрощення процесу оцінювання персоналу, що можуть включати використання спеціалізованих програмних засобів, електронних платформ, аплікацій або онлайн-інструментів, які допомагають автоматизувати збір, аналіз та обробку даних про оцінювання персоналу. Використання технологій може сприяти підвищенню ефективності процесу оцінювання, зниженню можливості впливу суб'єктивних факторів та забезпеченню більш точних та об'єктивних результатів.

11. Аналіз та вдосконалення процесу: відділ кадрів організації має здійснювати систематичний аналіз процесу оцінювання персоналу та вдосконалювати його на основі отриманих результатів. Аналіз може включати огляд критеріїв оцінки, перегляд методів оцінювання, оцінку ефективності процесу та визначення можливостей для поліпшення. Регулярний аналіз та вдосконалення процесу оцінювання допоможе забезпечити його відповідність організаційним потребам, культурі та цілям.

12. Навчання та розвиток: організація має забезпечити навчання та розвиток керівників та співробітників, які залучені до процесу оцінювання персоналу. Організація має забезпечити навчання керівників з навичок оцінювання, включаючи оцінку об'єктивності, уникнення упереджень, ведення зворотного зв'язку, а також розвиток навичок співробітників щодо самооцінювання та саморозвитку. Навчання та розвиток сприятимуть покращенню якості оцінювання, розширенню розуміння процесу та підвищенню професійних компетенцій працівників.

13. Реагування на зміни: організація повинна бути готовою реагувати на зміни, які можуть вплинути на процес оцінювання персоналу. Це можуть бути зміни в організаційній структурі, стратегії, бізнес-процесах, або зміни в зовнішньому середовищі, такі як зміни в ринковій конкуренції, технології, законодавстві або економіці. Організаційне забезпечення оцінювання персоналу повинно бути гнучким та адаптивним до змін, забезпечуючи відповідність процесу оцінювання новим вимогам та умовам.

14. Захист конфіденційності та захист персональних даних: оцінювання персоналу включає збір та обробку ряду конфіденційних даних, таких як особиста інформація про співробітників, їхні робочі досягнення, навички, а також оцінки та коментарі щодо їхньої роботи. Організація має забезпечити захист цих даних, використовуючи належні технічні, організаційні та правові заходи, щоб уникнути несанкціонованого доступу, втрати, викриття або незаконного використання даних. Забезпечення конфіденційності та захисту персональних даних сприятиме довірі співробітників до процесу оцінювання та забезпечить відповідність з вимогами законодавства щодо захисту персональних даних.

15. Моніторинг та оновлення процесу оцінювання: організація має встановити процес моніторингу та оновлення процесу оцінювання персоналу, включаючи відстеження результатів оцінювання, аналіз даних, ідентифікацію тенденцій, оцінку ефективності процесу та вносити необхідні зміни та покращення в процес оцінювання залежно від виявлених відхилень або потреб організації. Моніторинг може здійснюватися за допомогою різноманітних інструментів, таких як анкетування, спостереження, зворотний зв'язок від співробітників та керівників, аналіз статистичних даних, порівняння результатів оцінювання зі стратегічними

цілями організації та іншими джерелами інформації.

На основі моніторингу можуть бути виявлені проблеми, недоліки або можливості для вдосконалення процесу оцінювання. Організація має проводити аналіз даних моніторингу та вносити необхідні зміни в процес оцінювання, щоб він залишався ефективним та відповідав потребам організації та її співробітників.

Одним з важливих аспектів моніторингу та оновлення процесу оцінювання є зворотний зв'язок від співробітників та керівників. Регулярне зворотній моніторинг може допомогти виявити можливі недоліки, несправедливості або незручності, з якими можуть зіткнутися співробітники під час оцінювання. Це може дати змогу вносити необхідні зміни в процес оцінювання для покращення його якості та відповідності потребам співробітників та організації в цілому.

Оновлення процесу оцінювання можуть бути також обумовлені змінами в законодавстві, регуляторних вимогах, етичних стандартах, а також відгуками від зацікавлених сторін. Перегляд критеріїв та стандартів оцінювання може допомогти забезпечити, що вони відповідають поточним вимогам та цілям організації.

Враховуючи вищесказане зазначимо, що моніторинг та оновлення процесу оцінювання персоналу є важливим кроком, що дозволяє забезпечувати ефективність, об'єктивність та відповідність оцінювання потребам організації. Він допомагає переконатися, що процес оцінювання відповідає меті та стратегії організації, вирішує виявлені проблеми та недоліки, та забезпечує справедливість, об'єктивність та надійність процесу оцінювання [1, с. 40-50].

Оновлення процесу оцінювання можуть включати перегляд критеріїв та стандартів оцінювання, зміни в методах оцінювання, встановлення нових цілей та очікувань, а також надання додаткових ресурсів, які можуть сприяти кращому проведенню процесу оцінювання. Оновлення повинні бути здійснені з урахуванням потреб організації, зворотного зв'язку від співробітників та керівників, а також кращих практик та стандартів відповідної галузі.

Крім того, важливо встановити механізми зворотного зв'язку та комунікації зі співробітниками щодо процесу оцінювання, зокрема пов'язаних зі змінами та оновленнями. Співробітники повинні бути проінформовані про внесені зміни, розуміти їх суть та мати можливість висловлювати свої питання та зауваження. Це може бути досягнуто шляхом проведення тренінгів та навчань з оновленого процесу оцінювання, розсилки інформаційних бюлетенів або організації зустрічей для відкритого обговорення змін.

Отже, оцінювання персоналу є важливою функцією кадрового управління, оскільки воно допомагає організації оцінити ефективність праці своїх співробітників, забезпечує об'єктивну оцінку їхніх робочих досягнень, допомагає ідентифікувати сильні та слабкі сторони діяльності працівників, а також розвивати їхній потенціал і підвищувати рівень вмотивованості. Також, оцінювання персоналу дає змогу організації розуміти потреби у розвитку свого персоналу, надає відомості про навички, знання та недоліки у роботі співробітників, що можуть бути використані для розробки індивідуальних планів розвитку, таких як навчання, тренінги, курси або ротация. Це допомагає організації розробити стратегію розвитку свого персоналу та забезпечити наявність кваліфікованих кадрів для майбутніх викликів. Оцінювання персоналу надає керівництву організації об'єктивну інформацію, на основі якої можуть бути прийняті управлінські рішення, а отже і підвищити результативність функціонування організації в цілому.

Список використаних джерел:

1. Бортнік С.М. Практичне застосування збалансованої системи показників як інструмента стратегічного планування діяльності підприємства / С.М.Бортнік // Вісник Волинського інституту економіки і менеджменту:наук.журн.-2014.-Т.1. -№ 10.-С. 40-51.
2. Гавкалова Н. Л. Управління ефективністю менеджменту персоналу: монографія / Н. Л. Гавкалова, Т. А. Власенко. – Харків : Вид. ХНЕУ, 2011. – 296 с.
3. Дороніна О. А., Рязанов М. Р. Комплексна діагностика персоналу в системі сучасної кадрової політики 2019 – 2020. 190 с.
4. Опанасюк Ю.А. Удосконалення системи оцінки персоналу на підприємстві / Ю.А. Опанасюк, А.В. Рудь // Вісник Сумського державного університету. Серія «Економіка». – 2012. – № 1. – С. 134-140.

УПРАВЛІННЯ ЗМІНАМИ В ЕПОХУ ЦИФРОВІЗАЦІЇ І ДІАЛЕКТИКА ЇЇ ЕФЕКТИВНОСТІ: ПОЗИТИВНОЇ-НЕВИЗНАЧЕНОЇ-НЕГАТИВНОЇ

Юшин Сергій Олександрович

ORCID ID: 0000-0002-9874-4926

д-р. екон. наук, професор

Україна

Усі ми є заручниками свого Часу і тому повинні враховувати *Novus Ordo Seclorum* (лат. порядок нового століття). На думку Р. Акоффа, ми “переживаємо перехідний період від однієї епохи до іншої, стоїмо однією ногою в кожній з них, і чим більше розходяться ці дві епохи, тим більше напруги ми відчуваємо” [1, с. 27]. За визначенням К. Шваба, третя промислова революція розпочалася у 1960-х роках, зазвичай її називають комп’ютерною чи цифровою революцією [2, с. 5]. Відповідно виникла й спеціальна наука – кібернетика, засновник якої, Н. Вінер, визначив її як управління та зв’язок у тварині та машині, орієнтовані на широке і всебічне застосування цифрових обчислювальних машин (далі – *ОМ*) [3, с. 278].

Безумовно, від новітніх науково-інноваційних досягнень людство завжди очікує стрибків у ефективності виробництва та рівня життя. Але Н. Вінер нас попереджав, що: “новий розвиток техніки несе необмежені можливості не тільки для добра, а й для зла”; “ефективні засоби, подібні до надшвидкої *ОМ*, втрачають силу, коли потрапляють в руки осіб, які не мають достатньої технічної кваліфікації для повного їх використання”; “*ОМ* цінна рівно настільки, наскільки цінна людина, яка її використовує. Вона може дозволити йому просунутися далі за той самий час. Але він повинен мати ідеї. І на ранній стадії перевірки ідей вам не слід бути залежним від *ОМ*” [3, с. 26, 206, 322]. Розгорнута у останній період, вказує К. Шваб, четверта промислова революція “заснована на цифровій революції та поєднує технології, що зумовлюють виникнення безпрецедентних змін парадигм в економіці, бізнесі, соціумі у кожній окремій особистості ... та передбачає цілісні зовнішні та внутрішні перетворення всіх систем по всіх країнах, компаніях, галузях та суспільстві в цілому”. Але, попереджає К. Шваб, “характер змін, що відбуваються, настільки фундаментальний, що світова історія ще не знала подібної епохи – часу як великих можливостей, так і потенційних небезпек. І викликає занепокоєння той факт, що лінійність (нереволуційність) мислення багатьох лідерів і їх поглиблення в нагальні проблеми не дозволяють їм стратегічно усвідомлювати дизруптивні сили та інновації, які формують наше майбутнє”. Далі К. Шваб виділяє два фактори, які можуть обмежити потенціал ефективної реалізації цифрової революції: “існуючий рівень управління та усвідомлення поточних змін по всіх областях вкрай низький у порівнянні з необхідністю переосмислення економічних, соціальних та політичних систем, щоб відповісти на виклики”; “відсутня також послідовна, позитивна та єдина концепція на глобальному рівні, яка могла б визначити можливості та виклики четвертої промислової революції і яка має принципове значення для залучення до процесу різних верств та угруповань, а також для запобігання негативній реакції суспільства на кардинальні зміни, що відбуваються” [2, с. 5-7]. К. Шваб, аналізуючи аргументи техно-оптимістів і техно-песимістів, стає на діалектичну позицію *прагматичного оптиміста*, який притримується думки Платона: “спостереження, яке не заохочує до дослідження, є таким, що не викликає одночасно протилежного

відчуття” [4, с. 218]. Тому наведені у праці К. Шваба 23 зміни містять позиції як ефектів протилежних (позитивних і негативних), так і проміжних – невідомих/невизначених (тобто одночасно і позитивних і негативних). К.Г. Юнг зазначав, що: “без переживання протилежностей немає переживання цілісності; немає добра, яке не могло б породити зло, і немає зла, яке не могло б породити добро; одне обличчя дивиться вперед, інше – назад, воно амбівалентне і, отже, символічне, як усе реальне життя” [5, с. 37, 47, 78]. У.С. Черчілль стверджував: «Стати кращим – значить змінитися; бути досконалим – змінюватися постійно». Ч. Дарвін підкреслював, що невизначена мінливість є набагато більш поширеним результатом змінених умов, ніж певна мінливість [6, с. 120]. Отже, дослідження управління змінами в еру цифровізації у контексті діалектики її ефективності – *актуальна* задача управлінської науки і практики.

Класичним є вислів Геракліта: “все постійно тече і постійно змінюється, і ніщо не є завжди стійким”, але знаходиться у “безперервному спілкуванні” та має “безперервний зв’язок з логосом, керуючим усіма речами”. Піфагор загалом вважав “міру як принцип, що зв’язує стан тіла з розумовими здібностями душі”, та визначав священними саме “числа, вагу та міру, як дітей витонченої рівності. Рівність, найбільше людське благо, утверджується на числах. Числа суть боги Землі”, бо “все виникає відповідно до числа, тому що в числі – перший порядок, за причетністю якому і в речах, що злічуються, встановлюється щось перше, друге і т.д.”, де героїзм справжнього дослідника у тому, що він, зазнаючи змін, попри все залишається “пристрасним діалектичним шанувальником бога” [7].

Як відомо, війна завжди була потужним активатором розвитку технологій. Після Другої Світової війни така активація особливо торкнулася засобів зв’язку і обчислень. Перші електронно-обчислювальні машини (далі – *ЕОМ*) у 1945 р. були створені у США, потім у Великій Британії. У 1948 р. Н. Вінер опублікував свою працю “Кібернетика, або управління та зв’язок у тварині та машині”. Проте, у СРСР кібернетика (як і генетика) розглядалася як “лженаука”. Так, перша ЕОМ у континентальній Європі була створена в Україні (Київ, 1951 р.). Але створення Інституту кібернетики АН УРСР відбулося лише у 1962 р. У СРСР загалом було усвідомлення свого відставання у сфері комп’ютеризації економіки та робилися декларації стосовно запровадження Автоматизованих систем управління (далі – АСУ) різного рівня. Та адміністративно-командна система (далі – АКС) всіляко гальмувала масштабну реалізацію потенціалу АСУ, що призвело до швидкого виродження самої АКС і, на певному етапі, до закономірної її самоліквідації.

Першим важливим кроком незалежної України у бік інформатизації та цифровізації є Розпорядження Президента України “Про Науково-технічну раду по створенню Ситуаційного центру при Президенті України та Концепцію цього центру” (№ 128, 1992 р.), тобто про створення такої системи ситуаційного управління, яка поєднує людський інтелект, інформаційні технології, сучасні програмно-технічні засоби і засоби моделювання у прийнятті Президентом України рішень стосовно комплексних проблем в усіх сферах державної діяльності з метою захисту національних інтересів і забезпечення національної безпеки України, забезпечення політичних, економічних, військових реформ.

Епоха цифровізації стратегічно проголошена у 2000 р. Окінавською хартією глобального інформаційного суспільства, де було руба поставлене питання про подолання електронно-цифрового розриву всередині держав та між ними. Проте Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки (Закон України № 537, 2007 р.) цифровізацію взагалі не згадують. Вперше питання сприяння подоланню “цифрового розриву” актуалізоване Постановою Верховної

Ради України № 1073 у 2016 р. Прийнятий у 2017 р. Закон України “Про основні засади забезпечення кібербезпеки України” (№ 2163) передбачає сталий розвиток інформаційного суспільства та цифрового комунікативного середовища. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки (Розпорядження Кабінету Міністрів України № 67-р, 2018 р.) орієнтована на створення ринкових стимулів, мотивацій, попиту та формуванні потреб щодо використання цифрових технологій, продуктів та послуг серед українських секторів промисловості, сфер життєдіяльності, бізнесу і суспільства для їх *ефективності*, конкурентоздатності і національного розвитку. Створення у 2019 р. Міністерства цифрової трансформації (Постанова Кабінету Міністрів України № 856) активізувало прийняття державних актів у даній сфері. Так, у 2020 р. була прийнята Стратегія цифрової трансформації соціальної сфери (Розпорядження Кабінету Міністрів України № 1353-р), де говорилося про те, що на сьогодні процеси інформатизації в інституціях соціального захисту населення відбуваються здебільшого некоординовано та з різними рівнями ефективності. У 2021 р. Концепція розвитку цифрових компетентностей (Розпорядження Кабінету Міністрів України № 167-р) передбачає підвищення ефективності використання цифрових технологій, але без чітких методичних орієнтирів щодо реалізації даного заходу. Схвалена Розпорядження Кабінету Міністрів України № 1467-р у тому ж році Стратегія здійснення цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації системи управління державними фінансами на період до 2025 року передбачає запровадження ефективної системи управління інформаційними технологіями шляхом використання проектного менеджменту – цільової моделі ІТ-управління із застосуванням визнаних світових практик і стандартів управління інформаційними технологіями, але згадує і те, що відсутні єдині підходи до проектування інформаційних систем, які дозволять ефективно інтегрувати інформаційні системи центральних органів виконавчої влади тощо. Постанова Кабінету Міністрів України № 139 (2023 р.) вирішує деякі питання підвищення рівня цифровізації сил безпеки та сил оборони України у період воєнного стану, але не торкається аспектів ефективності зазначеного процесу.

Висновки.

* трансформаційний аспект цивілізаційного розвитку історично бере свій початок від визнання ролі числа, спілкування, зв'язку та управління на засадах діалектичних принципів узгодження протилежних трендів людської діяльності;

* сучасна глобальна цифрова трансформація потенційно містить не лише протилежні ефекти (як позитивний, так і негативний), а також й ефекти проміжні – ефекти невідомі і невизначені (тобто одночасно як позитивні, так і негативні);

* цифрова трансформація в Україні в останній період загалом суттєво активізувалася, але ігнорування у даному процесі діалектичної складової його потенційної ефективності може розглядатися гальмом у подальшому його русі.

Список використаних джерел:

1. Акофф Р. Планирование будущего корпорации / Пер. с англ. М.: Прогресс, 1985. 327 с.
2. Шваб Клаус. Четвертая промышленная революция / Пер. с англ. М.: Форм, 2016. 208 с.
3. Винер Н. Кибернетика, или управление и связь в животном и машине. – 2-е издание. / Пер. с англ. М.: Наука, 1983. 344 с.
4. Платон. Держава / Пер. з давньогр. Д. Коваль. К.: Основи, 2000. 355 с.
5. Юнг К.Г. Психология и алхимия / Пер. с англ., лат. К.: «Ваклер», 2003. 592 с.
6. Дарвин Ч. Происхождение видов / Пер. с англ. М.-Л.: СЕЛЬХОЗГИЗ, 1935. 636 с.
7. Фрагменты ранних греческих философов. Часть 1: От эпических теокосмогоний до возникновения атомистики. – М.: Наука, 1989. – 132 с.

СЕКЦІЯ V. ПРАВО ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

PRIVACY RIGHT VS INTELLECTUAL PROPERTY RIGHT: WHERE THE LIMIT ENDS BASED ON THE CASE AGAINST LEAKERS

Філіпських Ольга Ігорівна

студентка 5 курсу факультету приватного права та підприємництва
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Україна

Євков А.М.

кандидат юридичних наук, викладач
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Україна

Previously, people were afraid that their correspondence could be read by an outsider only by opening an envelope with a letter. Later, when the technological era began, fears did not change, because there was a fear that they could eavesdrop on calls and intercept telegrams.

Nowadays, when almost every user has at least two messengers, the problem with violation of the right to the privacy of life does not decrease, but only increases. After all, each individual application has its own set of user data, which are at risk.

And each user is against the fact that there were leaks of his personal data, even when his actions violate the intellectual rights of others.

In this thesis, we intend to reveal the moment on the basis of a specific case, when the right to privacy and intellectual property rights meet and compete regarding privilege. Unfortunately, this case is not a one-time practice and by entering the word "leaks" and the name of a particular game, you will encounter dozens, if not hundreds, of channels in Instagram, Telegram, Discord, etc.

We want to highlight this question on the example of Genshin Impact, this is a game in the genre of Action/RPG with a built-in gacha system, and this game, like dozens of other ones, has regular updates (developers add new territories, new characters, new stories, as well as events). On such channels, which were mentioned above, people published absolutely everything: new characters that have not even had an official release, maps of new regions, and mechanics of characters. Sometimes it came to the announcement of new food in the game and wind gliders, which should not have been of any interest, but fans of the game like leaks. As a result, the developers either urgently changed something, or left everything as it is, and during the release they could not show the players "something new."

According to the information from the Official channel, with relation to the Genshin Impact project, Cognosphere (previously miHoYo) is the only owner of all intellectual property rights: copyright, trade secrets, and other relevant rights and interests, including but not limited to game material. So speaking about what protected Cognosphere, it's absolutely everything: characters protected by copyright, plot, new puzzles in the open world, etc [1].

In the summer of 2022, the global community of Genshin Impact players was excited

by the news that Cognosphere was suing the central office of the Discord social network to give them information about the leaker under the nickname Ubatcha [2].

The text released by the law firm was: "The DMCA Subpoena is directed to Discord. Discord is the service provider to which the subject of the subpoena posted infringing Cognosphere (the "Content"). The Content was posted to the following channel "Wangsheng Funeral Parlor Genshin Impact" (available at Uniform Resource Locator ("URL"): <https://discord.gg/hutao>) by user Ubatcha#2791" [3].

The basis of this case is Article 17 U.S. Code § 512 - Limits on liability relating to material online. Citing punks "c" and "h," Cognosphere formed a lawsuit [4, 5]. According to this article, Discord will be only a third party, and will not violate the law by transferring the personal information of a leaker who, through his actions through this social network, violated intellectual property rights of the company [6].

According to the case file, most of the leaks on which the dispute was fought were new additional "decorations" for players from the Beta Test (which, due to their design, are protected by copyright), as well as a new "Abyss Spiral" (which, according to its unique mechanics of the battlefield, as well as the use of enemies there, is also subject to copyright protection) [5].

We would like to note that Discord in their Privacy Policy has privacy rules, which states the following: "Users ought to be able to customize their Discord experiences based on their choices, including privacy, in our opinion. Additionally, we think that regardless of where our users are in the world, they should have at least the same fundamental power to control their experience, even when local regulations may call for different things. Here are the steps you may take to request access to your information, delete or amend some information, and manage how we use your information. According to local regulations, users in some locations could have particular privileges. The appropriate sections below have more information on these." [7].

Only Discord, Cognosphere, and its attorneys know what happens next. If Discord doesn't currently have a copy of the DMCA subpoena, it will soon have one because the application has been authorized. If Ubatcha hasn't taken steps to make them useless, of course, then Cognosphere and/or its attorneys will receive Ubatcha's details within days given that it seems unlikely that Discord will put up a fight.

Judging by the current state of the channel, they still defended the rights of the company. And we agree with that. However, you can see that Cognosphere "got a taste". So Discord is currently the target of four further cases. One concerns Genshin Impact Leakers "Group" 原神内鬼爆料区. The other three relate to one channel - "House of Daena." [8].

We believe that it makes no sense to separate these cases, but on the contrary, it can be combined into a series of cases Cognosphere vs leakers' channels on Discord.

Moreover, we are convinced that these cases will be won by the gaming company, because Genshin Impact is protected by all possible means to exorcise its game.

As such, we support the California district court's decision in this case because we support the idea of not being able to fully enforce the right to privacy on social media if that right is used as a way to commit crimes against the intellectual integrity of others. We are convinced that this incident will create more favorable conditions for dealing with downpours and other games for which this issue remains a problem. Of course, this will not solve the problem completely, but it will minimize the damage that is caused to intellectual property in the gaming industry.

References:

1. Legal FAQ. Genshin Impact Official. Hoyolab URL: <https://www.hoyolab.com/article/143107>.

2. Court: Discord Must Expose Genshin Impact Leaker 'Ubatcha'. Andy Maxwell. Torrent Freak. December 2, 2022. URL: <https://torrentfreak.com/court-discord-must-expose-genshin-impact-leaker-ubatcha-221202/>.
3. Court orders Discord to reveal Genshin Impact leaker Ubatcha's identity. Alan Sahbegovic. Sports Skeeda. December 03, 2022. URL: <https://www.sportskeeda.com/esports/news-court-orders-discord-reveal-genshin-impact-leaker-ubatcha-s-identity>.
4. Request for Subpoena to DISCORD, INC. PURSUANT to 17 U.S.C. § 512(H). URL: <https://torrentfreak.com/images/3-22-mc-80324-Cognosphere-v-Discord-DMCA-Subpoena-1-221130.pdf>.
5. Declaration of MARC E. MAYER in Support of DMCA subpoena DISCORD, INC. PURSUANT TO 17 U.S.C. § 512(H). URL: <https://torrentfreak.com/images/3-22-mc-80324-Cognosphere-v-Discord-DMCA-Subpoena-2-221130.pdf>.
6. 17 U.S. Code § 512 - Limitations on liability relating to material online. Cornell Law School. URL: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/17/512>.
7. Discord Privacy POLICY. Discord. URL: <https://discord.com/privacy#paid-services> (last updated: 24.02.2023).
8. Four Genshin Impact Leakers Targeted in New Set of DMCA Subpoenas. Andy Maxwell. Torrent Freak. January 13, 2023. URL: <https://torrentfreak.com/four-genshin-impact-leakers-targeted-in-new-set-of-dmca-subpoenas-230113/>.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ОФОРМЛЕННЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА ЗЕМЕЛЬНУ ЧАСТКУ (ПАЙ)

Осипенко Ангеліна Сергіївна

здобувачка вищої освіти юридичного факультету
Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна

Науковий керівник: Новак Тамара Сергіївна

канд. юрид. наук, доцент кафедри аграрного, земельного та екологічного права
Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна

Оформлення права власності на земельну частку (пай) є важливим питанням, яке може виникнути у тих, хто має таке право. В даній статті наведено деякі актуальні питання, пов'язані з оформленням права власності на земельну частку, зокрема щодо необхідних документів та витрат на таке оформлення.

У законодавство України внесли зміни, відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вирішення питання колективної власності на землю, удосконалення правил землекористування у масивах земель сільськогосподарського призначення, запобігання рейдерству та стимулювання зрошення в Україні» власники чи спадкоємці невитребуваних земельних часток (пай) повинні оформити до 1 січня 2025 року право власності на земельну частку (пай) [1].

Відповідно до ст. 13 Закону «Про порядок виділення в натурі (на місцевості) земельних ділянок власникам земельних часток (паїв)», у разі, якщо до 1 січня 2025 року власник паю або його спадкоємець не оформить право власності на цю земельну частку, він вважатиметься таким, що відмовився від одержання земельної ділянки [2].

У цьому випадку земельна частка стане "незатребуваною". Це означає, що вона за заявою відповідної ради на підставі рішення суду буде передана у комунальну власність територіальної громади, на території якої вона розташована [3].

Варто зауважити, якщо власник земельної частки (пай) має сертифікат на неї, це не є підтвердженням права власності на саму ділянку й не встановлює її меж. Адже даний сертифікат засвідчує право власника на отримання земельної ділянки та містить дані про її вартість та площу в умовних кадастрових гектарах [4].

Саме оформлення у власність земельної частки (паю) передбачає заміну сертифіката про право на таку земельну частку на витяг з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно про реєстрацію права власності на земельну ділянку. Така земельна ділянка після оформлення вказаних документів матиме чітко визначені межі в натурі (на місцевості), а власник матиме повне право на володіння, користування та розпорядження своїм майном [4].

Але варто наголосити, що законодавством передбачено додатковий строк оформлення права власності на земельну частку. Цей строк встановлює суд, за позовом власника такої частки, де зазначає поважну причину пропуску строку оформлення. Суду свою чергу, дослідивши поважну причину, призначить додатковий строк, який буде достатній для її оформлення. Поважна причина безпосередньо повинна бути пов'язана з об'єктивними, непереборними, істотними труднощами для спадкоємця на вчинення цих дій. Такі обставини мають бути підтверджені відповідними та належними доказами [5].

Отже, якщо власники не бажають щоб їхня власність була втрачена, повинні

належно оформити право власності на земельну частку (пай) до вказаної дати.

Для цього потрібно виконати наступні дії:

- Слід звернутися до відповідної сільської, селищної, міської ради із заявою про виділення належної земельної частки (паю) у натурі (на місцевості) та надання дозволу на розроблення технічної документації із землеустрою щодо встановлення (відновлення) меж земельної ділянки в натурі [6]. До такої заяви додається копія паспорту, коду та сертифікату на земельну частку (пай). Після цього, ви отримаєте відповідне рішення місцевої ради [7].

- Зверніться до землевпорядної організації, щоб розробити проектну документацію із землеустрою та встановлення меж земельної ділянки. Оплатіть послуги та отримаєте технічну документацію землеустрою [8].

- Зверніться до органів Державної служби України з питань геодезії, картографії та кадастру або до центру надання адміністративних послуг з заявою про реєстрацію земельної ділянки та присвоєння їй кадастрового номеру. Отримайте витяг з Державного земельного кадастру про присвоєння такого номеру [8]. Варто зазначити, що вартість виготовлення технічної документації коливається по-різному, а послуга з державної реєстрації земельної ділянки, тобто присвоєння кадастрового номеру - безоплатна. Сучасні онлайн-сервіси Держгеокадастру дають можливість взагалі не ходити до територіальних органів Держгеокадастру [9].

- Зверніться до відповідної місцевої ради, щоб затвердити розроблену проектну документацію із землеустрою та оформити земельну ділянку у власність. Отримайте рішення місцевої ради про передачу у власність земельної ділянки на місцевості [8].

- Останній етап – реєстрація права власності на земельну ділянку. А для цього можна звернутися або до реєстратора, який знаходиться у центрі надання адміністративних послуг, або ж до нотаріуса. І як наслідок – ви отримаєте Витяг з Державного реєстру прав про проведену державну реєстрацію права власності на земельну ділянку [6]. За надання витягу з Реєстру прав справляється плата, яка визначається Міністерством юстиції України.

Згідно з наказом Міністерства юстиції від 20.09.2002 № 83/5 «Про затвердження тарифів за надання витягів з Реєстру прав власності на нерухоме майно», тариф за надання витягу з Реєстру прав становить сімдесят дві гривні двадцять п'ять копійок [10].

Висновки. З огляду на вимоги законодавства, оформлення права власності на земельну частку (пай) та отримання витягу з реєстру речових прав на нерухоме майно можуть вимагати часу, зусиль та коштів. Найбільш важливими етапами процесу є збір необхідної документації, отримання технічної документації, визначення меж земельної ділянки та підготовка заяви на реєстрацію права власності. Для успішного оформлення права власності на земельну частку (пай), рекомендується звернутися до фахівців для отримання консультацій та допомоги в оформленні документів.

Важливо також пам'ятати, що сертифікат на земельну частку (пай) не підтверджує право власності на саму земельну ділянку та не встановлює її меж. Після отримання витягу з реєстру речових прав на нерухоме майно про реєстрацію права власності на земельну ділянку, власник матиме повне право на володіння, користування та розпорядження своїм майном, а земельна ділянка матиме чітко визначені межі в натурі.

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вирішення питання

- колективної власності на землю, удосконалення правил землекористування у масивах земель сільськогосподарського призначення, запобігання рейдерству та стимулювання зрошення в Україні. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2498-19#Text> (дата звернення: 09.04.2023).
2. Про порядок виділення в натурі (на місцевості) земельних ділянок власникам земельних часток (паїв). Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/899-15#Text> (дата звернення: 08.04.2023).
  3. Роз'яснення щодо правового використання нерозподілених, невитребуваних земельних ділянок (часток (паїв)). ЛОДА/LODA – Львівська обласна державна адміністрація. URL: <https://old.loda.gov.ua/news?id=58552> (дата звернення: 09.04.2023).
  4. Як власникам сертифікатів на земельну частку (пай) оформити право власності. Безоплатна правова допомога. URL: <https://legalaid.gov.ua/publikatsiyi/yak-vlasnykam-sertyfikativ-na-zemelnu-chastku-paj-oformyty-pravo-vlasnosti/> (дата звернення: 09.04.2023).
  5. Про судову практику у справах про спадкування. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-08#Text> (дата звернення: 09.04.2023).
  6. Оформлення права власності на земельну частку (пай): покрокова інструкція. «Дебет-Кредит» - Бухгалтерські новини. URL: <https://news.dtkk.ua/society/real-estate/72115-oformlennia-prava-vlasnosti-na-zemelnu-chastku-paj-pokroкова-instrukciya> (дата звернення: 09.04.2023).
  7. Адвокат Вікторія Матвієнко. Як не залишитись без земельного паю. Чому можуть забрати земельний пай, 2021. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=J0cE2lSXDpk> (дата звернення: 09.04.2023).
  8. Як власникам сертифікатів на земельну частку (пай) оформити право власності | Безоплатна правова допомога. Безоплатна правова допомога. URL: <https://legalaid.gov.ua/publikatsiyi/yak-vlasnykam-sertyfikativ-na-zemelnu-chastku-paj-oformyty-pravo-vlasnosti/> (дата звернення: 09.04.2023).
  9. Як отримати кадастровий номер на земельну ділянку. 5 кроків. Незалежна судова експертиза і оцінка - Судова експертиза. Оцінка майна. Цінова інформація. Надаємо послуги по всій Україні. Маєте можливість замовити оцінку онлайн, замовити цінову інформацію онлайн, замовити експертизу онлайн. URL: <https://sudexpert.vn.ua/ua/a414453-krokiv-yak-prisvoyiti.html> (дата звернення: 09.04.2023).
  10. Витяг з Реєстру прав власності на нерухоме майно. Міністерство юстиції України. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_36507 (дата звернення: 09.04.2023).

ІНСТИТУТ БЕЗПІДСТАВНОГО ЗБАГАЧЕННЯ: ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ НІМЕЦЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОДЕЛЕЙ

Ільків Олег Васильович

Д-р. юрид. наук, доцент, завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін
*Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука, м. Рівне, Україна*

Німецьке цивільне уложення 1896 р. [1] (далі – НЦУ) присвячує питанням безпідставного збагачення главу 26 розділу 8 книги II, розглядаючи цей інститут в якості одного з окремих видів зобов'язань. У § 812 закріплюється загальне правило (генеральний кондикційний позов), згідно з яким особа, яка без законної підстави внаслідок виконання зобов'язання іншою особою або іншим чином за рахунок останньої набула якесь майно, зобов'язана повернути отримане.

Аналогічно з відповідними положеннями Цивільного кодексу України [2] (далі – ЦК України) встановлюється, що обов'язок повернення майна має місце і тоді, коли правова підстава відпала згодом, але також додається, що обов'язок виникає й у разі, якщо не було досягнуто результату, на який спрямовувалось виконання відповідно до змісту угоди. НЦУ у § 812 до такого виконання віднесено, зокрема, визнання існування або відсутності боргового зобов'язання.

Таким чином, НЦУ умовами виникнення зобов'язання з безпідставного збагачення (звернення з кондикційним позовом) визначає:

- 1) збагачення однієї особи за рахунок іншої внаслідок виконання зобов'язання останньою, або набуття майна іншим способом за рахунок іншої особи;
- 2) таке набуття незалежно від способу повинно бути здійснено без законної підстави.

НЦУ у § 818 до обсягу зобов'язання з повернення отриманого майна відносить також всі отримані доходи та все те, що набувач набув на підставі отриманого права або в якості відшкодування за знищення, пошкодження або позбавлення отриманого предмета. При цьому якщо повернення неможливо у зв'язку з властивостями наданого майна або якщо набувач з іншої причини не в змозі його повернути, він повинен відшкодувати його вартість. Якщо ж набувач більше не збагачується за рахунок отриманого майна, його обов'язок з повернення власності або відшкодування її вартості відповідним чином припиняються. З моменту початку розгляду справи про безпідставне збагачення в суді набувач несе відповідальність на загальних підставах [3].

Також важливим є положення, згідно з яким, якщо неправомочна особа розпорядилась предметом і це розпорядження має силу для правомочної особи, то перша повинна повернути правомочній особі все, що було ним отримано внаслідок такого розпорядження. У абз. 1 § 816 НЦУ якщо ж результат розпорядження має безоплатний характер, то такий обов'язок виникає в особи, яка безпосередньо вилучила правову вигоду на підставі такого розпорядження. Встановлюється й обов'язок третьої особи (не початкового набувача, що отримав майно за відсутності правової підстави) стосовно повернення об'єкта власності кредиту: якщо така особа безкоштовно отримує відповідне майно від набувача, вона зобов'язана повернути його належному власнику на тих ж підставах, якби вона отримала його безпідставно безпосередньо від кредитора (§ 822 НЦУ).

Вочевидь із аналізу цього інституту німецькими дослідниками, а також низки інших дослідників німецької моделі генерального кондикційного позову, особливостей її правового розуміння та застосування у судовій практиці, можемо стверджувати про існування наступної типології кондикційних позовів у німецькому праві:

1) безпідставне набуття майна внаслідок виконання зобов'язання іншою особою (durch die Leistung), що відповідає «кондикціям із виконання» (Leistungskondiktionen). В основу цього виду кондикцій, як бачимо, покладено поняття «виконання» як власної дії особи-платника, що охоплює будь-яку свідому та цілеспрямовану передачу майна – грошовий платіж, передачу права власності на річ, надання послуги тощо.

До «кондикцій з виконання» НЦУ, таким чином, відносить:

- повернення початково-виконаного за відсутності правової підстави, коли відповідне зобов'язання взагалі не існує, або здійснене виконання не відповідає змісту існуючого зобов'язання;

- повернення майна внаслідок наступного відпадиння правової підстави здійсненого виконання;

- повернення внаслідок недосягнення результату, на який було спрямовано виконання відповідно до змісту угоди (всі з наведених вище видів кондикцій закріплені на рівні абз. 1 § 812 НЦУ);

- повернення внаслідок недостойності цілі виконання, прийнявши яке отримувач (але не той, хто здійснив виконання) порушив закон або основані звичаї (речення 1 абз. 1 § 817 НЦУ). Тут варто підкреслити, що § 814 НЦУ передбачає виключення повернення виконання у випадку, якщо особа знала про відсутність у нього такого обов'язку, або в силу морального боргу чи для дотримання пристойності.

2) безпідставне набуття майна будь-яким іншим чином (in sonstiger Weise), що відповідає «кондикціям не з виконання» (Nichtleistungskondiktionen). До таких кондикцій належить, зокрема, «кондикція з втручання», що полягає у виникненні обов'язку збагачення, яке виникло внаслідок посягання на права іншої особи (використання або отримання вигоди з чужої речі або права без дозволу на це власника речі або володільця права). Якщо таке втручання носить винний характер – особа, якій таким чином завдано шкоди, звертається з деліктним позовом, якщо невинний – кондикційним. Також до «кондикцій не з виконання» вченими відносяться «регресна кондикція» (пред'являється до особи, чий борг було погашено за нього позивачем), «кондикцію із застосування» (про повернення витрат, здійснених на покращення чужого майна) та ін. [4, с. 4].

Згідно із статтею 1212 ЦК України, безпідставне збагачення – це таке правовідношення, в силу якого одна сторона (набувач), яка набула майно або зберегла його у себе за рахунок іншої сторони (потерпілого) без достатньої правової підстави або на підставі, яка згодом відпала (безпідставно набуте майно), зобов'язана повернути потерпілому це майно. Зазначена норма закону застосовується лише в тих випадках, коли безпідставне збагачення однієї особи за рахунок іншої не може бути усунуто з допомогою інших, спеціальних способів захисту. Зокрема, у разі виникнення спору стосовно набуття майна або його збереження без достатніх правових підстав договірний характер правовідносин виключає можливість застосування до них судом положень частини першої статті 1212 ЦК України, у тому числі й щодо зобов'язання повернути майно потерпілому. Виходячи зі змісту зазначеної норми можна виокремити особливості змісту кондикційного зобов'язання, де потрібна наявність умов виникнення: набуття чи збереження майна однією особою (набувачем) за

рахунок іншої (потерпілого); набуття чи збереження майна відбулося за відсутності правової підстави або підстава, на якій майно набувалося, згодом відпала.

Отже, германська модель генерального кондикційного позову (в порівнянні із українською) не є монолітною, охоплюючи доволі розгалужену типологію кондикцій, розроблену за результатами тривалої роботи німецьких дослідників, з урахуванням потреб судової практики для максимально гнучкого регулювання реальних суспільних відносин з безпідставного збагачення. Зміст «кондикцій з виконання» можливо звести до формули, коли одна особа безпосередньо збагачується за рахунок іншої, внаслідок активних дій останньої та з обов'язковою наявністю між виконанням та збагаченням причинно-наслідкового зв'язку. До «кондикцій не з виконання» німецьке законодавство та доктрина відносять всі інші випадки безпідставного збагачення однієї особи за рахунок іншої, де вказаний причинно-наслідковий зв'язок може бути опосередкованим або взагалі відсутнім.

Список використаних джерел:

1. German Civil Code (BGB). URL: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/.
2. Цивільний кодекс України (2003): Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV.
3. Офіційний вісник України. 2003. № 11. Ст. 461.
4. Деменко С.О. Інститут зобов'язань із безпідставного збагачення. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2019. Випуск 58. Том 1.С.112-118.
5. Unjustified Enrichment: Key Issues in Comparative Perspective / Ed. by David Johnston and Reinhard Zimmermann. Cambridge University Press, 2002. 792 p.

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЄС ТА ЙОГО ЧЛЕНІВ ЗА ПОРУШЕННЯ УГОД ПРО ЗАХИСТ ЗАРУБІЖНИХ ІНВЕСТИЦІЙ

Палієнко Андрій Вікторович

аспірант кафедри міжнародного права

Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна

Науковий керівник: Лисик Володимир Михайлович

канд. юрид. наук, доцент кафедри міжнародного права

Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна

Регламент (Євросоюз) № 912/2014 Європейського Парламенту і Ради від 23 липня 2014 року, що встановлює правові рамки для управління фінансовою відповідальністю, пов'язаною з діяльністю трибуналів з урегулювання спорів між інвестором і державою, створених відповідно до міжнародних угод, стороною яких є Європейський Союз (далі – Регламент № 912/2014) [1], встановлює правила та процедури для стягнення та розподілу фінансової відповідальності між ЄС та державами-членами.

Цей Регламент було прийнято для регулювання відповідальності ЄС та держав-членів у сфері інвестицій, зокрема у ситуаціях, коли спір виникає між інвестором з третьої країни та ЄС або державою-членом [2, с. 40]. Регламент встановлює механізм внутрішнього розподілу відповідальності між ЄС та державами-членами, а також правила для визначення, яка сторона буде відповідати за те чи інше порушення.

Основні положення Регламенту № 912/2014 включають визначення відповідальності в залежності від того, яка сторона порушила міжнародні інвестиційні зобов'язання, а також встановлення процедур для співпраці між ЄС та державами-членами у справах, що стосуються міжнародних угод з прямим іноземним інвестуванням.

Наведемо нижче параметри проведеного нами аналізу:

- *мета та контекст*: Регламент було прийнято для вирішення питань щодо відповідальності ЄС та держав-членів у сфері міжнародних угод про захист прямих іноземних інвестицій, зокрема відповідальності у разі спорів між інвесторами з третіх країн і ЄС або державами-членами;

- *внутрішній розподіл відповідальності*: документ встановлює механізм внутрішнього розподілу фінансової відповідальності між ЄС та державами-членами в залежності від того, яка сторона порушила міжнародні інвестиційні зобов'язання;

- *визначення сторони, відповідальної за спір*: Регламент встановлює правила для визначення, яка сторона (ЄС або держава-член) буде відповідати за спір, що виник між інвестором з третьої країни та ЄС або державою-членом.

- *процедури співпраці*: документ передбачає процедури для співпраці між ЄС та державами-членами у справах, що стосуються міжнародних угод з прямим іноземним інвестуванням. Це може включати обмін інформацією, координацію дій та спільне вирішення питань щодо стягнення та розподілу фінансової відповідальності.

- *відповідальність за неналежне виконання обов'язків*: цей документ визначає ситуації, коли ЄС або держава-член може нести відповідальність за неналежне виконання своїх обов'язків, які випливають з міжнародних угод про захист іноземних

інвестицій, та наслідки такого неналежного виконання.

• *процедура перегляду*: цей Регламент передбачає процедуру перегляду його положень з метою оцінки ефективності та внесення змін, якщо це вважатиметься необхідним.

• *стосунки з іншими правовими інструментами*: Регламент також слід аналізувати у контексті його стосунків з іншими правовими інструментами ЄС та міжнародного права, які стосуються міжнародних угод про захист іноземних інвестицій.

• *практичне застосування*: розгляд регламенту може включати аналіз його практичного застосування у справах спорів між інвесторами з третіх країн та ЄС або державами-членами, а також виявлення можливих проблем чи пропозицій щодо поліпшення його ефективності.

Наведений нами короткий аналіз Регламенту за встановленими параметрами становить підґрунтя для поглиблення знань стосовно встановлення відповідальності за дії ЄС та його членів стосовно порушення інвестиційних угод ЄС.

Список використаних джерел:

1. Regulation (EU) No 912/2014 of the European Parliament and of the Council of 23 July 2014 establishing a framework for managing financial responsibility linked to investor-to-state dispute settlement tribunals established by international agreements to which the European Union is party. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2014.257.01.0121.01.ENG&toc=OJ:L:2014:257:TOC.
2. Реферативний огляд європейського права / За заг. ред. В. О. Зайчука. К., 2014. 80 с.

ПРОДОВЖЕННЯ РЕФОРМИ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ В УКРАЇНІ З УРАХУВАННЯМ ДОСВІДУ ПОЛЬЩІ

Дерець Вікторія Анатоліївна

канд. юрид. наук, старший науковий співробітник, старший науковий співробітник відділу проблем державного управління та адміністративного права
Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, Україна

Повномасштабне вторгнення росії в Україну, яке розпочалося 24 лютого 2022 року, зупинило реформаційні процеси, що тривали в сфері публічної адміністрації в мирний час: реформу системи центральних органів виконавчої влади, оновлення законодавства про місцеві державні адміністрації та процеси децентралізації виконавчої влади. У повоєнний період Україна потребуватиме продовження цієї реформи та її результативності. Тому актуальним є подальше впровадження зарубіжного досвіду реформування публічної адміністрації, наголос на важливості для України зазначених напрямів реформи та впливі її результатів на розвиток держави.

На думку експертів Ради Європи, взірцем низки адміністративних перетворень у Центрально-Східній Європі є Польща [5, с. 21].

Безумовно, і Україна, і Польща є унікальними країнами. І про необхідність повного копіювання зарубіжних підходів до реформування не йдеться. Разом з цим, ми маємо багато подібного в територіальному, історичному, політичному, економічному, культурному та ін. аспектах. Як і Україна, Польща є постсоціалістичною країною. Вона вже має реформовану публічну адміністрацію. Успішні результати складної адміністративної реформи сприяли тому, що Польща стала членом Європейського Союзу (з 1 травня 2004 року). Також Польща вдало пройшла й адаптаційний період у Європейському Союзі [2, с. 8]. В контексті євроінтеграційних прагнень України досвід Польщі є особливо важливим для нас.

Польська реформа ґрунтувалась на принципах ефективності, прозорості, відкритості, підзвітності та гнучкості [1, с. 31]. Науковці виокремлюють такі найважливіші зміни, що відбулися в результаті реформування в польській публічній адміністрації: якісні зміни у відносинах між політикою та адміністрацією (виділення політичних посад, державної служби); зміцнення принципу субсидіарності; впровадження домінування територіального принципу над галузевим (децентралізація процесу прийняття рішень, завдань та коштів, обмеження розмірів державного апарату); детальне регламентування процесу прийняття рішень; збільшення прозорості діяльності органів влади та доступу до публічної інформації; заміна ієрархічних зв'язків горизонтальними (і всередині окремих інституційних структур, і між ними); перехід від кількісних до якісних критеріїв оцінки діяльності органів виконавчої влади; запровадження у процес прийняття значущих рішень механізмів суспільного діалогу; створення гарантій належної поведінки чиновників [3, с. 257-258]. Наразі Україна теж вже досягла низки істотних результатів у сфері реформування публічної адміністрації. Зокрема, серед таких результатів – розмежування політичних посад та посад державної служби.

В ході здійснення адміністративної реформи в Польщі функції органів державної влади поділили на розробку політики розвитку та стратегії для всіх сфер суспільного життя; адміністрування як контроль за дотриманням законів, визначення

адміністративних правил та норм, ухвалення управлінських рішень; керівництво з надання послуг населенню [5, с.21]. В Україні теж проведена реформа адміністративних послуг, і вона вважається досить успішною. Разом з цим, не завершено реформування центрального рівня виконавчої влади: трансформація міністерств в органи формування державної політики, а інших центральних органів виконавчої влади – в органи реалізації державної політики.

Важливо звернути увагу й на те, що польська публічна адміністрація реформувалася комплексно, включаючи всі рівні влади – і центральні органи виконавчої влади, і місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування. На нашу думку, процес реформування публічної адміністрації в Україні не був достатньо комплексним. Про це свідчить нерівномірність та незавершеність реформування, що може призвести навіть до нівелювання вже отриманих результатів.

В Польщі відбулася і реформа місцевого рівня влади. Українці науковці досліджували досвід правового регулювання та правовий статус польських воєвод, як представників державної влади на місцях. Ці дослідження використовувалися в процесі підготовки правового забезпечення реформи територіальної організації влади та децентралізації в Україні. На жаль, в Україні ця реформа також ще не завершена, зокрема, в частині оновлення законодавства про організацію та діяльність місцевих державних адміністрацій.

В науковій літературі зазначається, що польська публічна адміністрація потребувала, поряд з підвищенням продуктивності роботи органів державної влади та децентралізацією владної вертикалі, фокусування уваги на результатах, а не на процесах управління [4, с. 84]. Органи публічної адміністрації України також мають перелаштовуватися на підхід звітування та відповідальності за результат, а не за процес діяльності.

Український науковець М. І. Лахижа слушно зазначає, що проблеми розвитку публічної адміністрації розглядаються в контексті неминучого виникнення нових викликів у процесі розвитку країни, які вимагають адекватних змін у системі управління [2, с. 8]. Погоджуємося з польськими вченими Г. Іздебським та М. Кулешою, які наголошували, що реформування публічної адміністрації є безкінечним процесом. Їх послідовники розвинули цей висновок, вказавши, що зміни, реформи та перетворення – це, мабуть, єдина постійна відмінна риса публічної адміністрації [6, с. 15].

Приклад Польщі в реформуванні публічної адміністрації був і продовжує залишатися корисним для України, особливо в контексті її євроінтеграційного руху. В ході продовження реформування публічної адміністрації у повоєнний період Україні варто ще раз звернути увагу на важливість розмежування функцій з формування та реалізації державної політики в системі центральних органів виконавчої влади, а також результативно завершити реформу територіальної організації влади та децентралізації. При цьому особливе значення матиме необхідність врахування питання національної безпеки та оборони України. З часом зміна відповідних суспільних відносин також вимагатиме об'єктивних змін у системі публічної адміністрації. Тому процеси реформування, оптимізації, модернізації та ін. будуть періодично відбуватися і надалі, а обмін досвідом з цих питань буде корисним для зацікавлених у цьому держав.

Список використаних джерел:

1. Зозуля Є. Адміністративна реформа: польський досвід. Інформаційний бюлетень

- Міжнародного центру перспективних досліджень: Вісник центру. 2000. № 88. С. 3-9.
2. Лахижа М. І. Проблеми розвитку публічної адміністрації: досвід Республіки Польща. Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права. 2021. Вип. 2. С. 7-10.
  3. Мельниченко Б. До питання реорганізації органів публічної влади Польщі: історико-правовий аналіз. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія : Юридичні науки. 2017. Вип. 884. С. 254-258.
  4. Плевак С. М. Трансформація системи державного управління Республіки Польща. Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія». Сер.: Державне управління. 2012. Т. 208, Вип. 196. С. 77-81.
  5. Світлична А. В., Джос Д. С. Адміністративно-територіальна реформа: досвід Польщі та напрацювання в Україні. Аспекти публічного управління. 2015. № 9. С. 20-25.
  6. ZEŚCIŁO D., MEDNIS A., NIZIOŁEK M., JAKUBEK-LALIK J. ADMINISTRACJA i ZARZĄDZANIE PUBLICZNE. Nauka o współczesnej administracji. Warszawa, 2014. 324 с.

РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНОГО АГЕНТСТВА З ПИТАНЬ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ У БОРОТБІ З КОРУПЦІЄЮ: АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Вольтобрісов Альберт Владиславович

здобувач вищої освіти 2 курсу ННІ права та інноваційної освіти
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

Науковий керівник: Максимова Маргарита Костянтинівна

викладач кафедри загально-правових дисциплін
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Україна

На сьогодні, майже кожен громадянин України стикається з проблемою корупції в Україні, це може бути пов'язано як з звичайними потребами нації у вигляді покупки/продажу так і у вигляді хабарництва, фаворитизму, блату, кумівством, відкатів та з дуже простим конфліктом інтересів. Зазначаємо, що проблема корумпованості людей в Україні набрала дуже високі масштаби.

В різних роботах, таких науковців, як Сар Дж. Пундей, М. Мельник та багато інших, науковців, які досліджували корупцію, як філософське питання, багато хто з них зазначав, що корупцію неможливо викоренити, тому що це людський фактор який набраний поколіннями, він може залежати від багатьох явищ: 1) неправильно сформована політика та її тенденції; 2) недодержання тієї чи іншої стратегії запобігання корупції; 3) відсутнє верховенство права; 4) неврегульоване законодавство та зречення міжнародного досвіду в цій сфері. Саме завдяки цим базовим для сприйняття явищам, з'являються акти корупції, а й подалі недовіра к владі та руйнування демократії.

Збройний конфлікт та згодом повномасштабна війна в Україні, зробило проблему корупції дуже серйозною, влада в Україні похитнулась, але прагнення та світогляд України в Європу, зробив питання «корупції в країні», одним з головних умов до її вступу в Європейський Союз.

Тому 18 березня 2015 року, був створений центральний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом під назвою Національне агентство з питань запобігання корупції (далі НАЗК). Це Національне агентство було створене та передбачено Законом України (далі ЗУ) «Про запобігання корупції», а також ставало одною із головних ознак надання Європейського Союзу щодо безвізового режиму України [1].

Відповідальність та підконтрольність НАЗК здійснюється Верховною Радою України, підзвітність до Кабінету Міністрів України (ч.2 ст.4 ЗУ «Про запобігання корупції») [2].

По-перше, роль НАЗК в нашому суспільстві допомагає втілити в Українське законодавство міжнародну практику, її норми та робить обмін з міжнародною спільнотою: 1) досвід; 2) інформація; 3) корупційні ризики; 4) обмін спеціалістів. Станом на 2023 рік Національне агентство має співпрацю з багатьма міжнародними організаціями, де робиться акцент уваги на: 1) запобігання та виявлення корупції; 2) антикорупційну політику; 3) врегулювання конфлікту інтересів; 4) адміністративно-господарське забезпечення (підтримка механізму обробки повідомлень про корупцію із застосуванням кращих практик) [3].

По-друге, перспективи розвитку також залежать від правильного механізму створення та подачі декларацій. Це світова практика та один із простих, ефективних

способів запобіганню корупції в світі. НАЗК з 2016 року, також почав та запровадив цей механізм боротьби. Сьогодні кожен громадянин може дізнатися, які статки має посадовець, який отримує заробітну плату з коштів державного бюджету. НАЗК забезпечує контроль та перевірку декларації посадовців, аби виявити, чи всі суб'єкти декларування подали декларації та чи відповідає вартість їхнього майна та витрати доходам, а у виявленні правопорушення чи ухилення від подання декларації, до суб'єкта декларування може бути притягнута відповідальність: 1) адміністративна; 2) кримінальна; 3) дисциплінарна [4].

По-третє, дуже важлива складова діяльності цього Агентства є його прозорість діяльності. Тобто, створення сайтів, онлайн-платформ, порталів, сприяння розвитку відкритих даних, впровадження електронних архівів, електронні звітування щодо діяльності, електронні доступні реєстри, контакт-центри для повідомлення щодо корупції і так далі. Зроблено аналіз, що на 2022-2023 рр. було сплановано відкриття та запуск платформ: 1) запуск Єдиного порталу для повідомлень викривачів; 2) запуск онлайн платформи моніторингу Антикорупційної стратегії та Державної програми з її виконання на 2020-2023 рр. [5].

Наприклад, платформа моніторингу Антикорупційної стратегії та Державної програми, дає змогу нам зрозуміти, на якій стадії розвитку зараз знаходиться Україна, та на чому потрібно зосередити увагу, а також це допоможе знайти прогалини в системі, та/або законодавстві України.

Зараз, в складних умовах війни НАЗК дуже щільно працює задля того щоб зберегти територіальну цілісність України, Агентство сприяє, викриває та реєструє міжнародних спонсорів війни, це робиться для збереження безпеки нації та встановлює справедливість в економіці світу. Списки компаній які підпадають під санкції, зростають. Через це міжнародна спільнота визнає та буде й надалі сприяти фінансуванню дієвого механізму, а народ України стане більш відповідальним щодо проблеми корупції [6].

Отже, основні перспективи розвитку, які розробило НАЗК, зазначені в Антикорупційній стратегії. Наприклад, наявною проблемою є корупційні практики на побутовому рівні є уставленою нормою поведінки і не сприймаються як порушення моральних чи правових норм. З боку населення відсутній стійкий запит (вимога) до публічних осіб щодо дотримання ними визначених правил етичної поведінки та доброчесності [7].

Зробивши аналіз діяльності, можна зробити висновок, що, НАЗК – це державний антикорупційний орган, який сприяє будуванню та вдосконаленню України на кращий лад, характеризується доброчесністю, взаємодією із суспільством, розвитком та сприянням вдосконалення антикорупційної політики держави, має дуже високу відповідальність (за якість і результат), має свій незалежний стратегічний напрямок та розробляє «Антикорупційну стратегію», яка в свою чергу ставить ефективні питання, щодо розв'язання певних проблем, оптимізації роботи, функцій держави та інших органів, збільшує прозорість майже в усіх сферах та розробляє певний контроль пов'язаний з запобіганням корупції.

Список використаних джерел:

1. Уряд призначив на посади членів Національного агентства з питань запобігання корупції, обраних конкурсною комісією. Урядовий портал. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/248704327> (дата звернення: 18.03.2023).
2. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII : станом на 15 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 18.03.

- 2023).
3. Міжнародна співпраця | НАЗК. НАЗК. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/mizhnarodna-spivpratsya/> (дата звернення: 18.03.2023).
  4. Декларування | НАЗК. НАЗК. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/deklaruvannya/> (дата звернення: 18.03.2023).
  5. Цифрова трансформація | НАЗК. НАЗК. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/tsyfrova-transformatsiya-nazk/> (дата звернення: 18.03.2023).
  6. Офіційний портал Національного агентства з питань запобігання корупції. НАЗК. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/> (дата звернення: 18.03.2023).
  7. Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки : Закон України від 20.06.2022 р. № 2322-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#Text> (дата звернення: 18.03.2023).

СУТНІСТЬ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В ПРАЦЯХ ПРЕДСТАВНИКІВ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЗИТИВІСТСЬКОЇ ДОКТРИНИ СЕРЕДИНИ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОРІЧЧЯ

Тороп Максим Олександрович

ORCID ID: 0009-0001-2607-2518

аспірант юридичного факультету

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна

Інститут юридичної відповідальності в юридичній літературі, з одного боку, є досить дослідженим, а з іншого боку, потребує постійного перегляду згідно впливу внутрішніх і зовнішніх факторів політичного, ідеологічного, економічного, соціального характеру. На нашу думку, це досить динамічний інститут, який повинен враховувати інтереси як держави, так і суспільства. Це питання стало дуже актуальним під час воєнного стану, тому що чітко проявилися недоліки регулювання деяких видів юридичної відповідальності, а також, на нашу думку, почав змінюватися підхід до відповідальності країн (формально назвемо її юридичною, тому що юридична відповідальність країн за порушення норм міжнародного права взагалі невідпрацьоване питання) за незаконні дії на міжнародній арені. Той механізм міжнародного регулювання взаємовідповідальності держав, який створювався протягом останніх сімдесяти років виявився неспроможним запобігти широкомасштабним військовим діям або покарати країну-агресора: процедури уповільнені, не передбачається виключення впливу на прийняття рішення країною-агресором, повільна реакція країн на військові дії в інших частинах світу, коли це не стосується них безпосередньо. Ці всі питання потребують своєї відповіді, але метою публікації є аналіз підходів українських правознавців-позитивістів кінця ХІХ сторіччя до розгляду питання становлення юридичної відповідальності, як основних засад позитивістської доктрини, що, на думку багатьох дослідників, продовжує своє існування і в онтологічній сучасності.

Треба відзначити, що сучасні дослідники теорії права розглядають юридичну відповідальність саме як самостійний інститут права, який логічно пов'язаний з розглядом таких тематик, як правопорушення, правова поведінка, правова культура, але не як їх елемент. Якщо проаналізувати науковий підхід до розгляду змісту і сутності юридичної відповідальності відомих українських правознавців, представників позитивістської теорії права в середині ХІХ – на початку ХХ сторіччя, то треба відзначити той факт, що більшість з них не розглядала юридичну відповідальність як самостійний інститут, а тільки як покарання за правопорушення. З середині ХІХ сторіччя в українських університетах викладалась така дисципліна, як «Енциклопедія права», в рамках якої як раз і розглядалась юридична відповідальність. Так, М. Ранненкамф вважав, що «...порушенням права в юридичному сенсі може бути тільки дія, більш або менш усвідомлена, волі людини. Неправо протирічить праву, знищує його дійсність, і тому сумісне існування його з правом неможливе. Право, як абсолютно необхідна умова суспільного життя, повинно мати засоби для свого захисту і поновлення» [1]. Досить цікавим видається введення в теоретичний обіг науковцем таких дихотомічних явищ, як право і неправо. За логікою юридична відповідальність знаходиться в площині неправо, тому що показує

як порушується норма права і яке покарання за це передбачається. М. Ранненкампф розробив умови, яким повинно відповідати покарання (це стосується кримінальних покарань):

- покарання повинно бути особистим;
- покарання повинно бути поділим, тобто визначена роль кожного підозрюваного у скоєнні злочину;
- покарання повинно бути винагородженим та скасованим (щоб при судовій помилці або знову відкритих обставинах покарання можна було скасувати і, за можливості, винагородити);
- покарання повинно бути порівняно з виною (але не в матеріальному сенсі, а в моральному).

І взагалі дослідник вважав, що встановлення відповідності покарання ступеню винуватості є дуже важкою справою, де встановлення навіть приблизної істини вироку може бути досягнута тільки спільними зусиллями законодавства і суду.

Інший відомий правознавець Ф. Тарановський в підручнику з «Енциклопедії права» відзначав, що «Будучи необхідною для виправдання дієвості правопорядку відплата, в той же час, має на меті попереджати можливі правопорушення у майбутньому. Сама загроза покарання, що міститься у позитивному праві, може впливати на волю людей у вигляді особливого мотиву, який утримує їх від злочинної діяльності. Таке ж, а може, ще більше значення має приведення покарання в дію» [2]. Вважаючи покарання необхідною умовою правового життя, Ф. Тарановський визначив подвійну природу покарання – і для злочинця, і для суспільства. Злочинця воно може утримати в подальшому від протизаконної діяльності, а суспільство отримує моральне вдоволення від покарання злочинної діяльності. І зауважив, що в новітній час проявляється намагання каральної системи не стільки покарання злочинця, скільки його виправлення. Тобто, вже наприкінці XIX сторіччя почали втілюватися гуманістичні підходи до покарання злочинця з метою не завдати йому обов'язково фізичних і моральних страждань, а, скоріш, його перевиховувати його. Важливим, на наш погляд, є зауваження вченого про те, що попередження злочинності повинно мати системний характер, який проявляється у ліквідації тих зовнішніх факторів, що призводять до появи і зростання злочинності – злиднів, невігластва, безпритульності, відсутності шкільної освіти для всіх дітей і т. д. Це прояви невдалої соціальної політики держави, а також є і антропологічні фактори (природня схильність до скоєння злочинів), які не залежать від ефективності соціальної політики, але системного попередження також потребують.

Видатний український дослідник кримінального права О. Кістяківський в своєму «Елементарному підручнику загального кримінального права» зауважував, що головною метою покарання є самозбереження [3]. Це самозбереження проявляється у захисті себе від шкоди, у досягненні безпеки, у поверненні втраченого завдяки злочину і у задоволенні того почуття, яке має назву почуття справедливості. Досягненням дослідника можна вважати розгляд покарання, як суспільного інституту, але не інститутом системи права. Такий підхід більш широкий, що включає в себе стан і дії всього суспільства, а не діяльності держави у створенні умов для подолання злочинності.

Тож треба відзначити, що представники української юридичної позитивістської парадигми, незалежно від того, до якої течії цього вчення вони відносяться – до юридичної чи соціологічної – не розглядали юридичну відповідальність не як самостійний інститут системи права, а як невід'ємну завершальну частину протиправної поведінки. Другою особливістю можна назвати те, що розглядається

більшістю авторів тільки кримінальна відповідальність і ще не простежуються підвалини сучасної класифікації юридичної відповідальності. Тут треба зауважити, що Ф. Тарановський ввів в науковий обіг дефініцію «політична відповідальність», яка стосується відповідальності за злочини проти держави.

Третьою характеристикою треба відзначити те, що вже в межах цієї доктрини починає формуватися такий важливий принцип юридичної відповідальності, як гуманізм у покаранні злочинника, який знаходить свій прояв в скасуванні смертної кари у другій половині ХХ сторіччя.

Список використаних джерел:

1. Ранненкампф Н. Очерки юридической энциклопедии. Киев: Университетская типография. 1868.
2. Тарановский Ф. В. Учебник энциклопедии права. Юрьев. 1917.
3. Кистяковский, А. Ф. Элементарный учебник общего уголовного права. Киев: Университетская типография. 1875. Том 1. Общая часть. 438 с.

УДОСКОНАЛЕННЯ ГРОМАДСЬКОГО КОНТРОЛЮ ЗА ДОТРИМАННЯМ ПРАВ ЗАСУДЖЕНИХ В УВП

Кутєпов Максим Юрійович

канд. юрид. наук, науковий співробітник відділу дослідження
проблем кримінально-виконавчого права
*Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності
ім. академіка В.В. Сташиса, Україна*

Звільнення осіб з в'язниць та інших установ відбування покарань – це важлива складова справедливої правосудності. Однак, після звільнення, засуджені можуть зіткнутися з різними труднощами, пов'язаними з поверненням у суспільство. Тому громадський контроль за дотриманням прав засуджених в установах відбування покарань є важливим механізмом, який допомагає забезпечити дотримання прав людини, запобігти порушенням прав засуджених та покращити умови в установах відбування покарань. Роль громадського контролю полягає в тому, щоб забезпечити прозорість та відкритість процесу виконання покарань та захист прав людини.

Українське кримінально-виконавче законодавство дотримується міжнародних нормативно-правових актів, які визначають необхідність громадського контролю під час виправлення та ресоціалізації засуджених. Згідно зі статтею 6 Кримінально-виконавчого кодексу України, громадський вплив є основним засобом виправлення та ресоціалізації засуджених. Участь громадськості під час виконання кримінальних покарань передбачена також у статтях 1 та 5 Кримінально-виконавчого кодексу України. Крім того, стаття 25 Кримінально-виконавчого кодексу України встановлює, що об'єднання громадян, засоби масової інформації, релігійні та благодійні організації, а також окремі особи можуть надавати допомогу органам та установам виконання покарань у виправленні засуджених та проведенні соціально-виховної роботи відповідно до встановлених законами України порядків.

Крім того, можна здійснювати контроль громадськості за дотриманням прав засуджених під час виконання кримінальних покарань, таких як громадські роботи, обмеження волі, тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців, позбавлення волі (глави 8, 13, 14, 19, 21), а також під час застосування інституту умовно-дострокового звільнення від відбування покарання (глава 26) [2].

Для забезпечення того, щоб громадський контроль за дотриманням прав засуджених під час виконання кримінальних покарань був можливим, створюються спостережні комісії відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 01.04.2004 року № 429 «Про затвердження положень про спостережні комісії та піклувальні ради при спеціальних виховних установах» [4].

Створення спостережних комісій є оптимальною формою співпраці між владою та громадськістю для забезпечення громадського контролю за дотриманням прав засуджених під час виконання кримінальних покарань. Утворення спостережних комісій здійснюється виконками та держадміністраціями за участю представників громадських організацій, які мають можливість надавати фінансову та організаційно-технічну підтримку. Спостережні комісії також є посередниками між владою, громадськістю та засудженими, забезпечуючи ефективний контроль за дотриманням прав під час виконання кримінальних покарань та призначення умовно-дострокового звільнення. Влада може видавати приписи, розробляти рішення та надавати фінансову підтримку, а громадські організації віддають свій вільний час та

проявляють бажання сприяти цій діяльності.

Роль громадського контролю в у ресоціалізації засуджених до позбавлення волі полягає у втіленні заходів, що безпосередньо сприяють повторному процесу засвоєння ними соціальних норм, цінностей, ролей та навичок, що є адаптивними для функціонування в некримінальних соціальних середовищах, а також сприяють формуванню ефективнішого впливу на засуджених із боку персоналу УВП. Вона може бути опосередкованою, коли громадського контролю (частіше міжнародні), не безпосередньо втілюють заходи, а лише надають певні види підтримки, зокрема фінансову [5].

Удосконалення громадського контролю за дотриманням прав засуджених в установах відбування покарання може відбуватись за допомогою наступних шляхів:

1. Розширення прав громадських організацій на доступ до установ відбування покарання та збільшення можливостей зустрічей громадських організацій з засудженими. Це дозволить громадським організаціям більш ефективно контролювати дотримання прав засуджених, а також забезпечувати їхній доступ до необхідних послуг та забезпечення прав людини.

2. Використання новітніх технологій для збору та обробки інформації. Наприклад, створення системи електронного звітування, що дозволить громадським організаціям та іншим зацікавленим сторонам отримувати оперативну інформацію про дотримання прав засуджених в установах відбування покарання.

3. Залучення представників громадськості до роботи комісій з прав людини та контролю за дотриманням законів в установах відбування покарання. Це дозволить збільшити кількість незалежних очей, які контролюють ситуацію в установах відбування покарання та забезпечать дотримання прав засуджених.

4. Підвищення кваліфікації кадрів у системі виконання покарань та встановлення вимог до стажування фахівців в громадських організаціях. Це дозволить забезпечити більш якісний контроль за дотриманням прав засуджених в установах відбування покарання.

Водночас громадський контроль може бути не лише правом, а й обов'язком для його суб'єктів. Так, для певних сфер діяльності органів державної влади і для деяких громадських організацій, нормативно-правовими актами надано право обов'язкового контролю. Таке повноваження, як правило, надається громадським організаціям або у зв'язку з особливим значенням у громадянському суспільстві виконуваних ними функцій для захисту інтересів громадян, або, якщо контроль з боку громадських організацій є більш ефективним, ніж контроль органів державної влади. Це безпосередньо стосується професійних спілок [1].

Таким чином, проведений аналіз змісту системоутворюючих ознак поняття «громадський контроль у сфері виконання покарань» дає можливість стверджувати, що кожне вжите у ньому слово має власне семантичне значення, але діалектично взаємозв'язане та обумовлене з іншими, вжитими у даному визначенні словами, тобто на практиці ця діяльність має бути системною [3].

Висновок. Отже, удосконалення громадського контролю є важливою складовою захисту прав засуджених та покращення умов відбування покарання в установах виконання покарань. Це може забезпечити підвищення довіри до системи правосуддя та підвищення рівня захисту прав людини в Україні.

Проте, для ефективного удосконалення громадського контролю необхідно залучення не тільки громадських організацій, а й широкого загалу громадян до цього процесу. Це може бути досягнуто за допомогою проведення роз'яснювальної роботи щодо прав засуджених та важливості громадського контролю, розвитку співпраці між

органами влади та громадськістю, а також забезпечення доступу до інформації про умови відбування покарання та порушення прав засуджених.

Список використаних джерел:

1. Гаєва Н. П. Правові засади участі об'єднань громадян у здійсненні громадського контролю. Часопис Київського університету права. 2019 / 4. С. 81–85.
2. Кримінально-виконавчий кодекс України: Закон України від 11.07.2003 №1129-IV. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#Text>.
3. Погребна К. Ф. Щодо змісту поняття «громадський контроль у сфері виконання покарань». Південноукраїнський правничий часопис. 2021. С. 64–68.
4. Про затвердження положень про спостережні комісії та піклувальні ради при спеціальних виховних установах: Постанова Кабінету Міністрів України від 01.04.2004 № 429. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/429-2004-%D0%BF#Text>.
5. Проскура В. В. Роль громадських організацій у ресоціалізації засуджених до позбавлення волі. Грані. 2018. Т. 21. № 5. С. 54–65.

СЕКЦІЯ VI. ІНСТИТУТ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, СУДОВА СИСТЕМА ТА НОТАРІАТ

ЮРИДИЧНА ТЕХНІКА ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ДОКУМЕНТІВ, ЯК СКЛАДОВА ЕТИКИ ВІДНОСИН АДВОКАТА ТА СУДУ

Дзядевич Володимир Русланович

ORCID ID: 0000-0001-5608-7238

студент, ОС «Магістр», 2 курс

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна

Вступ. Останнім часом, все більшої популярності серед українських практикуючих правників набувають популярності такі поняття, як зрозумілі судові документи, юридичний дизайн (legal design) та проста мова в юридичних документах. Хоча серед юристів Британії та США такі тенденції активно прослідковуються останні 10 років (згадаймо хоча б відому роботу «договору-коміксу») [1], проте в Україні активного поширення ці течії отримали лише декілька років тому. У цій статті ми пропонуємо дослідити тему зрозумілих судових документів, юридичного дизайну та простої мови в юридичних документах, а також те, чому адвокатам важливо використовувати ці практики у своїй роботі та яким чином це співвідноситься із етичними відносинами адвоката та суду.

Вважаємо цю тему актуальною та важливою, адже юридичні документи (зокрема й процесуальні) часто бувають складними і важкими для розуміння, наповненими юридичною термінологією (з різних галузей) та заплутаними структурами речень. Це може ускладнити розуміння суддями аргументів, наведених адвокатами, і призвести до плутанини та непорозумінь. Використовуючи чіткі судові документи, юридичний дизайн і просту мову в документах, адвокати можуть підвищити ясність і ефективність своїх текстів, полегшуючи суддям розуміння і застосування закону. Крім того, використання чітких судових документів і простої мови в юридичних документах може сприяти доступу до правосуддя, роблячи правову інформацію більш доступною для широкої громадськості. Правничу професію вже давно критикують за використання складних і незрозумілих формулювань, що може стати бар'єром для тих, хто не має юридичної освіти. Використовуючи чітку і лаконічну мову в юридичних документах, адвокати можуть допомогти подолати ці бар'єри і сприяти кращому розумінню права серед широкої громадськості. Це може призвести до створення більш рівноправної та справедливої правової системи для всіх.

Виклад основного матеріалу. Юридичне письмо є невід'ємною частиною юридичної практики, і юристи несуть відповідальність за те, щоб їхні письмові повідомлення були чіткими, лаконічними та легко зрозумілими для цільової аудиторії. Це стосується не лише клієнтів та інших адвокатів, але й суддів та інших правників. Останніми роками все більше уваги приділяється важливості

використання чіткої та зрозумілої мови в юридичних документах, зокрема в позовних заявах, відзивах, клопотаннях та інших процесуальних документах. Такий підхід до написання юридичних документів є корисним не лише для осіб, які не є юристами, але й для суддів та інших фахівців у галузі права, які повинні переглядати та інтерпретувати ці документи в рамках своєї роботи.

Використання чіткої та зрозумілої мови в юридичному письмі є не лише питанням хорошої комунікації та професіоналізму, але й питанням етичної відповідальності адвокатів. Етичні правила для адвокатів зазвичай вимагають від них ефективної комунікації зі своїми клієнтами, судами та іншими фахівцями у галузі права. Це передбачає використання чіткої та зрозумілої мови в юридичних документах та уникнення недоречної юридичної термінології або технічних термінів, які можуть заплутати чи ввести в оману.

Більше того, використання чіткої та зрозумілої мови в юридичних документах може розглядатися як форма поваги до судді. Особливо актуально це питання розглядати в аспекті значного навантаження на суддів, як свідчить статистика, підготовлена Радою суддів України, в окремих регіонах та судах, навантаження перевищує нормативи втричі [2]. Витрачаючи час на складання чіткого та зрозумілого документа, адвокати демонструють, що вони цінують час та увагу судді і прагнуть представити свою справу професійно та з повагою до нього. Це може допомогти побудувати довіру та авторитет у судді і, зрештою, покращити результат справи. Приділяючи час складанню чітких і зрозумілих юридичних документів, адвокати можуть покращити свою комунікацію з судом, побудувати довіру та авторитет у судді і, зрештою, покращити результати своїх справ.

Як ми вже зазначали, судді часто перевантажені великою кількістю справ, і вони повинні ретельно переглядати та оцінювати кожен документ, який потрапляє до них. Коли адвокати подають чіткі та добре організовані документи, це може допомогти судді швидше розібратися у справі та прийняти більш обґрунтоване рішення. Це, зрештою, може заощадити час судді та зменшити кількість нерозглянутих справ у судовій системі. Крім того, чіткі документи від адвокатів також можуть допомогти судді краще зрозуміти аргументи та докази, що надаються. Коли юридичні документи складені чіткою і зрозумілою мовою, суддям легше зрозуміти ключові моменти справи і зосередитися на найбільш важливих питаннях. Як наслідок, чіткі документи від адвокатів можуть в кінцевому підсумку принести користь клієнту адвоката. Коли адвокати подають добре написані і добре організовані процесуальні документи, це допоможе забезпечити повне розуміння суддею наведених аргументів і представлених доказів. Що в свою чергу призведе до більш сприятливого результату для клієнта, оскільки суддя з більшою ймовірністю ухвалить справедливе та обґрунтоване рішення. Крім того це дозволить поліпшити авторитет і довіру судді, що може мати довгострокові переваги для адвоката та його клієнтів.

Окрім використання чіткої та зрозумілої мови, адвокати можуть також використовувати принципи юридичного дизайну, щоб зробити свої юридичні документи більш зручними та доступними для користувачів. Це може включати використання заголовків і підзаголовків, маркерів, схем та інших візуальних елементів, щоб розбити довгі блоки тексту і полегшити навігацію і розуміння документа.

При цьому, звертаємо увагу, що вимоги до зрозумілості документів в деяких державах закріплені навіть на законодавчому рівні. Так, наприклад, Закон про зрозуміле письмо (The Plain Writing Act of 2010) в США, вимагає від усіх федеральних агентств використовувати зрозумілу мову в усіх документах, необхідних для

отримання послуг або пільг від федерального уряду. Закон визначає "зрозумілу мову" як письмову мову, яка є чіткою, лаконічною, добре організованою і відповідає найкращим практикам спілкування. Закон вимагає, щоб федеральні агенції навчали своїх працівників писати зрозумілою мовою, створили веб-сайт зрозумілою мовою та щороку звітували про дотримання закону [3]. В деяких галузях вимоги до зрозумілості стосуються окремих сфер, так Закон про правдиве кредитування (TILA), вимагає від кредиторів розкривати позичальникам ключову інформацію про умови та вартість кредитів у чіткій та зрозумілій формі. Закон визначає інформацію, яка повинна бути розкрита, наприклад, річна відсоткова ставка (APR), фінансові збори та загальна сума платежів. Закон також вимагає, щоб ця інформація була представлена в стандартизованому форматі, наприклад, у вигляді таблиці або діаграми, щоб позичальникам було легше порівнювати кредитні пропозиції від різних кредиторів. TILA передбачає покарання для кредиторів, які порушують закон, надаючи неповну або недостовірну інформацію [4]. Подібні вимоги, встановлюються до судових рішень, наприклад чіткість, чиста мова та доступний стиль є одними із критеріїв якісного судового рішення у Посібнику із написання судових рішень, підготовленого Національною школою суддів в межах проєкту «Справедливе правосуддя» USAID та ОБСЄ [5].

Висновки. Отже, використання чітких процесуальних документів, юридичного дизайну та простої мови в процесуальних документах має вирішальне значення для ефективної комунікації в юридичній професії. Застосовуючи ці практики, адвокати можуть підвищити чіткість та ефективність своїх юридичних текстів, що полегшить суддям розуміння та застосування закону. Крім того, використання простої мови може сприяти доступу до правосуддя, роблячи правову інформацію більш доступною для широкої громадськості. На наш погляд, приділення особливої уваги до документів є однією із засад етичної взаємодії адвоката та суду.

Основними критеріями «зрозумілості» при цьому вважаємо є правильне визначення аудиторії, намагання досягнути таких цілей як швидкість розуміння та доведення думки, фокусування на аналізі та аргументації, структурність, взаємопов'язаність розділів, розумність цитувань. Використовуючи просту мову, адвокати можуть допомогти зруйнувати бар'єри, які історично виключали багатьох людей з правової системи. Зрештою, впровадження цих практик може призвести до створення більш рівноправної та справедливої правової системи для всіх, а також сприяти підвищенню довіри громадськості до правничої професії та правосуддя вцілому.

Список використаних джерел:

1. What we do | Creative Contracts. (б. д.). Creative Contracts. <https://creative-contracts.com/what-we-do/>.
2. Про результати дослідження щодо визначення нормативів часу на розгляд судових справ різних категорій, Рішення № 3237/0/15-20 (2020) (Україна). Рада суддів України. <https://rsu.gov.ua/ua/documents/110>.
3. United States. Congress. House. Committee on Oversight and Government Reform. (2010). Plain Writing Act of 2010. U.S. G.P.O. <https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/PLAW-111publ274/pdf/PLAW-111publ274.pdf>.
4. Truth in Lending Act (TILA): Consumer Protections and Disclosures. Investopedia. <https://www.investopedia.com/terms/t/tila.asp#toc-what-is-the-truth-in-lending-act-tila>.
5. Національна школа суддів. (2013). Посібник із написання судових рішень (О. Ситнік, Г. Фазикош, Т. Фулей & О. Шамрай, Ред.). Дрім Арт. <https://www.osce.org/files/f/documents/f/e/106527.pdf>.

СЕКЦІЯ VII. ГІРНИЦТВО ТА НАФТОГАЗОВА ІНЖЕНЕРІЯ

УМОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ УДОСКОНАЛЕНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ ЛІКВІДАЦІЇ СКУПЧЕНЬ РІДКИХ НАФТОПРОДУКТІВ І ЛОКАЛІЗАЦІЇ ОСЕРЕДКУ ЗАБРУДНЕННЯ ГРУНТОВИХ ВОД РІДКИМИ ТА РОЗЧИНЕНИМИ НАФТОПРОДУКТАМИ

НАУКОВО-ДОСЛІДНА ГРУПА:

Маркіна Надія Кузьмівна

ORCID ID: 0000-0003-2271-2837

завідувачка лабораторії екологічної гідрогеології
та оцінювання екологічного стану територій
*Науково-дослідна установа «Науково-дослідний інститут
екологічних проблем», Україна*

Горишнякова Яна Вікторівна

ORCID ID: 0000-0001-7468-8301

аспірантка, науковий співробітник
*Науково-дослідна установа «Науково-дослідний інститут
екологічних проблем», Україна*

Пилипенко Лариса Вікторівна

ORCID ID: 0000-0003-1968-2219

науковий співробітник
*Науково-дослідна установа «Науково-дослідний інститут
екологічних проблем», Україна*

Сидельник Олеся Сергіївна

ORCID ID: 0000-0002-2760-9620

науковий співробітник
*Науково-дослідна установа «Науково-дослідний інститут
екологічних проблем», Україна*

Петік Вячеслав Олексійович

ORCID ID: 0000-0002-4055-0926

канд. техн. наук, доцент, доцент кафедри гідрогеології
Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна, Україна

Постановка проблеми. Нафта і нафтопродукти належать до найбільш активних забруднювачів природного середовища і становлять небезпеку перш за все, для підземних та поверхневих вод, як джерело надходження рідких та розчинених вуглеводнів в комплексі з фенолами, сполуками сірки, азоту, важких металів. Як

свідчить досвід авторів, найбільш уразливими при цьому є водоносні горизонти ґрунтових вод, що є першими від поверхні витриманими по площі постійними водоносними горизонтами з вільною поверхнею. В підземні і поверхневі води нафтопродукти можуть надходити в водоносний горизонт, а далі – в річки та у водойми. Як основний чинник ризиків розглядаються скупчення рідких нафтопродуктів, за певних умов здатних до самостійного переміщення на поверхні ґрунтових вод. Скупчення рідких нафтопродуктів різної потужності становлять значну небезпеку як найбільш довготривале джерело забруднення підземних та взаємопов'язаних з ними поверхневих вод, що свідчить про необхідність їх вилучення з підземних гідросфери.

В цій ситуації розробка методів і технологій, які дозволять вилучати рідкі нафтопродукти з підземної гідросфери навіть при малій потужності сформованих лінз і, тим самим, захистити або реабілітувати поверхневі води від забруднення нафтопродуктами, є надзвичайно актуальною.

Актуальність полягає в необхідності оздоровлення та реабілітації підземних і поверхневих вод на територіях, забруднених рідкими нафтопродуктами. Досить важливим при цьому є визначення особливостей забруднення підземних вод рідкими нафтопродуктами в залежності від геологічної будови і гідрогеологічних умов. Розробка методів і технологій, які дозволяють вилучати рідкі нафтопродукти з підземної гідросфери навіть при малій потужності сформованих лінз, є досить важливою.

Невирішені частини проблеми. На даний час частина проблеми охорони підземної гідросфери нафтою та рідкими нафтопродуктами залишається невирішеною. Існуючі методи дослідження забруднення та його поведінки у ґрунтових водоносних горизонтах зазвичай не можуть в повній мірі забезпечити кількісної оцінки стану забруднення, прогнозу його розвитку та надійності локалізації і ліквідації осередку забруднення, що є необхідним під час прийняття управлінських природоохоронних рішень. Важливим питанням залишається наукове обґрунтування водоохоронних заходів і умов практичного вирішення проблеми поліпшення екологічного стану на ділянках забруднення розчиненими і рідкими нафтопродуктами водоносних горизонтів, а також на забруднених ділянках річок і водоймищ.

Метою роботи є наукове обґрунтування та висвітлення умов реалізації технології ліквідації скупчень рідких та розчинених нафтопродуктів в підземній гідросфері. Авторами статті висвітлені особливості та умови реалізації удосконаленої технології вилучення нафтопродуктів з підземної гідросфери на території промислового майданчика Кременчуцького нафтопереробного заводу (КНПЗ).

Постановка завдання на проведення досліджень. Загальною метою еколого-гідрогеологічних досліджень є визначення методологічних підходів щодо розроблення та наукового обґрунтування вибору і практичного впровадження водоохоронних заходів, що включають проведення робіт з очищення (санації) геологічного середовища (в тому числі, підземних вод). В числі інших, завдання досліджень включали:

- дослідження умов міграції забруднюючих речовин і постановка водоохоронних задач;
- схематизація природних умов та типізація геологічної будови зони аерації на конкретних територіях в межах осередку для адаптації установки селективного вилучення скупчень рідких нафтопродуктів з підземної гідросфери;
- обґрунтування місць розміщення системи інженерного захисту в межах осередку забруднення підземних вод;
- обґрунтування вихідних даних для створення систем селективного вилучення нафтопродуктів.

Матеріали та методи досліджень. Для вирішення поставлених завдань використані матеріали моніторингових досліджень, які виконувалися протягом 30-ти років в районі розташування об'єктів Кременчуцького нафтопереробного заводу, в зону впливу якого потрапили, крім підземних вод, річка Псел з правобережною притокою – р. Малий Омельничок. Протягом багаторічних екологічних вишукувань було визначено масштаби (інтенсивність та площу осередку і ореолу) забруднення, встановлено особливості їх зміни в часі.

Для виконання поставлених завдань перелік основних робіт наукового супроводження включав проведення:

- аналізу умов формування та розтікання лінз рідких нафтопродуктів на поверхні ґрунтових вод в залежності від геологічної будови та гідрогеологічних умов;
- визначення задач водоохоронних заходів в залежності від умов впливу забруднених рідкими та розчиненими нафтопродуктами підземних вод на поверхневі (річкові) води;
- обґрунтування необхідності розробки технології з вилучення рідких нафтопродуктів в місцях їх скупчення для локалізації осередків забруднення підземних вод з метою попередження їх надходження в річки і водойми або з метою відновлення гідрохімічного режиму поверхневих вод;
- наукове обґрунтування умов реалізації системи селективного вилучення рідких та розчинених нафтопродуктів в осередку забруднення підземних вод;
- оцінку екологічної ефективності реалізованої системи інженерного захисту підземних та поверхневих вод.

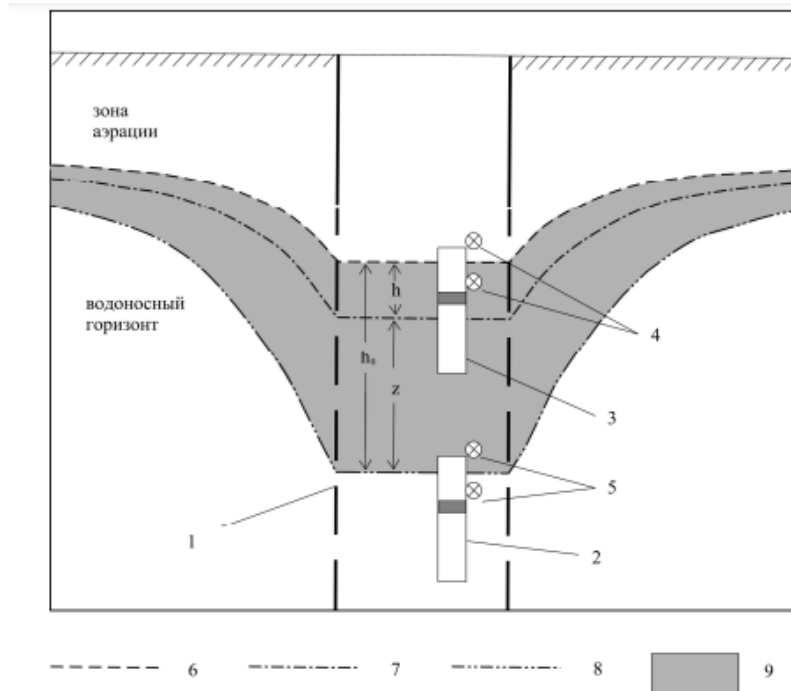
Методи досліджень. Дослідження проводились з використанням аналітичних гідрогеологічних (в тому числі емпіричних) розрахунків; польових натурних обстежень; виконання бурових робіт; дослідно-фільтраційних вишукувань. Для визначення вмісту хімічних елементів в об'єктах довкілля застосовувався комплекс аналітичних методів за стандартними методиками.

Основні результати досліджень. Виходячи з завдань, які виникають під час розроблення заходів з охорони річок та водойм, у схемі переносу підземним стоком розчинених та рідких нафтопродуктів від джерел забруднення до річки, в межах сформованої області забруднення умовно виділено три специфічні зони, кожна з яких характеризується певними умовами міграції забруднюючих речовин, а саме: осередок забруднення, зона розвантаження підземних вод і зона транзиту – зона трансформації якості підземних вод. Для кожної зони ставляться і вирішуються конкретні завдання водоохоронних заходів. Враховуючи особливості формування забруднення в одного середовища рідкими нафтопродуктами, авторами основна увага приділялась висвітленню особливостей водоохоронних заходів в осередку забруднення, основне призначення яких – максимально знизити концентрацію розчинених та об'єм і площу скупчень рідких нафтопродуктів і мінімізувати вихід їх за межі цієї зони. Це можливо забезпечити за рахунок максимального зниження техногенного навантаження на водоносний горизонт зокрема: - локалізація забруднення рідкими нафтопродуктами у верхньому шарі зони аерації або його перехоплення (повне чи часткове).

Авторами встановлено, що оптимальним, науково обґрунтованим і найбільш важливим методом захисту підземних вод та поверхневих вод річок і водойм від забруднення рідкими нафтопродуктами є або локалізація, або пряме їх вилучення з підземної гідросфери. Першочерговим завданням повинна бути локалізація осередку забруднення і вилучення рідких нафтопродуктів у максимально можливих обсягах. Слід відзначити, що способи *локалізації* не вирішують проблему накопичення та утилізації рідких нафтопродуктів, тому постає необхідність у розробленні та реалізації *локалізаційно-ліквідаційних* заходів, а саме, розробленні технології селективного вилучення рідких нафтопродуктів в системі інженерного захисту.

Авторами статті запропонований і реалізований на КНПЗ удосконалений варіант селективного відбору рідких нафтопродуктів та забруднених ґрунтових вод з однієї і тієї ж очисної свердловини. Принцип селективного вилучення нафтопродуктів полягає в наступному.

Очисні свердловини розкривають верхню частину водоносного горизонту, причому, їх конструкції передбачають розташування робочої частини фільтра частково в насиченій зоні, частково в зоні аерації, в інтервалі коливання рівня ґрунтових вод. Цим забезпечується безперешкодне надходження у свердловину рідких нафтопродуктів, скупчення яких приурочене до вільної поверхні ґрунтових вод (рис. 1).

Рис. 1. Принципова схема способу відкачування рідких нафтопродуктів зі свердловини в умовах формування депресійної вирви на поверхні ґрунтових вод

- 1 – фільтр свердловини; 2 – насос для відкачування води; 3 – насос для відкачування нафтопродуктів; 4 – датчики рівня нафтопродуктів; 5 – датчики рівня води; 6 – вільна поверхня нафтопродуктів; 7 – наведений динамічний рівень; 8 – межа розділу вода-нафтопродукт; 9 – скупчення рідких нафтопродуктів.

Функціонування очисних свердловин забезпечується схемою, що складається з двох насосів, один з яких призначений для відкачування води, інший для відкачування нафтопродуктів. Для автоматизації процесу відкачування у схемі передбачені датчики, що контролюють положення рівнів нафтопродуктів і води в свердловині та сигнали, що подаються на автоматичну систему управління – сигнали включення-вимкнення насосів при накопиченні та завантаженні нафтопродуктів і ґрунтових вод. У цьому полягає принцип так званого «селективного» відкачування нафтопродуктів та забруднених підземних вод, на якому засновано більшість існуючих технологій видалення скупчень рідких вуглеводнів із водоносних горизонтів.

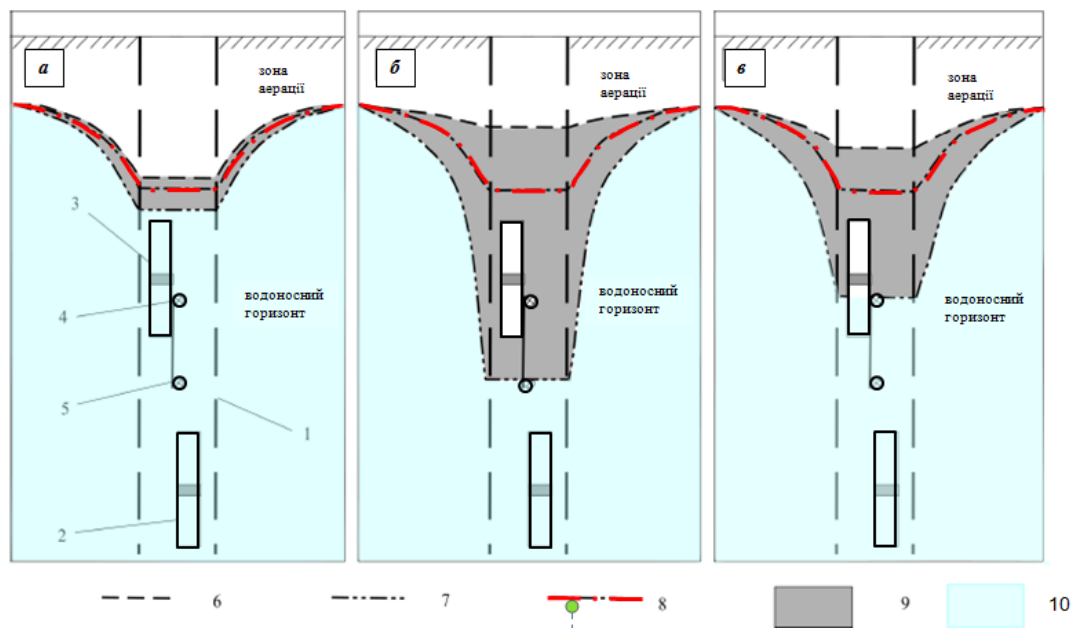
Гравітаційні вуглеводні, потрапляючи в зону впливу очисної свердловини, під дією гідралічного градієнта спрямовуються в свердловину, де їх накопичення та відкачування контролюється системою поплавкових датчиків за положенням вільної поверхні рідини.

Принцип роботи очисних свердловин також полягає у відкачуванні води і створенні депресійної воронки. Слід відзначити, що в залежності від фільтраційних властивостей вмщуючих порід, депресійна воронка може бути локальною, тобто мати невеликий радіус. В умовах суглинистих вмщуючих порід він може складати дещо більше 10 метрів [1].

В ході експлуатації реалізованої системи інженерного захисту СІЗ на КНПЗ були відмічені деякі недоліки у роботі обладнання очисних свердловин, які затрудняли та сповільнювали роботу системи.

Численні спостереження за положенням рівнів води та нафтопродуктів у свердловинах, дозволили встановити закономірності, що стали основою розробки ефективнішого способу автоматичної відкачування нафтопродуктів [2]. У розробці способу використовували особливості зміни положення водовуглеводневого контакту в свердловині при накопиченні - скачуванні нафтопродуктів.

Вибраний для удосконалення технології спосіб ґрунтується на контролі накопичення нафтопродуктів у свердловині шляхом відстеження положення межі розділу вода-нафтопродукт, що змінюється в процесі відкачування. На рисунку 2 відображено динаміку зміни положення вільної поверхні вуглеводнів, а також межі поділу рідин у свердловині, обладнаній насосами для відкачування води та нафтопродуктів. Для успішної реалізації запропонованого способу необхідне дотримання кількох умов.

Рис. 2. Принципова схема реалізації способу автоматичного відкачування рідких нафтопродуктів зі свердловини, заснованого на зміні положення межі розділу вода-нафтопродукт

1 – фільтр свердловини; 2 – насос для відкачування води; 3 – насос для відкачування нафтопродуктів; 4, 5 – контактні датчики верхнього та нижнього рівнів відповідно; 6 – вільна поверхня нафтопродуктів; 7 – межа розділу вода-нафтопродукт; 8 – наведений динамічний рівень; 9 – скупчення рідких нафтопродуктів

По-перше, насос для відкачування води повинен працювати безперервно, з незмінною продуктивністю, і забезпечувати формування стабільного динамічного рівня свердловини.

По-друге, насос для відкачування нафтопродуктів потрібно розташовувати в свердловині нижче наведеного динамічного рівня з таким розрахунком, щоб

додаткове зниження, викликане його роботою, не призвело до осушення приймальної частини насоса. Нерухомі контактні датчики верхнього та нижнього рівнів, що фіксують положення межі розділу струмопровідної води та діелектричної вуглеводневої рідини, потрібно розміщувати нижче ніж приймальна частина насоса для відкачування нафтопродуктів (рис. 2). Реалізація способу здійснюється в кілька стадій.

Рисунок 2 (а) ілюструє формування стабільного динамічного рівня внаслідок відкачування води зі свердловини. Утворення депресійної воронки (вирви) сприяє припливу в свердловину гравітаційних нафтопродуктів, потужність шару яких поступово зростає. Збільшення потужності шару нафтопродуктів викликає зміщення межі розділу рідин вниз, що продовжується доти, поки межа розділу досягне датчика нижнього рівня (рис. 2 (б)). При цьому надходить сигнал включення насоса для відкачування нафтопродуктів. Наступне відкачування призводить до зменшення шару забруднення в свердловині, що у свою чергу викликає відновлення та підйом межі розділу нафтопродукт-вода, яке триває до досягнення датчика верхнього рівня (рис. 2 (в)). При цьому замикання водою електричного кола на верхньому датчику сигналізує про відключення насоса для відкачування нафтопродуктів. Після цього накопичення нафтопродуктів у свердловині відновлюється і знову переходить у стадію (б).

Висновки. Розроблено та, при науковому супроводі, реалізовано водоохоронні заходи локалізаційно-ліквідаційного призначення, а саме – розроблено та адаптовано до конкретних геолого-гідрогеологічних умов технологію селективного вилучення рідких нафтопродуктів і підземних вод, забруднених розчиненими нафтопродуктами. В ході реалізації на КНПЗ запропонований спосіб показав свою високу ефективність, простоту в обслуговуванні, а також економічність за рахунок меншої вартості технічних засобів для його реалізації ніж при використанні інших способів. Як результат, відновились якість підземних вод і взаємопов'язаних з ними поверхневих вод в р. Псел та в р. Сухий Омельничок.

Практика робіт показала, що в районі промайданчиків і в їх межах необхідно від 1,8 до 2,5-3 точок отримання інформації на гектар [2]. При одношаровому розрізі в кожному пункті обладнується одна свердловина, при двошаровому з формуванням скупчення у верхній суглинистій частини – дві: одна – на нижній, більш проникний шар, друга – на верхню частину розрізу, що містить скупчення РНП.

Розроблений методологічний підхід до наукового виконання екологічних завдань дозволяє обґрунтувати необхідність та доцільність реалізації технології вилучення рідких нафтопродуктів з підземної гідросфери, що в свою чергу дозволить запобігти надходженню забруднених нафтопродуктами підземних вод у поверхневі водойми і річки, з поступовим відновленням та покращенням якості поверхневих вод. Екологічна ефективність реалізації запропонованого наукового підходу підтверджена відновленням якості водного середовища в басейні р. Псел, де раніше існував значний осередок нафтохімічного забруднення.

Список використаних джерел:

1. Бабенко В.Д. & Солодовников Ю.С. (2000). Організаційно-правові аспекти боротьби з забрудненням підземного простору і підземної гідросфери нафтою і нафтопродуктами. Захист довкілля від антропогенного навантаження, 1 (4).
2. Пат. 56538 Україна, База патентів України. Спосіб вилучення рідких нафтопродуктів з поверхні ґрунтових вод і система для його реалізації / заявитель и патентообладач Петік В'ячеслав Олексійович; опубл. 15.10.2004. URL: <http://uapatents.com/7-56538-sposib-viluchennya-ridkikh-naftoproduktiv-z-poverkhni-gruntovikh-vod-i-sistema-dlya-jjogo-realiza-ci.html> (дата звернення: 03.04.2023).

СЕКЦІЯ VIII. ЕКОЛОГІЯ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ЗАХИСТУ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

ПРОБЛЕМА ПЕРЕРОБКИ СМІТТЯ В УКРАЇНІ

Меркулова Єлизавета Олександрівна

Студентка 2 курсу 3-21-034 групи 3 медичного факультету,
Кафедра гігієни та екології №1
Харківський національний медичний університет, Україна

Колядич Яна Олександрівна

Студентка 2 курсу 3-21-034 групи 3 медичного факультету,
Кафедра гігієни та екології №1
Харківський національний медичний університет, Україна

Мокрякова Марина Іванівна

Асистент кафедри гігієни та екології №1
Харківський національний медичний університет, Україна

Постановка проблеми: Гострою проблемою у всьому світі є велика кількість відходів. Щороку у світі виробляється 2 мільярди тонн побутових відходів, і з кожним роком ця кількість збільшується. В Україні це проблема великого масштабу, гори неперобленого сміття центральних звалищ стали настільки великими, що видніються з десятка кілометрів. І лише 1,3% відходів утилізують та спалюють. Споживання полімерної продукції щороку зростає приблизно на 10%, у такій же прогресії збільшується обсяг полімерних відходів. Ринок утилізації побутових відходів у м. Києві здебільшого відображає негативні показники. З 1 млн тонн відходів Києва на рік на місця сортування та прийому вторинної сировини передається лише 11% [1].

Актуальність: За даними Національного статистичного управління, в Україні щороку утворюється близько 500 мільйонів тонн відходів, включаючи первинну промисловість (76%) і вторинну промисловість (близько 18%), а також сільське господарство (близько 2%). Інші 2% - це життєві відходи - щорічно утворюється близько 12 мільйонів тонн. З них лише 5% було відсортовано і ще 1% спалено на заводі «Енергія» в Києві. Але набагато більше його — 94 % захоронюється, потрапляючи на легальні та незаконні звалища, яких по всій країні десятки тисяч. Якщо рахувати тверді побутові відходи на душу населення, то світовим лідером є Канада – 36 тонн, але і в Україні цей показник досить високий – 10,6 тонн на душу населення. Зростання кількості незаконних сміттєзвалищ в Україні не дивує: лише минулого року Державна екологічна інспекція (ДЕІ) виявила їх понад 2100. Однією з причин, чому країна не хоче переробляти свої відходи, є те, що її офіційні витрати на захоронення низькі — 2 євро за тонну, неофіційні — нуль. Відповідна європейська ціль – 20-30 євро за 1 т [2].

В Україні працює лише один сміттєспалювальний завод — київська «Енергія».

Глобально він нічого не змінить без обов'язкового сортування населенням. Змішане з органікою, сміття швидко виводить з ладу сортувальні лінії. При цьому з брудної маси можна витягти трохи більше 10% всіх ресурсоцінних видів вторсировини. Ретельне сортування за умов квартири гарантовано повертає на переробку до 50% вторинної сировини. Тому так важливо сортувати сміття, але це звісно не є вирішенням проблеми — необхідна 100% утилізація залишкового сміття.

За даними, 800-900 градусів (температура спалювання сміття), які використовує завод «Енергія», є недостатніми для нейтралізації небезпечних сполук, тобто важких металів, канцерогенів, діоксинів. У повітря летить весь склад таблиці Менделєєва, наражаючи на небезпеку здоров'я людей, які живуть поруч із заводом.

«У Японії використовують високотемпературне спалювання – це 2000 градусів по Цельсію. Спалювання сміття не може бути дешевим. Це інвестиція у фільтри та датчики, які надсилають дані, щодо викидів, до департаменту екології міста. Якщо буде перевищення — завод закривають, доки не з'ясують, що потрапило в піч. В Україні навіть немає лабораторій, які можуть визначити рівень діоксинів у повітрі. Спалювання небезпечних відходів відбувається вночі, у святкові та вихідні дні, коли не працює інспекція, яка могла б зробити хоч якісь виміри та за їхніми результатами закрити та оштрафувати завод», - розповідає Євгенія Аратовська, голова та ідейний натхненник проекту «Україна без сміття» [3].

Мета роботи: Дослідити усвідомленість населення, щодо проблеми впливу мусору на екологію.

Матеріали та методи: Застосували метод онлайн-опитування.

Результати та їх обговорення: В опитуванні участь прийняли 50 респондентів. Серед яких 100% вважають проблему переробки сміття важливою, так як неправильна утилізація призводить до забруднення навколишнього середовища. Також 68% опитуваних сортують сміття, а 32% не сортують. При цьому в 54% респондентів у їх містах є пункти прийому вторинної сировини, у 18 % немає і 28 % не знають про наявність пунктів прийому вторинної сировини в їх містах. До того ж 44% користуються пунктами прийому вторинної сировини, а 56% не використовують їх.

Висновок: Це не перший випадок, коли це запитання було порушено. Наше опитування показало, що люди усвідомлюють проблему сміття, його негативний вплив на екологію, проблему переробки сміття в Україні та недосконалість системи його утилізації. Більшість респондентів розуміють глобальність проблеми та відповідально ставляться до неї, сортуючи сміття та користуючись пунктами переробки вторинної сировини.

Список використаних джерел:

1. Аналіз ринку утилізації відходів (ТПВ) у м. Київ URL: <https://inventure.com.ua/analytics/investments/analiz-rynka-utilizacii-othodov-tbo-v-g.-kiev>.
2. Велика та брудна проблема. Україна тоне у смітті та відходах — як уникнути перетворення країни на гігантське звалище URL: <https://biz.nv.ua/markets/problemy-smusorom-v-ukraine-strana-prevrashchaetsya-v-gigantskuyu-svalku-kak-naladit-pererabotku-50161080.html>.
3. Відходи і суспільство: як Україна загинається від сміття URL: <https://platfor.ma/topic/otbrosy-u-obshhestvo-kak-ukrayna-zagyaetsya-ot-musora/>.

РОЗРАХУНКОВА МЕТОДИКА ВИЗНАЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНО ПРИЙНЯТНОГО ТЕХНОГЕННОГО НАВАНТАЖЕННЯ НА ПІДЗЕМНУ ГІДРОСФЕРУ В МІСЦЯХ РОЗМІЩЕННЯ ДЖЕРЕЛ ЗАБРУДНЕННЯ ВОДНИХ РЕСУРСІВ ДЛЯ ОБГРУНТУВАННЯ ЗАХОДІВ З ОХОРОНИ ПОВЕРХНЕВИХ ВОД ВІД ЗАБРУДНЕННЯ ПІДЗЕМНИМ СТОКОМ

Маркіна Яна Семенівна
керівник наукових досліджень
OTAVA LTD, Канада

Маркіна Надія Кузьмівна
ORCID ID: 0000-0003-2271-2837
завідувачка лабораторії екологічної гідрогеології та
оцінювання екологічного стану території
*Науково-дослідна установа «Науково-дослідний інститут
екологічних проблем», Україна*

Горишнякова Яна Вікторівна
ORCID ID: 0000-0001-7468-8301
аспірантка, науковий співробітник
*Науково-дослідна установа «Науково-дослідний інститут
екологічних проблем», Україна*

Вступ. Постановка проблеми. Визначення величини гранично-допустимих техногенних навантажень на підземні води в межах формування осередків забруднення необхідне як для обґрунтування заходів з охорони підземних вод, так і для обґрунтування заходів з охорони річок від забруднення підземним стоком. Забруднені підземні води можуть сприяти забрудненню річкових вод, потрапляючи в контур дренажування річки.

Дренажний вплив річки визначає гідрогеологічну ситуацію на території, де простежується площа її водозбору і зазвичай в зону її дренажного впливу та в зону впливу її притоків потрапляють території розміщення об'єктів, які є джерелами забруднення підземних вод, в тому числі – промайданчиків промислових підприємств в цілому, на площі яких формуються осередки забруднення підземних вод.

Багаторічний досвід авторів щодо виконання інженерно-екологічних та гідрогеологічних досліджень свідчить, що при обґрунтуванні заходів з охорони річок, важливе значення має ступінь очищення і допустимі витрати забруднюючих речовин, які профільтрувалися в підземні води. Важливим питанням при цьому є наукове обґрунтування заходів із поліпшення екологічного стану підземних вод на ділянках забруднення водоносних горизонтів.

Постановка завдання та мета. Загальною метою даної статті є розроблення наукових підходів, що кількісно виражають імовірність прояву негативного впливу на стан водного середовища та їх практичне впровадження для вирішення

прикладних екологічних задач, а саме – при обґрунтуванні водоохоронних заходів, що включають проведення робіт з очищення (санації) геологічного середовища.

Авторами цієї роботи вирішувалась задача кількісної оцінки допустимого впливу на підземні води на території промислових майданчиків на основі закономірностей, виявлених в процесі дослідження осередку забруднення ґрунтового водоносного горизонту і впливу на поверхневі води річок і природних водойм.

Виклад основних результатів досліджень. В статті представлені методологічні підходи наукового обґрунтування вибору водоохоронних заходів для локалізації осередків забруднення підземних та поверхневих вод.

В умовах реалізації заходів з охорони річок від забруднення підземним стоком, для зниження економічних затрат та раціонального вирішення природоохоронних екологічних проблем, авторами розроблена методика розрахунків гранично-допустимих техногенних навантажень в межах осередку забруднення підземних вод, тобто, методика визначення прийняттого екологічного ризику. При цьому поняття прийняттого ризику є основою методології, яка дозволяє встановити рівень допустимих техногенних навантажень і встановити межі кількісної зміни рівня екологічної безпеки в регіоні.

Методологія кількісної оцінки екологічного ризику включає широкий спектр взаємопов'язаних проблем. Зважаючи на те, що інтенсивність техногенного навантаження на підземні води і формування небезпечних ділянок екологічного ризику, є функцією від природної захищеності водоносних горизонтів, від об'ємів надходження забруднюючих речовин в водоносний горизонт та від властивостей інгредієнтів, що фільтруються, при обґрунтуванні методики оцінювались визначальні фактори процесу забруднення підземних вод.

Оскільки природна захищеність підземної гідросфери, особливо ґрунтових вод, відсутня майже на всій території України, а найбільш поширені забруднюючі речовини за властивостями в більшості випадків відносяться до речовин, можливості яких до довготривалої міграції лімітується рядом фізико-хімічних і біологічних факторів, інтенсивність техногенного навантаження на підземні води залежить, в основному, від об'єму надходження забруднюючих речовин в осередках забруднення.

Визначальними факторами процесу забруднення підземних вод за межами сформованого осередку забруднення є інфільтраційне живлення водоносного горизонту на шляху фільтрації потоку підземних вод в напрямку розвантаження, а також особливості природного дренажу території.

Параметрами основних чинників формування хімічного складу і якості підземних та поверхневих (річкових) вод, що враховані в методиці, є інтенсивність інфільтрації забруднених вод (W_3) і концентрація забруднюючих речовин в забруднених водах, які інфільтруються (C_3) в осередку забруднення (техногенне навантаження), а також величина підземного притоку до річки ($Q = V_{khk}$) (приплив за рахунок статичних і динамічних ресурсів) або величина підземного живлення річки.

Екологічна значимість вкладу різних факторів у стан підземних вод оцінювалася за допомогою граничнодопустимих концентрацій в районі об'єктів, які захищаються (в нашому випадку річок та природних водойм) і граничнодопустимих екологічних навантажень в районі розвитку осередків забруднення. В якості допустимих екологічних навантажень в умовах прийняттого ризику, в методиці приймаються такі впливи на підземні води, які не викликають перевищень допустимого навантаження на екосистему і які постійно забезпечують оптимальні умови, відповідні потребам населення в водозабезпеченні [1,2].

Для визначення величини граничнодопустимого техногенного навантаження на ділянках екологічного ризику (в межах осередків забруднення), авторами розроблена методика балансових розрахунків.

З метою визначення частки привносу в річкові води забруднюючих речовин, по лініям току підземних вод від осередку забруднення – ділянки екологічного ризику, до об'єкту захисту (зазвичай контрольних створів в межах населених пунктів або визначених потенційно небезпечних ділянок річки), виділялися розрахункові блоки з відповідними зонами (рис. 1).

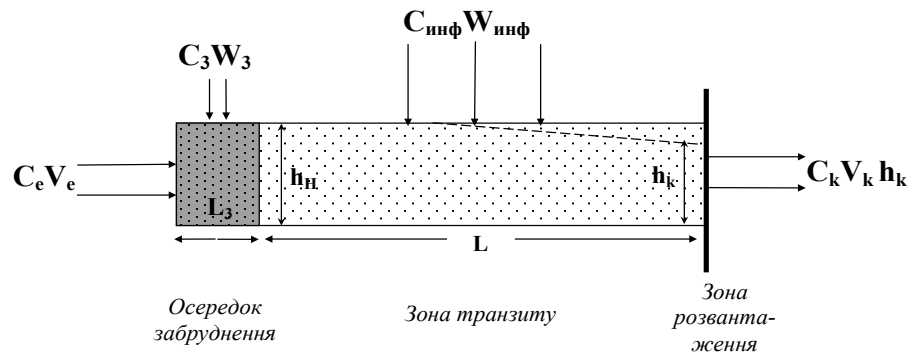

Рис. 1. Схема формування балансу забруднюючих речовин в виділеному обсязі ґрунтового потоку (від осередку забруднення – до зони розвантаження)

Баланс речовин в виділених блоках дозволяє скласти рівняння (1), рішенням якого є концентрація забруднюючих речовин в водах, що інфільтруються (2) і являє собою допустиму інтенсивність техногенного навантаження в осередках забруднення. При цьому техногенне навантаження на підземні води визначається гранично-допустимою концентрацією в підземних водах в районі об'єктів, які потребують захисту.

Баланс речовин в наведених блоках в загальному вигляді описується таким рівнянням:

$$C_3W_3L_3 + C_eV_e h_H + C_{инф}W_{инф}L = C_k h_k V_k \quad (1)$$

де:

C_3W_3 – відповідно концентрація нафтопродуктів ($мг/дм^3$) в забруднених водах, які інфільтруються і інтенсивність інфільтрації ($м/доб.$);

$C_e, C_{инф}, C_k$ – концентрації забруднюючих речовин відповідно в природному потоці підземних вод, в атмосферних опадах і в контрольному створі, $мг/дм^3$;

$W_{инф}$ – величина природного інфільтраційного живлення, $м/добу$;

V_e, V_k – швидкість потоку на вході і виході розрахункового блоку, $м/добу$;

h_H, h_k – потужність водоносного горизонту в районі осередку забруднення і в розрахунковій точці, $м$;

L_3, L – довжина області фільтрації відповідно в осередку забруднення і до розрахункової точки, $м$;

h_H, h_k – потужність водоносного горизонту в межах осередку забруднення і в розрахунковій точці, $м$;

L_3, L – довжина області фільтрації відповідно в осередку забруднення і до розрахункової точки, $м$.

Рішенням цього рівняння по відношенню до C_3 буде:

$$C_3 = \frac{C_k h_k V_k - C_e V_e h_H - C_{\text{инф}} W_{\text{инф}} L}{W_3 L_3} \quad (2)$$

що являє собою допустиму інтенсивність техногенного навантаження.

Рішенням рівняння по відношенню до C_k буде:

$$C_k = \frac{C_3 W_3 L_3 + C_e V_e h_H + C_{\text{инф}} W_{\text{инф}} L}{h_k V_k} \quad (3)$$

При прийнятті початкових умов ($C_e = C_{\text{инф}} = 0$; $W_{\text{инф}} = \text{const}$),

$$C_3 = \frac{h_k V_k}{W_3 L_3} C_k \quad (4)$$

$$C_k = \frac{W_3 L_3}{h_k V_k} C_3 \quad (5)$$

Аналізуючи залежність (5) можна зробити висновок, що:

–техногенне навантаження на підземні та поверхневі води визначається максимально можливою (екологічно прийнятною) гранично-допустимою концентрацією забруднюючих речовин в підземних водах в осередку забруднення;

–техногенне навантаження в районі об'єктів, що охороняються (річки та водойми) залежить від їх відстані до осередку забруднення.

–концентрація забруднюючих речовин в контрольних створах (на межі розвантаження підземних вод в річку) при сформованих техногенних умовах визначається величиною C_k .

Зрозуміло, що результати приведених розрахунків концентрацій забруднюючих речовин в розрахункових точках мають запас надійності, який перебиває як можливі помилки моделювання, так і похибки в визначенні других параметрів, що використовуються в розрахунках. Однак, вони можуть підтвердити необхідність реалізації заходів з охорони підземних та поверхневих вод – ліквідації забруднення і відновлення якості підземних вод в населених пунктах (якщо їх реабілітація не відбудеться в результаті ліквідації або локалізації осередку забруднення).

Висновки. Розроблена методика дозволяє обґрунтувати і скоригувати вихідні параметри при реалізації заходів з охорони підземних і поверхневих вод, а саме – при виборі технології ліквідації осередків забруднення. Отримані кількісні показники дають можливість оптимізувати процеси локалізації осередку забруднення та усунення його шкідливого впливу на підземну гідросферу і, таким чином, на екологічний стан поверхневих вод річок і водойм, які мають гідравлічний взаємозв'язок з підземними водами.

Розроблена авторами розрахункова методика може використовуватися при необхідності постійної підтримки якості підземних вод та гідравлічно взаємопов'язаних з ними поверхневих вод в зоні гідродинамічного і гідрохімічного впливу джерел забруднення, де необхідне управління станом підземних вод, яке сприяло б екологічно нормованому вмісту забруднюючих речовин і підтримці допустимої інтенсивності їх надходження в підземні і поверхневі води. Таке регулювання можливе при реалізації заходів як технологічного, так і організаційного характеру.

Методика реалізована в процесі вивчення ступеню і масштабів впливу ряду промислових об'єктів на підземні води та в процесі вибору і обґрунтування водоохоронних заходів. При цьому надійність результатів розрахунків, виконаних за

цією методикою, була підтверджена натурними даними [3,4].

Список використаних джерел:

1. Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною. 2.2.4-171-10 : Наказ МОЗ України від 12.05.2010 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0452-10#Text> (дата звернення: 05.04.2023).
2. Дедю И.И. (1989). Экологический энциклопедический словарь. Кишенев.
3. Бабаев М.В., Маркина Н.К. & Беседин Н.В. (1998). Эффективность мероприятий по оздоровлению экологической ситуации в районе пруда-испарителя. Вестник Украинского дома экономических и научно-технических знаний. Киев.
4. Маркина Я.С. (2008). Задачи оперативного управления риском загрязнения подземных вод в районе расположения нефтеперерабатывающих предприятий. Экологическая безопасность: проблемы и пути решения. Алушта.

СЕКЦІЯ ІХ. КОМП'ЮТЕРНА ТА ПРОГРАМНА ІНЖЕНЕРІЯ

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЩОДО РЕАЛІЗАЦІЇ СИСТЕМ РОЗПОДІЛУ КВАНТОВИХ КЛЮЧІВ

Цяпа Сергій Михайлович

ORCID ID: 0000-0001-9263-1050

старший науковий співробітник

*Український науково-дослідний інститут спеціальної техніки
та судових експертиз Служби безпеки України, Україна*

Передача конфіденційних даних між різними комунікаційними мережами може призвести до втрати або компрометації переданої інформації. Шифрування може вирішити проблему перехоплення, але створює проблеми з розповсюдженням, особливо щодо розподілу ключів. Таємниця переданих даних може бути гарантована тільки в тому випадку, якщо ключ не був перехоплений. Квантові протоколи розподілу ключів пропонують інший підхід до вирішення цієї проблеми, оскільки вони базуються на законах фізики, а не на обчислювальних можливостях зловмисника. Вони мають інформаційно-теоретичну стійкість, яка не залежить від технічних можливостей. В ідеальних квантових системах зв'язку перехоплення даних неможливе, але в реальних системах має місце недосконалість апаратного забезпечення.

Реальні системи квантового розподілу ключів стикаються з практичними проблемами через недосконалість апаратного забезпечення учасників обміну інформацією, що призводить до помилок прийому-передачі. Ці помилки не слід сприймати як спроби підслуховування, але наявність фону помилок дозволяє супротивнику перехоплювати і маскувати спотворення під власні помилки системи [1].

У системах квантової криптографії неможливість клонування станів фотонів означає, що підсилювач матиме такий самий вплив на передачу оптичним квантовим каналом, як і спроба перехоплення повідомлення. Тому такі системи вимагають низьких втрат у передавальному оптичному волокні і використання фотодетекторів, здатних виявляти поодинокі фотони. Однак через втрати при передачі волоконно-оптичні квантові криптографічні системи можуть працювати лише на обмежених відстанях, а для існуючих систем, заснованих на інфрачервоних фотонах і кварцових світловодах, мінімальні оптичні втрати становлять 0,2 дБ/км.

Складність використання волоконно-оптичної квантово-оптичної системи з фазовим кодуванням полягає у вимозі повної ідентичності всіх компонентів двох інтерферометрів. На практиці цього важко досягти через неспівпадіння оптичних шляхів, що впливає на видимість інтерференційної картини. Видимість інтерференційної картини залежить від квазімонохроматичної природи світла, яке складається зі спектральних компонентів, що займають частотні інтервали, малі порівняно з середньою частотою. Фізичні джерела світла ніколи не є строго монохроматичними через їхню скінченну ширину і розмір, що ускладнює точний опис інтерференції.

На чіткість інтерференції у волоконно-оптичних інтерферометрах негативно впливає фазовий дрейф оптичної системи, тому для правильної роботи потрібна активна система компенсації фазового дрейфу. Для того, щоб гарантувати, що похибка сирого ключа не перевищує 11%, похибка фазового підстроювання повинна бути менше 10%. Таким чином, регулювання фази необхідне кожного разу перед циклом передачі ключа.

Основною проблемою квантової криптографії є неможливість створення чистих однофотонних оптичних імпульсів. Джерелами світла для квантової криптографії часто є лазерні промені, які ослаблюються. Кількість фотонів в оптичному імпульсі непередбачувана через пуассонівський розподіл, що означає, що деякі імпульси можуть взагалі не містити фотонів, тоді як інші можуть містити декілька. Коли оптичні імпульси містять більше одного фотона, інформація може бути перехоплена, а для дуже слабких імпульсів відношення сигнал/шум є низьким.

Збільшення швидкості передачі даних у волоконно-оптичних квантових криптографічних системах призводить до труднощів у виявленні одиночних фотонів. В даний час багато систем працюють на низькій частоті, щоб уникнути високого рівня помилок при виявленні одиночних фотонів [2].

Реалізація схеми фазового кодування на двох незбалансованих волоконно-оптичних інтерферометрах Маха-Цендера стикається з кількома проблемами. Для досягнення чіткої інтерференції інтерферометри повинні бути ідентичними в межах одиниць мікрометрів, а для мінімізації фазового дрейфу необхідна температурна стабілізація і компенсація фазового дрейфу. Елементи розгалужувача повинні ділити інтенсивність хвилі навпіл для прийнятної видимості інтерференції, і система може працювати лише на обмежених відстанях через втрати при передачі і нездатність клонувати фотони. Противник має кращу стратегію перехоплення, ніж вгадування базису, оскільки неідеальне клонування можливе з імовірністю успіху 5/6, яка зменшується зі збільшенням кількості копій. Це дає противнику можливість скопіювати фотон і проаналізувати його поляризацію в двох різних базисах, що дозволяє перехоплювати з меншими помилками, ніж вгадування базису.

Отже постає потреба в протоколах корекції та процедурах підвищення секретності в реальних системах квантової криптографії. Для вирішення цього роду питань можуть використовуватися різні методи, такі як створення декількох "відбитків" ключів і створення остаточного робочого ключа шляхом побітового підсумовування. Інший метод передбачає генерацію ключів за допомогою хеш-функцій, що може підвищити безпеку. Мета полягає в тому, щоб зменшити значущість перехоплених противником бітів і гарантувати, що хоча б один біт ключа не може бути визначений без знання всіх відповідних бітів у всіх пакетах.

Висновки. Реальні системи квантового зв'язку не здатні забезпечити абсолютну секретність передачі даних, на відміну від ідеальних систем. Це пов'язано з тим, що реальні системи мають власні помилки, які можуть бути замасковані спробами перехоплення, а також згасання в каналах зв'язку через необхідність використання багатофотонних імпульсів, що робить можливим неруйнівне перехоплення. Це важливий фактор, оскільки якість каналу зв'язку не завжди можна проконтролювати, наприклад, у радіозв'язку між наземним центром управління та супутником.

Список використаних джерел:

1. Bennett C., Bessette F., Brassard G., Salvail L., Smolin J. Experimental Quantum Cryptography // J. of Cryptology, 1992. – № 5 – P. 356-353.
2. Tittel W., Brendel J., Gisin B., Herzog T., Zbinden H., Gisin N. Experimental demonstration of quantum correlations over more than 10 km // Phys. Rev. A., 1998. – V.57 – P. 3229-3232.

НЕДОЛІКИ ДІАГРАМИ ПОСЛІДОВНОСТІ ТА ЇЇ АЛЬТЕРНАТИВА

Старіков Назарій Валерійович

здобувач вищої освіти факультету комп'ютерних та інформаційних технологій
Луцький національний технічний університет, Україна

Науковий керівник: Самчук Людмила Михайлівна

канд. техн. наук, доцент кафедри прикладної механіки та мехатроніки
Луцький національний технічний університет, Україна

Існує велика кількість видів UMLдіаграм, всі з яких різняться за рівнем інформативності, корисності та інтуїтивності розуміння. Різноманітні особисті спостереження показують, що діаграма послідовності є однією з найкорисніших, а тобто однією з найбільш пріоритетною, адже завдяки неї простіше створювати інші діаграми UML. Діаграма послідовності описує поведінкові особливості програмного забезпечення з урахуванням часових характеристик та взаємодії сутностей, як наслідок класів, між собою. Саме тому створивши діаграму послідовності відкриваються широкі можливості для швидкого створення інших графічних моделей. Дана робота пропонує альтернативну та узагальнену модель діаграми послідовностей, яка надає краще розуміння процесів відображених на діаграмі та носить назву ТМ(Thing Machine).

UML діаграми взаємопов'язані між собою та повинні відповідати одна одній, адже різні елементи програмного продукту мають взаємодіяти між собою безпомилково. Труднощі моделювання полягають у великому числі взаємодіючих елементів різних діаграм. У більше ніж 80% студентів виникають труднощі з розробкою програмного продукту або навіть з частиною такої розробки. Значна частина з таких студентів проявляє труднощі при ідентифікації взаємодіючих об'єктів та передачі даних з відповідними аргументами. Саме тому виникла потреба у створенні необхідного способу графічного відображення, яке стало би заміною звичним діаграмам послідовності.

Згідно роботи [1], незважаючи на явну інтуїтивність притаманну діаграмам послідовності, не завжди очевидно як зробити правильну діаграму послідовності проаналізувавши основні вимоги до програмного продукту. Був запропонований новий підхід відомий під назвою STAIRS. Він розглядає процес розробки як процес навчання через опис. Під час процесу навчання цей опис змінюється від нечіткого ескізу до деталізованого.

У дослідженні [2]також описується SD (Sequence Diagram) як той вид UML діаграм, який легкий у використанні та розумінні, що зумовлює їхнє розповсюдження у багатьох галузях. Але на думку автора даного дослідження, даний тип діаграм надає лише частковий вид на систему та принципи її роботи. На його суб'єктивну думку, семантика діаграм UML 2 не позбавлена недоліків, так як є недостатньо чіткою та ясною у розумінні. Тим самим автором піднімалися інші теми також, проте найбільше уваги привертала семантика, адже це основа правил створення нової діаграми як окремого графічного зображення. Використовуючи мову програмування Python та певні їх бібліотеки автор роботи запропонував створювати точне відображення базоване на hMS Ссемантиці.

Користувач вставляє власну картку(1), яка направляється до банкомату (2), аби її дані були оброблені(3). Банкомат отримує номер карти(4), який направляє в банківську систему(5). Те, що надсилається, можна неправильно зрозуміти як фізичну картку, яка називається повідомленням. Правильне розуміння полягає у

тому, що банкомат відправляє вбудований номер картки для звірення. Ця неоднозначність полягає в усуненні того, що відправляється, завдяки явно визначеному процесу отримання номеру з фізичної картки. У банкоматі стрілка направлена від користувача до банкомату – це фізична картка, а стрілка направлена від банкомату до банку – це номер. І ці дві стрілки не перетинаються. Номер карти піддається обробці(6) у банківській системі як дійсний(7) або недійсний(8). Якщо номер карти є дійсним, тоді відповідне повідомлення про успіх операції(9) відправляється до банкомату. Банкомат обробляє повідомлення(10) та потребує PIN код(11), що потребується від користувача(12). Якщо номер карти недійсний, тоді з'являється інше відповідне повідомлення, яке переходить до банкомату, щоб спричинити відмову картки(14). Користувач прочитає повідомлення сприяючи створенню запису PIN коду(16). Повідомлення переходить до банкомату(17), а потім відправляється до банківської системи(18), де PIN код проходить перевірку(19). Якщо PIN код недійсний(20), відповідне повідомлення про недійсність PIN коду з'являється на екрані банкомату(13), спричиняючи відхилення карти(14). Якщо PIN дійсний(21), тоді в банкомат надходить відповідне повідомлення(22). Банкомат питає у користувача про кількість, яка надходить до користувача(23).

Користувач вводить необхідну суму(24), число якої отримується банкоматом, а відповідні дані надходять до банківської системи(25). Ці дані направляються до підсистеми облікового запису. Підсистема облікового запису отримує PIN код (28) і шукає відповідний обліковий запис або суму у власній БД. Таким чином, відповідний баланс отримується (31) та порівнюється(32) з необхідною сумою. Якщо сума на рахунку недостатня, тоді необхідне повідомлення відправляється в банкомат(33), який як наслідок відправляє його користувачу(34 і 35). Якщо сума достатня, відображається необхідне повідомлення(36), яке переходить до банкомату, а згодом до користувача(37)(Рисунок 1).

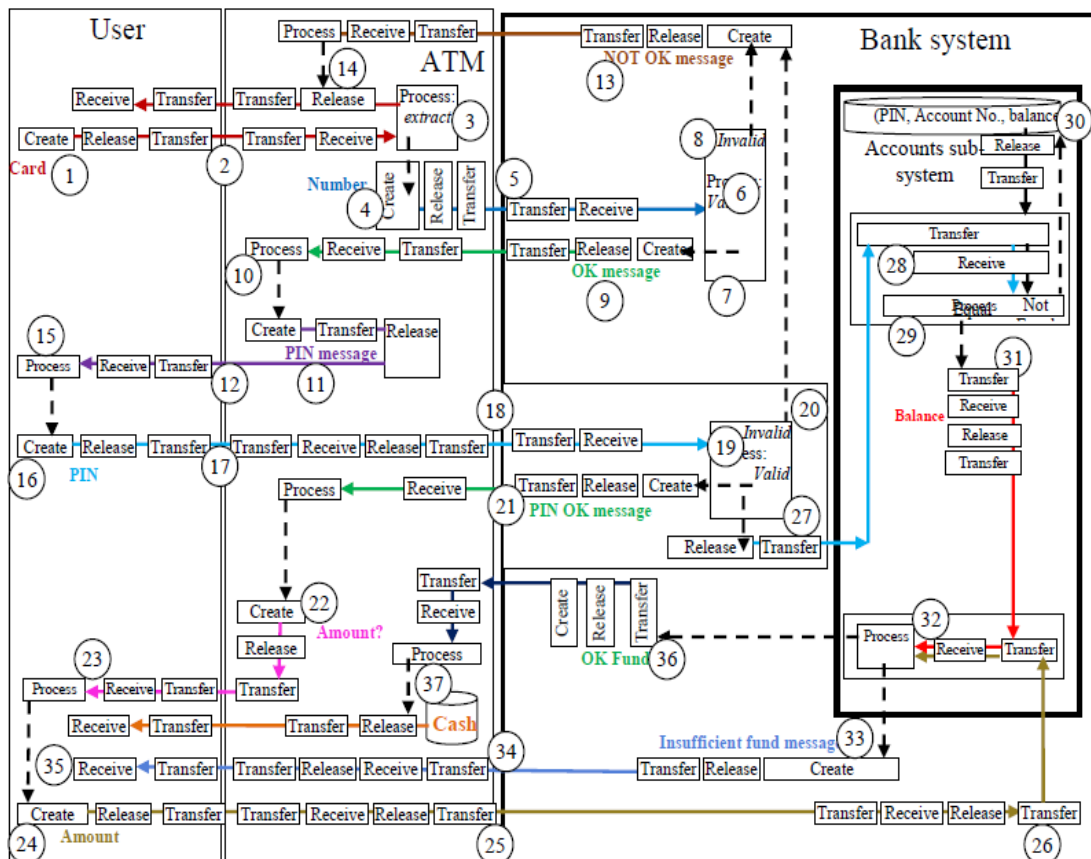

Рис. 1. Діаграма послідовності, робота банкомату

В роботі, пропонується альтернативна узагальнена модель до діаграми послідовності. Це мотивується труднощами згаданими у літературі заважаючи на розвиток відповідного семантичного уточнення необхідної поведінки SD. До того ж, дослідження показали, що студенти мають труднощі пов'язані з ідентифікацією дійсних взаємодіючих об'єктів та конструювання повідомлень з відповідними аргументами. ТМ модель більш систематична, з більш ясним розділенням статичних та динамічних аспектів. Наше твердження обґрунтовано вищевказаними дослідними випадками. Відповідно, здається, що прийняття цього нового підходу вимагає вивчення того, як інтегрувати ТМ модель у апарат діаграм UML.

Список використаних джерел:

1. Ø.Haugen, K. E. Husa, R. K. Runde, and K. Stølen, —Why timed sequence diagrams require three-event semantics, in Scenarios: Models, Transformations and Tools. Lecture Notes in Computer Science, vol. 3466, S. Leue and T. J. Systä, Eds. Berlin: Springer, 2005, pp. 1–25. DOI: 10.1007/11495628_1pp 1-25.
2. S.Busard, C. Ponsard, and C. Pecheur, —Verification of scenario-based behavioural models using Capella and PyNuSMV,|| Proc. 9th Int. Conf. Model-Driven Eng. Software Dev., pp. 337–343, 2021. DOI: 10.5220/0010346103370343

РОЗРОБКА WEB-САЙТУ ІНТЕРНЕТ-МАГАЗИНУ

Кулініч Вадим Анатолійович

здобувач вищої освіти факультету комп'ютерної інженерії та управління
Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Науковий керівник: Єр'оміна Наталія Сергіївна

канд. техн. наук, заступник декана факультету КІУ,
старший викладач кафедри ЕОМ

Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

На сьогоднішній день, важко уявити будь-який магазин чи бізнес послугу без реклами в інтернеті. Найкраще для цього підходить власний сайт з послугами, які ви можете запропонувати. Переваги такого підходу: широке коло споживачів, якщо ви продаєте якийсь товар, це чудова нагода розрекламувати його на всю країну, або навіть весь світ, це зручно та ефективно. Ваш сайт можуть розміщувати на інших платформах, надаючи лише посилання, для приваблення інших користувачів. Зручність, клієнти можуть замовити вашу послугу прямо з сайту в декілька кліків, що полегшує життя, як вам, так і покупцям. За допомогою веб-сайту можна ефективно використовувати час та ресурси, за рахунок автоматизації багатьох процесів, наприклад покупка в один клік. Контроль, можна отримувати детальну інформацію про користувача, його потреби, тощо. Вартість, сайт коштує недорого, для його обслуговування потрібно мінімум ресурсів. У своїй роботі я досліджував сучасні технології, недоліки та переваги web-сайтів, створив власний, який являється багатофункціональним та зручним. Для написання сайту використовував такі базові технології як html, css та JavaScript.

У своїй доповіді я розповім про технології які я використовував для написання сайту, переваги використання сучасних технологій. Хочу почати з того, що за повноцінне написання сайту відповідає Full-stack розробник (поділяє в собі frontend та backend розробку). Перше, що потрібно обрати це макет сайту, у моєму випадку, я його придумав сам, хоча за це відповідає веб-дизайнер. Намагався зробити максимально зрозумілий і легкий для першого користувача інтерфейс, переглянувши безліч сайтів конкурентів і взявши від них саме корисне та привабливе. Другим кроком є, написання структури сайту за допомогою html і css для форматування цього структурованого вмісту. Html (HyperText Markup Language) [1] – відповідає за розміщення тексту, картинок, відео на сторінці, створює посилання на інші ресурси або сторінки. CSS (Cascading Style Sheets) [2] – стилізує нашу сторінку (змінює вигляд наших html елементів), можна задавати кольори, розміри шрифту, розміщення об'єктів на сторінці відносно одне одного та багато іншого. Згідно вище сказаного можна зробити висновок, що html і css доповнюють одне одного. Наступним кроком розробки є JavaScript [3] – це мова програмування, для створення динамічних сторінок і додає інтерактивності на веб-сайт. Назвемо декілька переваг використання JavaScript: зручна взаємодія з користувачем – динамічне перезавантаження сторінки, різноманітні вікна повідомлень, форми введення даних користувачем, валідація, анімації, розширена функціональність сайту та багато іншого, що я використовував у себе. Важливим кроком є адаптивність сайту — це можливість коректного відображення сторінок сайту на всіх пристроях від маленьких смартфонів до

найбільш можливих моніторів. Спочатку, я придумав резиновий макет, який змінюється в залежності від розміру екрану пристрою на якому користувач дивиться сайт. За допомогою CSS медіа-запитів змінював, наприклад ширину зображення з 50% до 100% для мобільних пристроїв. Флексибільні та сіткові системи (Flexbox та Grid) — для розміщення елементів адаптивним способом, щоб вони займали оптимальний простір в залежності від розміру екрана. Flexbox та Grid можна використовувати як окремо так і разом, що на деяких сторінках я і робив. Потрібно враховувати ще розміри картинок для різних екранів, наприклад нерозумно буде для маленьких екранів завантажувати велике зображення, так як це вплине на час відкриття сторінки. Після всіх цих дій, протестував сайт на всіх можливих розмірах, зазвичай для смартфонів 480 – 769 пікселів, планшети 770 — 1024 пікселів, ноутбуки 1025 — 1290 пікселів, нарешті для моніторів 1300 – 1920 пікселів і вище. Далі розглянемо сторону Backend технологій, перше і одне з найголовніших мова програмування PHP [4]. PHP – на даний момент найпопулярніша мова веб-програмування з боку backend, використовується для обробки даних та її функціональності. Отже, що ми робили за допомогою цієї мови програмування: обробляли форми, для збору даних і подальшої її обробки або просто запису у базу даних. PHP допомогло нам, в залежності від запитів користувача додавати, видаляти, або змінювати інформацію в базі даних. Аутентифікація та авторизація також виконуються завдяки мові PHP, наприклад перевірка коректного введення пароля і логіна користувача, який раніше був занесений у базу даних. Робота з API – це взаємодія з іншими системами, наприклад для того, щоб дізнатись актуальний курс валют. Наступна технологія яку я використовував — це база даних. Їх існує багато: MySQL, MongoDB або PostgreSQL. Я користувався саме MySQL [5] так як вона забезпечує ефективне зберігання та доступ до великої кількості даних. Перше, що хочу виділити це безпеку, вона надає різні можливості збереження даних від несанкціонованого доступу та захисту від помилок. Корисним фактором є швидкість, особливо, як в моєму випадку потрібно працювати з достатньо великою кількістю даних. Сумісність: підтримується багатьма хостинг провайдерами, що в свою чергу забезпечує сумісність з веб-сайтами. Розширення MySQL є надійною, що допомагає при збільшенні контенту, при потребі. Останнє, що потрібно зробити в моїй роботі, з технічної частини, це вибір хостингу і викладення сайту для загального доступу. Було обрано український хостинг “ zzz.com.ua ”, так як він є безкоштовним, зручним та надійним. Оформив безкоштовний пакет послуг, що дозволяє мені створити один домен та надає 5 гб дискового простору. Далі, я створив акаунт FTP та переніс файли сайту на сервер хостинг-провайдера. Після закачування перевірено роботу сайту, все працює чудово.

Висновки: написання веб-сайту є дуже важливим при створенні та просуванні свого бізнесу, в епоху цифрових технологій. Використання сучасних технологій, таких, як html, css, JavaScript, PHP та MySQL робить наш сайт динамічним та інтерактивним. Застосування технологій backend забезпечує надійність та безпеку, а розуміння всього стеку технологій, коли сайт створює лише один програміст, дозволяє бути більш гнучким до вибагливих замовників. Після створення сайту є ще одна справа, оптимізація та просування, що допоможе залучити більше клієнтів, за рахунок чого підвищиться продуктивність бізнесу. Мій веб-сайт дозволяє знайти інформацію про бізнес в інтернеті, переглянути продукти або послуги. Можна знайти детальну інформацію про магазин, та його заснування, замовити товар онлайн, або зв'язатися з нами. Я впевнений, що саме мій сайт допоможе великій кількості людей замовити якісний товар зручно та надійно.

Список використаних джерел:

1. А.І.Тихонов Динамічний html. Мова гіпертекстової розмітки [1], 17-53 ст. Каскадні таблиці стилів [2], 53-68ст.
2. Девід Фленаган JavaScript повне керівництво, довідник з найпопулярнішої мови програмування. Стандартна бібліотека JavaScript [3] 299 - 360 ст.
3. Люк Веллинг & Лора Томсон Розробка Web-приложений за допомогою PHP і MySQL, третє видавництво. Використання PHP і MySQL в великих проектах, розробка купівельного візка [4] 509 - 577 ст.
4. К.Дж.Дейт введення в бази даних, восьме видавництво. Захист даних та оптимізація [5] 647 - 681 ст.

СЕКЦІЯ Х. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА СИСТЕМИ

ВИДИ МАТЕМАТИЧНОЇ МОДЕЛІ ГЕОМЕТРІЇ ОБ'ЄКТІВ. ДОСТОЇНСТВА І НЕДОЛІКИ

Бичков Ігор Валерійович

доктор технічних наук, старший науковий співробітник,
професор кафедри технології виробництва літальних апаратів
Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут», м. Харків, Україна

Майорова Катерина Володимирівна

кандидат технічних наук, доцент, завідувач кафедри
технології виробництва літальних апаратів
Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут», м. Харків, Україна

Бичков Микола Ігорович

кандидат технічних наук, асистент кафедри технології
виробництва літальних апаратів
Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут», м. Харків, Україна

Малашенко Володимир Львович

кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри технології
виробництва літальних апаратів
Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут», м. Харків, Україна

Рябіков Сергій Миколайович

аспірант кафедри технології виробництва літальних апаратів
Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут», м. Харків, Україна

У сучасних умовах реалізація експлуатаційних заходів пов'язана часто з виробами, дата випуску яких відбулася 25 – 40 років тому. За ці роки відбулися суттєві зміни в описі об'єктів виробництва, змінилася і сама мова цих описів. Літальні апарати були зроблені із застосуванням плазово-шаблонного методу ув'язування, а ремонт та конвертація відбувається в умовах комп'ютерного виробництва [1].

При конструюванні та супроводі виробництва авіаційних виробів використовують три види математичних моделей геометрії об'єктів: графічну, табличну та аналітичну.

Графічна найбільш поширена на практиці, використовує мову накреслювальної геометрії та задає форму за допомогою креслення. Ця модель містить всі необхідні розміри для відтворення форми деталі і не вимагає простановки розмірів. Однак коли точність механообробки перевищила точність графіки, ці моделі, щоб не

відтворювати їх на кресленні у великих масштабах, і для зручності користування стали оцифровувати (проставляти розміри).

Таблична – задає форму з допомогою таблиці координат точок поверхні.

Аналітичний – задає форму з допомогою математичних рівнянь [2].

При графічному вигляді моделі (у літакобудуванні це зазвичай плаз) ми не використовуємо інструмент зі шкалою для виміру. Математична модель складних просторових форм у плазово-шаблонному методі записується мовою нарисної геометрії. За визначенням плаз – це креслення, виконане на жорсткому носії в масштабі 1:1. Взаємопов'язані між собою плази, шаблони та еталони, майстер-плити та макети стиків є жорсткими носіями геометричних форм та розмірів. З цих жорстких носіїв розміри передаються на робочу оснастку. Розрізняють теоретичні та конструктивні плази.

Теоретичний плаз – плаз з теоретичним кресленням агрегату або вузла літака. На цьому плазі за допомогою геометричних побудов проводиться ув'язування теоретичних обводів агрегату. Розмітка обводів агрегату проводиться або за даними таблиці теоретичних обводів, або за допомогою вимірювальної машини за аналітичними залежностями.

Конструкторський плаз – плаз з конструктивним кресленням даного вузла. На цьому плазі за допомогою геометричних побудов проводиться конструктивне ув'язування між собою деталей і складальних одиниць, що входять в даний вузол, для отримання шаблонів і для обведення шаблонів. Конструктивний плаз створюється на підставі теоретичного плаза та складальних креслень і може складатися з кількох частин.

Форму складної поверхні при графічній моделі отримують за допомогою шаблонів, які спочатку викреслюють графічними методами копіювання, а потім випилюють за допомогою ручних інструментів, або отримують на спеціальному устаткуванні. Потім за отриманими шаблонами, застосовуючи методи, що копіюють формоутворення, отримують остаточну форму складної поверхні. Первинним носієм реальної форми є шаблони. Сама поверхня за такої технології її отримання є вторинною. Шаблони виконують роль стандартів поверхні. Якщо бути точним, то шаблони є зразками перерізу поверхні.

Достоїнство графічної моделі полягає в першу чергу в її досить простому, але досить громіздкому та трудомісткому отриманні. Усі розміри характерних перерізів поверхні виробу зберігаються у натуральних розмірах. Цей метод не вимагає наявності дорогого вимірювального інструменту та його метрологічного забезпечення, створення та зберігання еталонів міри (метра, фути тощо) та пов'язаних з ними метрологічних служб.

Недоліком графічної моделі є неможливість її застосування у різних інженерних розрахунках (міцність, аеродинаміка, температурні поля тощо), які сьогодні виконуються переважно чисельними, а чи не графічними методами розрахунку.

Таблична модель визначає точки поверхні виробу за допомогою трьох чисельних значень декартових координат. Така модель може бути використана при отриманні заданої форми на верстатах з ЧПК, формуючи порядок руху ріжучого інструменту за точками поверхні, визначеними в таблиці [3]. Точність відтворення поверхні залежить від порядку чисел, що визначають координати точок поверхні, і від відстанню між точками.

Достоїнство табличної моделі в простому способі отримання по ній керуючої програми для верстата з ЧПК. Практично основною складністю створення керуючої програми за графічною моделлю виробу є отримання точного опису оброблюваної поверхні в табличному вигляді.

Недоліком табличної моделі є дискретність завдання точок поверхні, що

спричиняє невідомість, невизначеність поверхні в околиці табличної точки. Це недолік аналогічний недоліку завдання поверхні плазовими перерізами.

Аналітична модель як і таблична задає точки поверхні виробу, але на відміну від табличного не координати, а співвідношення між ними. Ці співвідношення дозволяють отримувати як координати точок, а й похідні, радіуси кривизни та інші геометричні характеристики поверхні. Аналітична модель поверхні є найбільш інформативною з усіх перелічених вище [4].

Достоїнство аналітичної моделі у простому та досить легкому способі отримання моделі у будь-якому вигляді. Причому, табличну можна отримати з будь-якою густотою розташування точок на поверхні, а для побудови графічної можна скористатися графобудівником для паперового носія інформації або відповідним програмним продуктам для візуалізації геометрії в комп'ютерному середовищі.

Недоліком аналітичної моделі є складність уявного сприйняття описуваного об'єкта безпосередньо на вигляд самих залежностей.

Якщо 50 років тому переважали графічні методи розробки та супроводу авіаційних виробів на всіх етапах життєвого циклу (ЖЦ), то з розвитком обчислювальної техніки розширилося застосування табличних методів для опису складнопрофільних поверхонь агрегатів та розробки програм для їх виготовлення на обладнанні з ЧПК. 20-25 років тому на всіх вітчизняних авіабудівних організаціях почали експлуатуватись CAD/CAM-системи. При цьому опис об'єктів виробництва реалізується за допомогою інструментарію аналітичної геометрії. Сьогодні всі нові розробки виконуються виключно в середовищі CAD/CAM-систем і відповідно супровід ЖЦ реалізується залученням тільки такої інформації.

Слід зауважити, що наявність аналітичного еталону геометрії об'єкта дозволяє організувати проектування необхідної технологічної оснастки. При цьому процес виконання таких робіт може бути реалізований віддалено від виробу, що є безперечно позитивним фактором. Крім того, наявність аналітичного еталона об'єкта ремонту дозволить суттєво скоротити час виконання технологічної підготовки виробництва, оскільки побудова складнопрофільних поверхонь виробів, навіть за наявності їх креслень та відповідних табличних даних, займає дуже багато часу, яке і необхідно скорочувати для забезпечення рентабельності виробництва [5]. Процес виправлення знайдених помилок у конструкторській документації з трудомісткості значно вище виправлення аналітичного зразка в CAD/CAM-системі при правильній організації інформаційного простору підприємства.

Список використаних джерел:

1. Jian Xu, Hao Su & Hong Zhang. (2006). Research on Design Collaboration of Aircraft Digital Mock up for Suppliers. Journal of Physics: Conference Series, 1-6. doi:10.1088/1742-6596/2006/1/012066.
2. Пекарш, А. И., Феоктистов, Д. Г., Кольхалов, В. И. & Шпорт, С.И. (2011). Координатно-измерительные машины и комплексы. Наука и технологии в промышленности, (3), 36-48.
3. Mustafa, Yurdakul, Yusuf, Tansel, Ic & Osman Emre Celek. (2021). Design of the Assembly Systems for Airplane Structures. Design Engineering and Science, 521-541. DOI: 10.1007/978-3-030-49232-8_18.
4. Gabor, Toth. Real Analytic Plane Geometry. (2021). Elements of Mathematics, 207-261. DOI: 10.1007/978-3-030-75051-0_5.
5. Сікульський, В.Т., Майорова, К. В., Воробйов, Ю. А., Бойко, М. М. & Комісаров, О. Л. (2022). Розробка алгоритмів процесів формоутворення для виготовлення авіаційної техніки при технологічній підготовці виробництва. Авіаційно-космічна техніка і технологія, № 2(178), 64-73. doi: 10.32620/aktt.2022.2.08.

РОЗРОБЛЕННЯ БАЗИ ДАНИХ ПРОГРАМНОЇ СИСТЕМИ ДЛЯ КЕРУВАННЯ ЗАЯВКАМИ З ЛІЗИНГУ АВТОМОБІЛІВ

Грицевич Дмитро Сергійович

студент кафедри програмних засобів і технологій
Херсонський національний технічний університет, Україна

Кирийчук Дмитро Леонідович

канд. техн. наук, доцент, доцент кафедри програмних засобів і технологій
Херсонський національний технічний університет, Україна

Ляшенко Олена Миколаївна

канд. техн. наук, доцент, доцент кафедри програмних засобів і технологій
Херсонський національний технічний університет, Україна

Згідно [1-4] фінансовий лізинг - вид правових відносин, за якими лізингодавець зобов'язується відповідно до договору фінансового лізингу на строк та за плату, визначені таким договором, передати лізингоодержувачу у володіння та користування як об'єкт фінансового лізингу майно, що належить лізингодавцю на праві власності та набуте ним без попередньої домовленості із лізингоодержувачем, або майно, спеціально придбане лізингодавцем у продавця (постачальника) відповідно до встановлених лізингоодержувачем специфікацій та умов, а також які передбачають при цьому додержання принаймні однієї з ознак (умов) фінансового лізингу, що передбачені Законом.

Суб'єктами фінансового лізингу є [1-4]:

- 1) лізингодавець;
- 2) лізингоодержувач;
- 3) продавець (постачальник);
- 4) інші особи, які є сторонами багатостороннього договору фінансового лізингу.

Одним із найпоширеніших предметів лізингових послуг є лізинг автотранспортних засобів [1,2].

Для проєктування та розроблення структури бази даних (БД) програмної системи для керування заявками з лізингу автомобілів було обрано систему керування реляційними базами даних (РСКБД) Microsoft SQL Server, що розроблена корпорацією Microsoft [5].

Структурно-логічну схему БД програмної системи для керування заявками з лізингу автомобілів у нормалізованому вигляді подано на рис.1.

БД містить 10 таблиць:

Car_model – модель автомобіля;

Car_make – виробник автомобіля;

Car_class – клас, до якого відноситься автомобіль (А, В, С, ...);

Color – опис кольорів автомобіля;

Activity – вид діяльності;

Lessor – лізингодавець (назва, розташування, ідентифікаційний номер, вид діяльності та ін.);

Leaseholder – лізингоотримувач (назва, розташування, ідентифікаційний номер, вид діяльності, кількість працівників та ін.);

Deal_change – зміни у договорах лізингу;

Deal – лізингові договори;

Subject – предмет лізингу.

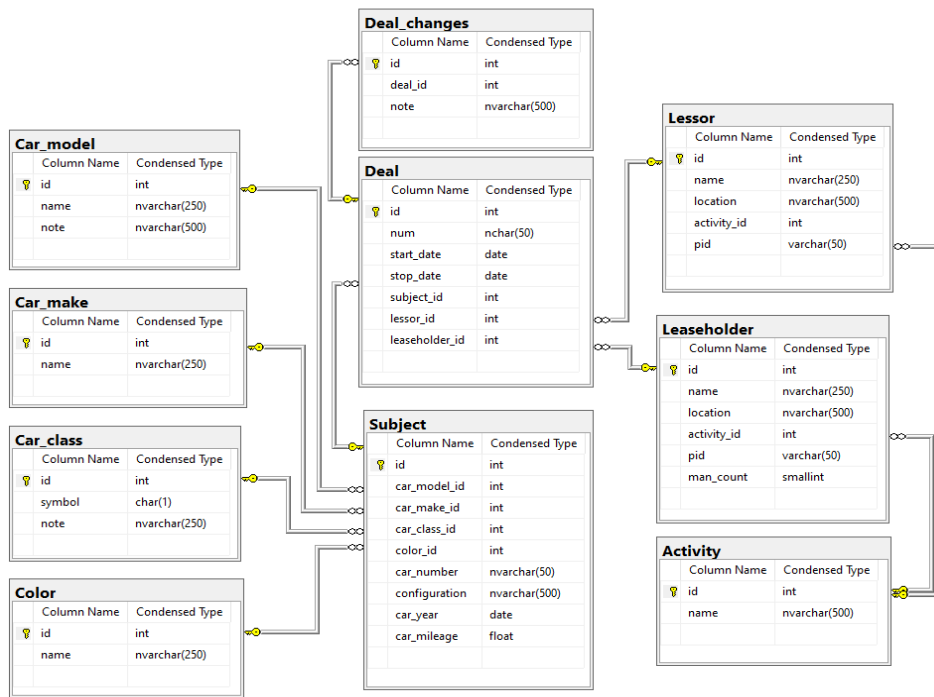

Рис.1. Структурно-логічна схема БД програмної системи

Розглянемо далі детальний опис кожної таблиці БД програмної системи для керування заявками з лізингу автомобілів.

Таблиця «Activity» містить інформацію про вид діяльності лізингоотримувача і лізингодавця.

Таблиця «Car_class» містить інформацію про клас, до якого відноситься автомобіль (А, В, С, ...).

Таблиця «Car_make» містить інформацію про виробника автомобіля.

Таблиця «Color» містить інформацію про колір автомобіля.

Таблиця «Deal» містить інформацію про лізингові договори. Структуру таблиці в Microsoft SQL Server подано на рис.2.

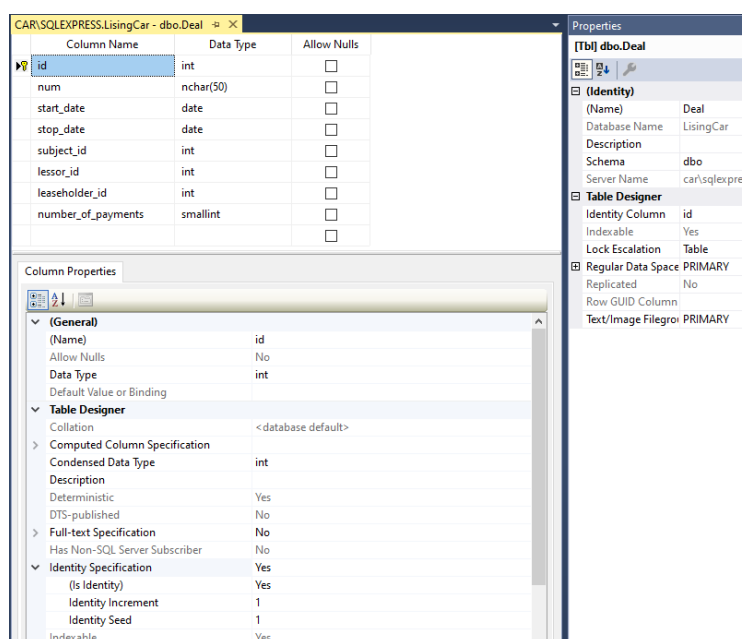

Рис. 2. Структура таблиці «Deal» в Microsoft SQL Server

Таблиця «Deal_change» містить інформацію про зміни у договорах лізингу.

Таблиця «Leaseholder» містить інформацію про лізингоотримувача (назва, розташування, ідентифікаційний номер, вид діяльності, кількість працівників та ін.). Структуру таблиці в Microsoft SQL Server подано на рис.3.

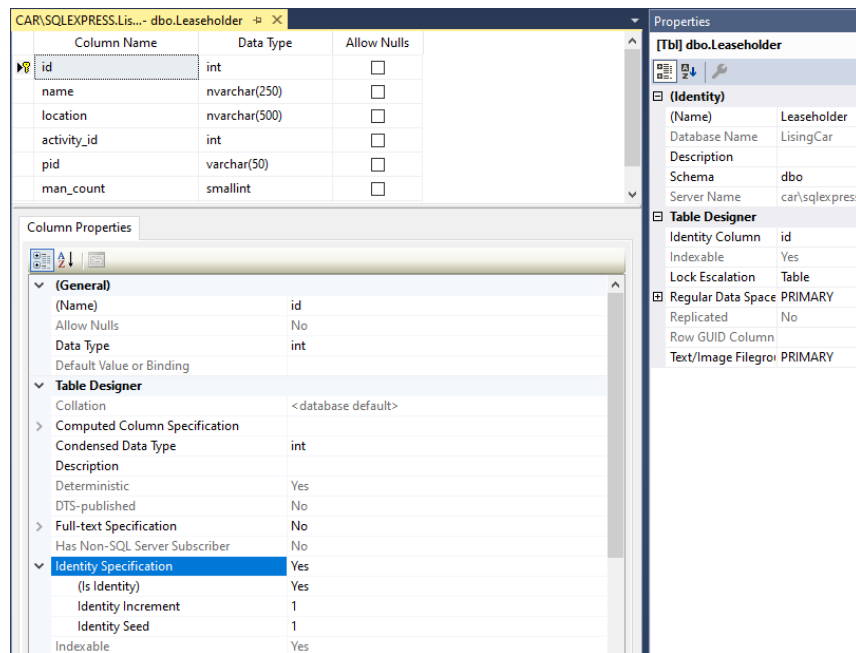

Рис. 3. Структура таблиці «Leaseholder» в Microsoft SQL Server

Таблиця «Lessor» містить інформацію про лізингодавця (назва, розташування, ідентифікаційний номер, вид діяльності та ін.).

Таблиця «Subject» містить інформацію про предмет лізингу.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про фінансовий лізинг» від 04.02.2021 № 1201-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1201-20#Text> (дата звернення 13.03.2023).
2. Закон України «Про транспорт». Редакція від 06.11.2022, підстава - 2689-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/232/94-вр?find=1&text=фінанс#n73> (дата звернення 13.03.2023).
3. Цивільний кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40-44, ст.356 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення 15.03.2023).
4. Постанова Кабінету міністрів України «Про затвердження Порядку внесення відомостей про належного користувача транспортного засобу до Єдиного державного реєстру транспортних засобів» від 14 листопада 2018 р. № 1197. Київ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1197-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення 15.03.2023).
5. SQL Server 2019 URL: <https://www.microsoft.com/ru-ru/sql-server/sql-server-2019> (дата звернення 15.03.2023).

РОЗРОБЛЕННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ДЛЯ АНАЛІЗУ ТА ОЦІНКИ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ПОТЕНЦІЙНИХ ПОЗИЧАЛЬНИКІВ

Фоменко Галина Юріївна

студентка групи САМ-21

Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Науковий керівник: Рибчак Зоряна Любомирівна

ORCID ID: 0000-0002-5986-4618

канд. техн. наук, асистент кафедри інформаційних систем та мереж

Національний університет «Львівська політехніка», Україна

Анотація. *Актуальність дослідження полягає в тому, що ефективна оцінка кредитоспроможності клієнта є однією з найважливіших завдань банківської системи України. Кредитні операції є одним з найбільш прибуткових видів діяльності банків, і успішність таких операцій значно залежить від правильного вибору методів оцінки кредитоспроможності та дотримання умов кредитування.*

Метою даної роботи є ознайомлення та аналіз існуючих методологій аналізу та оцінки кредитоспроможності фізичних осіб як позичальників. Основним завданням є розробка системи оцінки кредитоспроможності клієнтів банку - фізичних осіб, яка буде удосконалюватись та може стати повноцінною системою у банках України. Об'єктом дослідження є тема ризиків банківської справи, пов'язаних з оцінкою кредитоспроможності, а предметом - аналіз методів оцінки кредитоспроможності клієнтів банку та розробка власної системи оцінки.

Основний зміст. Сьогодні кредитування є однією з найбільш прибуткових активних операцій для комерційних банків. Проте, не зважаючи на високі прибутки, існують значні ризики, пов'язані з можливістю недоотримання прибутку або його повної втрати. Тому перед банками стоїть ряд запитань, таких як: який вид кредитування надавати, яка оптимальна кількість кредитів для надання, і кому і за яких умов будуть надаватися кредити.

Для відповіді на ці запитання важливо звернути увагу на один з найголовніших принципів кредитування - забезпечення повернення наданого кредиту у встановлені строки. Дотримання цього принципу з боку кредитодержувача та умов договору забезпечує успішну діяльність комерційного банку на ринку фінансових послуг.

Очевидно, що оцінка фінансового стану потенційного кредитодержувача є важливою при розгляді його заявки на кредит. Для комерційного банку ця оцінка допомагає зменшити ризик втрат, шляхом уникнення надання кредиту підприємствам, які можуть зазнати фінансової кризи. Для потенційного боржника – це означає освідомлення його власної фінансової стійкості та платоспроможності, що дозволяє приймати правильні фінансові рішення.

Кредитна заборгованість означає суму боргів, яку фінансова організація має з боку юридичних або фізичних осіб в результаті господарських або цивільно-правових відносин [1]. У сучасних умовах ведення бізнесу в Україні питання стягнення заборгованості стає актуальним для більшості фінансових організацій незалежно від масштабу їх діяльності. Заборгованість стає особливо гострою проблемою, оскільки

безліч клієнтів з різних причин не виконують свої зобов'язання перед кредиторами, не сплачують за договором або не повертають кредити.

Перед тим, як банк надасть кредит, завжди проводиться оцінка кредитоспроможності позичальника. Результат цієї оцінки та аналізу визначає, чи буде потенційний позичальник здатен отримати кредит, а також чи зможе він повністю його погасити. Тобто, працівники банку перевіряють та уточнюють суму кредиту. Кожна банківська установа розробляє свій власний підхід або оновлює та адаптує існуючі для оцінки та аналізу кредитоспроможності своїх клієнтів. Банки розробляють ці підходи, виходячи з конкретних пріоритетних напрямків роботи, спеціалізації, конкурентоспроможності та рівня економічної та політичної стабільності держави.

Кредитоспроможність - це наявність передумов для отримання позики та здатність її повернення. Оцінка кредитоспроможності є необхідною умовою укладення кредитної угоди, яка дає можливість оцінити фактори, які можуть призвести до непогашення позики. Одним із основних принципів, який слід дотримуватися у здійсненні кредитних операцій, є збереження основної суми боргу [2].

Комерційні банки проводять оцінку платоспроможності індивідуально для кожного позичальника. Це є ключовим етапом у процесі розгляду заявки на кредит. Для визначення платоспроможності використовуються різноманітні методики аналізу фінансового стану клієнта та його надійності. До таких методик належать аналіз показників, що дозволяють проаналізувати поточне фінансове становище, перспективи змін, спроможність у разі потреби ліквідувати грошові кошти з різних джерел, наприклад, коефіцієнти ліквідності, заборгованості, погашення боргу, рентабельності та інші [3].

Професором І. В. Вишняковим була розроблена класифікація підходів до аналізу кредитоспроможності та платоспроможності. Ці підходи можуть бути класифікаційними моделями або моделями на базі комплексного аналізу (Рис. 1.). Нижче розглянемо детальніше деякі з цих підходів.

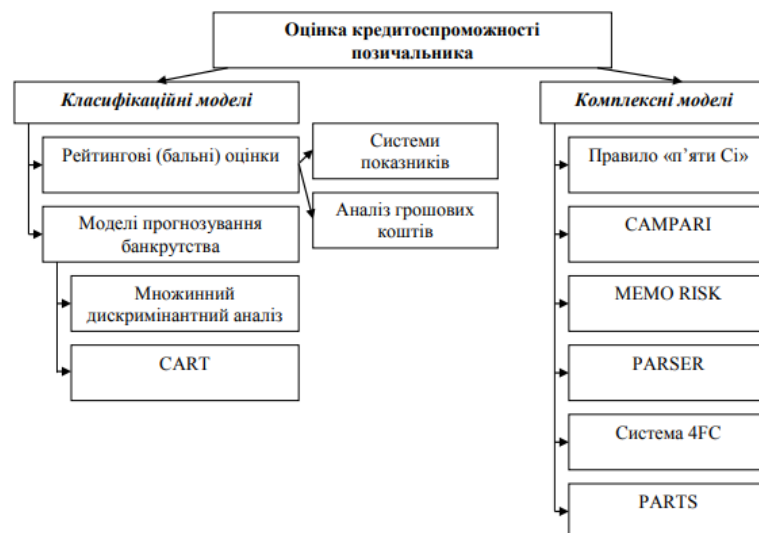

Рис. 1. Схема методів оцінки кредитоспроможності позичальника

Класифікаційні моделі аналізу платоспроможності розрізняються на прогнозні та рейтингові. Рейтингові оцінки дозволяють спрогнозувати майбутні платежі за кредитом, оцінити ліквідність та реальність оборотних активів, а також зробити

загальну оцінку фінансового стану позичальника [4]. Завдяки простоті та можливості розрахувати оптимальне значення за частковими показниками, рейтингові моделі дозволяють ранжувати позичальників та використовувати комплексний підхід до аналізу платоспроможності.

До переваг рейтингових моделей належать можливість отримати прогнозовані моделі за допомогою статистичних методів, які використовуються для оцінки якості потенційного кредитоодержувача. При цьому застосовуються різні методи, наприклад, множинний дискримінантний аналіз, який задіює дискримінантну функцію Z , що враховує коефіцієнти регресії та інші фактори, які характеризують фінансовий стан позичальника, в тому числі фінансові показники.

Загалом, рейтингові моделі є ефективним інструментом для оцінки платоспроможності позичальників, оскільки дозволяють враховувати багато різних факторів та проводити комплексний аналіз їх фінансового стану.

Для оцінювання коефіцієнтів регресії використовують вибірку даних про підприємства, які в даний момент банкрутують або які нещодавно зуміли подолати банкрутство. Якщо дискримінантна функція Z , яка оцінює фінансовий стан підприємства, ближча до значення середньої статистичної фірми-банкрута, то при подальшому погіршенні фінансового стану підприємства, воно збанкрутує. Однак знайти достатню кількість інформації про підприємства-банкрути для розрахунку коефіцієнта регресії не є легкою задачею, особливо якщо ці підприємства належать до різних сфер діяльності.

Найвідомішими моделями множинного дискримінантного аналізу є моделі Альтмана та Чессера, М.А. Федотової, Р.С. Сайфуліна та О.О. Терещенка. Існують складні та простіші моделі оцінки кредитоспроможності, наприклад, модель CART (Classification and Regression Trees), яка є не зовсім параметричною моделлю, але має переваги широкого використання, доступності для розуміння та легкості розрахунків. Для побудови моделі CART використовуються складні статистичні методи.

Складні моделі прогнозування фінансових ризиків включають моделі прогнозування ймовірності та вірогідності банкрутства, а також простіші моделі оцінки кредитоспроможності, що базуються на показниках, що оцінюються в цілому. Одна з таких простіших моделей - модель CART (Classification and Regression Trees) - може бути використана для класифікації кредитів. Хоча вона не є повністю параметричною моделлю, вона має переваги в широкому застосуванні, доступності для розуміння та легкості розрахунків. При побудові моделі CART використовуються складні статистичні методи, включаючи "рекурсивну розбивку", яка була запропонована М. Фрідменом, Е. І. Альтманом і Д. Као.

Основний принцип рекурсивної розбивки полягає у створенні "класифікаційного дерева" для виявлення підприємств-банкрутів. Компанії-позичальників поділяються на "гілки" в залежності від значень вибраних фінансових коефіцієнтів, і кожна така "гілка" дерева поділяється на "гілки" відповідно до інших коефіцієнтів. Залежно від порогового значення показника, який був раніше обраний, підприємства розподіляються на ті, які потенційно можуть стати банкрутами (B), та ті, що мають досить стійкий фінансовий стан (N). Точність класифікації за допомогою рекурсивної розбивки може сягати близько 90%, що є досить високим показником. Враховуючи це, модель CART є важливим інструментом для аналізу фінансових ризиків.

За допомогою базової схеми аналізу можна отримати досить чітке та повне уявлення про характер і особливості діяльності позичальника. Однак, для успішної

оцінки кредитоспроможності підприємства-позичальника або фізичної особи необхідно враховувати їх індивідуальні особливості.

Застосування єдиного підходу та методики до всіх позичальників може привести до пропуску важливих факторів, які можуть впливати на фінансові результати і які необхідно враховувати для успішної оцінки кредитоспроможності.

Проте, індивідуальний підхід до кожного позичальника збільшує витрати на проведення оцінки та збільшує час проведення, що може потребувати збільшення кількості працівників. Тому, розробка системи на основі одного з вище згаданих методів може бути корисною для автоматизації частини процесу оцінки кредитоспроможності та зменшення витрат на її проведення.

Оцінка кредитоспроможності є важливим питанням для банків та інших фінансових установ, і вона потребує подальшої роботи та вдосконалення, щоб забезпечити успішність фінансових транзакцій та запобігти можливим фінансовим ризикам.

Діаграма варіантів використання є графічним інструментом, який дозволяє описати, як система повинна взаємодіяти з користувачами або іншими системами. Вона складається з акторів (користувачів або інших систем) та варіантів використання (сценаріїв взаємодії з системою).

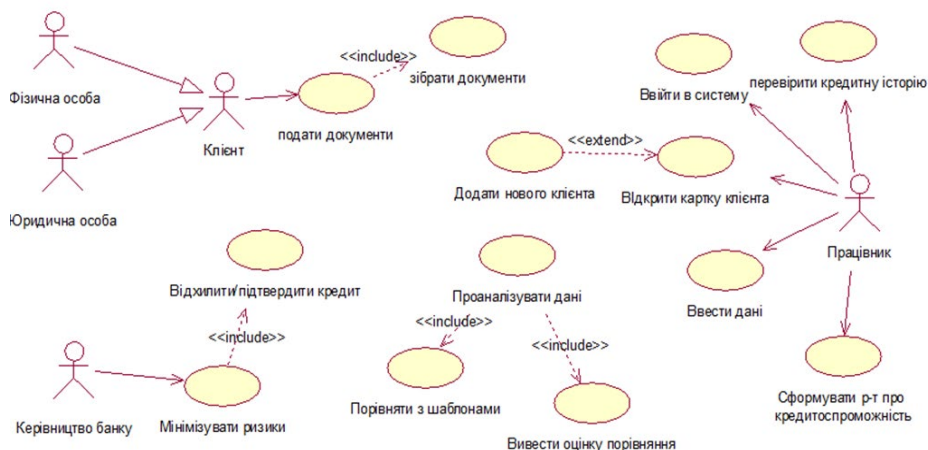

Рис. 2. Діаграма варіантів використання

На діаграмі показано 5 акторів, двоє з яких пов'язані відношенням узагальнення з актором «Клієнт». В основному використано відношення асоціації, наприклад «Клієнт» - «подати документи». Також використано відношення розширення («extend»). Наприклад, «відкрити картку клієнта» і «додати нового клієнта», де «додати нового клієнта» не є обов'язковою дією, а лише розширенням в разі, коли клієнта не буде в базі. Відношення включення («include») показано на прикладі «мінімізувати ризики» та «відхилити/підтвердити кредит». Тобто, для того, щоб «мінімізувати ризики», «Керівництво банку» повинно прийняти рішення і вирішити «відхилити/підтвердити кредит».

Вибір методу для вирішення проблеми оцінки кредитоспроможності клієнтів банку справа досить відповідальна. Оскільки сам процес оцінки кредитоспроможності є досить складним процесом та передбачає високу точність отримуваних результатів. Від етапу оцінки платоспроможності потенційних кредитоодержувачів залежить подальша доля банку, в зв'язку з ризиком непогашення позики та як наслідок – матеріальних втрат для банку.

Основними перевагами продукційних правил, саме за рахунок яких даний метод

є найкращим для використання в розроблюваній системі, є: наочність і зрозумілість знань (принаймні, на рівні одного правила), можливість реалізації немонотонного логічного висновку та обробки суперечливих фактів, можливість введення різних модифікацій в інтерпретацію правил відповідно до особливостей розв'язуваних системою завдань, можливість легкого нарощування бази знань шляхом додавання нових правил.

Зараз логічно розглянути основні знання із бази знань для розроблюваної системи, тобто набір правил, на яких базується функціонування системи:

1. **ЯКЩО** коефіцієнт РТІ ≤ 0.4 , **ТО** допустиме значення.
2. **ЯКЩО** коефіцієнт РТІ > 0.4 , **ТО** кредит видавати недоцільно.
3. **ЯКЩО** коефіцієнт ОТІ ≤ 0.5 , **ТО** допустиме значення.
4. **ЯКЩО** коефіцієнт РТІ > 0.5 , **ТО** кредит видавати недоцільно.
5. **ЯКЩО** коефіцієнт КП ≥ 1 , **ТО** допустиме значення, можна видавати кредит.
6. **ЯКЩО** коефіцієнт КП < 1 , **ТО** кредит видавати недоцільно.

Вищевикладений набір правил пристосований для тих випадків, коли кредит беруть в національній валюті та дохід клієнта, що перевіряється також в національній валюті. Для кожного з випадків: коли кредит і дохід в іноземній валюті, кредит – в іноземній, а дохід – в національній і навпаки існує свій набір правил, який відрізняється значенням коефіцієнтів залежно від випадку.

Реалізація даного програмного засобу була здійснена за допомогою мови програмування C# (Sharp).

Варто розглянути структуру розроблюваного програмного забезпечення. Отож, дана програма складається з чотирьох форм (одна основна та три дочірніх), які є базою для функціонування системи. Кожна з форм відповідає за обрахунок того, чи іншого елемента програми та несе інформаційну складову для користувача. Кожна з форм має певний набір власних функцій та загальних. Різняться між собою характеристикою та призначенням.

Форма Form1 – основна форма, яка відкривається при запуску системи. Умовно поділена на шість секторів. Перший і другий сектори – вибір в якій валюті здійснюється надання кредиту та в якій валюті клієнт одержує дохід. Вибір представлений за допомогою radio button, для того, щоб можна було обрати лише одну позицію. За замовчуванням, кредит надається в національній валюті та клієнт одержує дохід також в національній валюті. Третій умовний сектор містить вікно вводу для заповнення ім'я та прізвища клієнта.

Ще три умовні сектори відділені для виклику інших форм, виведення результату та висновку для кожного етапу обрахунку коефіцієнта платоспроможності. Активною кнопка для виклику іншого вікна стає тоді, коли результат та висновок попереднього коефіцієнта порашовані та задовільняють поставленим умовам для отримання кредиту.

Форма Form2 – дочірня форма Form1. Призначена для обрахунку коефіцієнту платежу по доходу (РТІ). Викликається натисненням на кнопку «Коефіцієнт РТІ» в предківській формі. Містить п'ять вікон для вводу інформації з клавіатури у string (рядковому) типі, який потім програмно перетворюється у double (дійсні числа). Вводиться сума кредиту, відсоткова ставка, термін кредиту у місяцях, заробітна плата та доходи зі стороннього джерела (якщо такі відсутні, вводиться нуль). Є кнопка «Обчислити» - за формулою обчислює коефіцієнт та виводить його значення у вікно виводу.

Форма Form3 – дочірня форма Form1. Призначена для обрахунку коефіцієнту зобов'язань по доходу (ОТІ). Викликається натисненням на кнопку «Коефіцієнт ОТІ» в предківській формі, стає можливим лише після того, як коефіцієнт РТІ порашовано

та його результат відповідає нормі для взяття кредиту. Складається з трьох вікон для вводу інформації з клавіатури у string (рядковому) типі, який потім програмно перетворюється у double (дійсні числа): поточні витрати, внесок за страхуванням та квартирна плата. Є кнопка «Обчислити» - за формулою обчислює коефіцієнт та виводить його значення у вікно виводу.

Форма Form4 – дочірня форма Form1. Призначена для обрахунку коефіцієнту платоспроможності (КП). Викликається натисненням на кнопку «Коефіцієнт КП» в предківській формі, стає можливим лише після того, як коефіцієнт ОТІ пораховано та його результат відповідає нормі для взяття кредиту. У вікні форми є лише кнопка «Обчислити», яка за всіма попередньо введеними та обрахованими даними обчислює коефіцієнт платоспроможності та виводить його результат разом із загальним висновком у вікно виводу інформації в його предківську форму Form1.

Розглянемо варіант розвитку подій. На рисунках 3. та 4. зображено оцінку кредитоспроможності клієнта банку, і як кінцевим результатом маємо висновок, що клієнт не є надійним в плані одержання кредиту.

На рис.3. зображене повідомлення про ризик, на задньому плані на стартовій сторінці видно проміжний висновок та результат коефіцієнта з лівого боку, на з правого боку видно, що можливість обчислення інших коефіцієнтів заблоковано, оскільки проводити це зовсім недоцільно.

Рис. 3. Заповнення даних для обчислення коефіцієнта РТІ

Рис. 4. Результат оцінки кредитоспроможності клієнта

Висновки. Під час проведення аналізу існуючих шляхів вирішення поставленої проблеми було досліджено, що кожен банк має свою систему оцінки кредитоспроможності клієнтів та оскільки вони знаходяться в закритому доступі, можливості порівняти їх не було, але було проведено дослідження та порівняння вже існуючих алгоритмів та різноманітних методів оцінки кредитоспроможності клієнтів банку, також розглянуті вдосконалення давно відомих методів різними

дослідниками та науковцями. За допомогою системного аналізу було проаналізовано предметну область, мету функціонування системи. Методом вирішення проблеми було обрано метод продукційних правил. Рішення було досягнуто як результат аналізу найвідоміших базових методів та зважаючи на їхні переваги та недоліки було здійснено саме такий вибір. В результаті виконання дослідження і аналізу було спроектовано систему оцінки кредитоспроможності клієнтів банку.

Список використаних джерел:

1. Активи банків України за станом на 01.01.2023 – Національний банк України. [Електронний ресурс] Режим доступу bank.gov.ua/doccatalog/document?id=14369302.
2. Кредитоспроможність. [Електронний ресурс] - Режим доступу: www.ukr.vipreshebnik.ru/entsiklopediya/56-k/4131-kreditospromozhnist.html.
3. В.П. Кравченко, В.І. Кравченко (2010) Удосконалення оцінки кредитоспроможності позичальника. – Кропивницький: КНТУ. Економічні науки, випуск 7– 5 с.
4. Л. О. Добрик, А. В. Кононов, Є. В. Гагіна. (2013) Актуальні аспекти споживчого кредитування в Україні. – Дніпродзержинськ: «ДКС Центр».
5. Using Neural Networks for Credit Scoring. Herbert L. Jensen. - MCB UP Limite. [Електронний ресурс] - Режим доступу: www.emeraldinsight.com/doi/abs/10.1108/eb013696.
6. A Neural Networks Model for Credit Risk Evaluation. Adnan Khashman. [Електронний ресурс] - Режим доступу: doi.org/10.1142/S0129065709002014.

СЕКЦІЯ XI. ТРАНСПОРТ ТА ТРАНСПОРТНІ ТЕХНОЛОГІЇ

АНАЛІЗ РОБІТ ПРИ ВИКОНАННІ РЕМОНТУ ТА КОНВЕРТАЦІЇ АВІАЦІЙНОЇ ТЕХНІКИ

Бичков Ігор Валерійович

доктор технічних наук, старший науковий співробітник, професор
кафедри технології виробництва летательних апаратів
*Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут», м. Харків, Україна*

Майорова Катерина Володимирівна

кандидат технічних наук, доцент, завідувач кафедри
технології виробництва літальних апаратів
*Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут», м. Харків, Україна*

Малашенко Володимир Львович

кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри
технології виробництва літальних апаратів
*Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут», м. Харків, Україна*

Бичков Микола Ігорович

кандидат технічних наук, асистент кафедри
технології виробництва літальних апаратів
*Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут», м. Харків, Україна*

Комисаров Олег Леонідович

директор з виробництва
Акціонерне товариство «Мотор Січ», м. Запоріжжя, Україна

Для авіаційно-космічної галузі життєвий цикл виробу – це сукупність взаємопов'язаних у часі процесів послідовної зміни стану літального апарату, а саме: концепції виробу та організації управління проектом, техніко-економічного обґрунтування доцільності створення літального апарату, включаючи науково-дослідні роботи, дослідно-конструкторських розробок, підготовки виробництва та організації серійного виробництва, сертифікації виробу, експлуатації, модернізації, капітального ремонту, демонтажу та утилізації на основі комп'ютерних технологій [1]. Для замовника авіаційної техніки (або експлуатуючої організації) дуже важливим є такі параметри:

- придатність виробу до підтримки, міра повноти надання ресурсів – міра

повноти надання ресурсів, необхідних для його функціонування та технічного обслуговування;

- повнота опису виробу, що має відповідати вимогам підтримки функціонування та гармонувати з концепцією конструкції виробу;

- забезпеченість обладнанням підтримки виробів (мобільне та стаціонарне);

- забезпеченість виробами, що входять або пов'язані з остаточним виробом (запасні частини, ремонтні комплекти, інструменти, випробувальне обладнання, різні матеріали), необхідні для функціонування, обслуговування, відновлювального та капітального ремонту;

- план підтримки льотної придатності виробу – детальний опис системи підтримки, що охоплює кожен елемент логістичної підтримки. Включає ширше коло обладнання та деталізує функції технічного обслуговування виробів, детальніше, ніж концепція підтримки;

- ресурси підтримки авіаційних виробів – матеріальні, людські та інших ресурси, необхідних функціонування та обслуговування виробів протягом усього життєвого циклу.

Отже, період експлуатації авіаційних виробів нерозривно пов'язаний з виконанням регламентних, ремонтних робіт, зі своїми конверсією і модернізацією.

При ремонті вироби виправляються заміною або відновленням пошкоджених деталей. Ці ж процедури відносяться і до комплектуючих вузлів і агрегатів, що швидко зношуються. В сучасному виробництві це набуло терміну реінжиніринг, який використовують як при контролі і виготовленні деталей у виробництві, так і при експлуатації виробу та ремонтних роботах [2]. При середньому ремонті відновлення експлуатаційних характеристик запроваджується заміною або відновленням зношених чи пошкоджених деталей з перевіркою технічного стану інших частин виробу з усуненням виявлених несправностей. Капітальний ремонт полягає у повному розбиранні та дефектації, у заміні або відновленні всіх складових частин виробу, складання та випробувань. Організаційні системи ремонтів зазвичай поділяють на такі категорії:

- планово-попереджувальний – виробам призначаються ресурси, за їх закінчення вироби спрямовуються на ремонт незалежно від їх технічного стану;

- регламентований – весь обсяг капітального ремонту розбивається кілька етапів. Кожен із них за визначенням є середнім ремонтом. По сукупності виконання всіх етапів утворюється повний обсяг капітального ремонту;

- ремонт за фактичним станом – всім перелічених систем ремонту характерно те, що напрацювання до чергового ремонту задається заздалегідь і не пов'язані з технічним станом об'єкта авіатехніки. Якщо ремонт здійснюється під час напрацювання, що відповідає деякому граничному стану ЛА, при якому потрібне усунення несправностей – це ремонт за фактичним станом.

В основі процесу підтримки ЛА у справному, а в деяких випадках, у працездатному стані за допомогою ремонту, лежить один із показників якості - ремонтпридатність (властивість об'єкта, що полягає у пристосованості до попередження та виявлення причин виникнення відмов, ушкоджень, підтримки та відновлення працездатного стану шляхом проведення технічного обслуговування та ремонтів).

До ремонтпридатності належать такі властивості виробів.

Контрольнепридатність це властивість, що характеризує пристосованість до проведення контролю заданими засобами. Для цього в процесі розробки виробу

проводяться проектні рішення для забезпечення можливості ранньої діагностики процесів руйнування з метою попередження та виявлення причин відмов.

Доступність – це властивість конструкції агрегату та його розміщення на ЛА забезпечувати зручний доступ до нього під час технічного обслуговування, демонтажу самого агрегату або його складових частин з метою ремонту.

Легкознімність має на увазі можливість швидкого демонтажу агрегатів з використанням найпростіших пристроїв механізації без надмірних зусиль у будь-яких погодних умовах.

Взаємозамінність передбачає, що агрегати встановлюються та його частини би мало бути повністю взаємозамінні. Для забезпечення безвідмовності, довговічності та надійності у виробі під час проектування та виготовлення закладається певний запас ресурсу. В експлуатації діє система технічного обслуговування та ремонту, що забезпечує відновлюваність витрачених запасів працездатності. Значно більший обсяг робіт слід провести у конструкції вертольота під час його конвертації. Конвертація гелікоптерів і літаків в останні роки стала дуже поширеною технологією відновлення та продовження терміну служби виробів, економічно вигідною в умовах зміни транспортних вантажних та пасажирських потоків. Процес конвертування передбачає значно більший обсяг робіт, ніж усі етапи ремонту. Основними видами конвертування є:

- зміна типу та конфігурації вертольота та адаптація до нового ринку;
- основні структурні зміни, необхідні нової конфігурації;
- встановлення специфічних систем, необхідні нового типу;
- сертифікація (додатковий сертифікат) або зміна типу сертифіката.

Конвертування передбачає виконання типових завдань, що включають демонтажні роботи, складально-монтажні роботи нової конструкції, монтажні роботи з обладнання та обладнання вертольота тощо. Основними видами таких робіт є:

- видалення з вертольота всього, що більше не потрібно, наприклад, обладнання та меблі інтер'єрів;
- зняття або заміна дверей та люків;
- заміна або зміцнення балок перекриття відповідно до вимог вантажних навантажень;
- встановлення нової гідравлічної чи електричної системи;
- модифікація зони за кабіною (місце для сидіння чи вантажу);
- модифікація вантажного відсіку (вантажна накладка, стеля та освітлення, підлога тощо);
- встановлення одноквилинної системи виявлення диму;
- встановлення немеханізованої або механізованої вантажно-завантажувальної системи;
- модифікація обладнання кабіни та авіоніки.

Підводячи підсумки, можна лише зауважити, що єдине з чим стикаються виробники – це складнощі у впровадженні сучасних технологій в уже існуючі ланцюжки виробництва авіаційної техніки [3].

Список використаних джерел:

1. Сікульський В.Т., Майорова К. В., Воробйов Ю. А., Бойко М. М. & Комісаров О. Л. (2022). Розробка алгоритмів процесів формоутворення для виготовлення авіаційної техніки при

технологічній підготовці виробництва. Авіаційно-космічна техніка і технологія, № 2(178), 64-73. doi: 10.32620/akt.2022.2.08.

2. Maiorova K., Vorobiov I., Boiko M., Suponina V. & Komisarov, O. (2021). Implementation of reengineering technology to ensure the predefined geometric accuracy of a light aircraft keel. Eastern-European Journal of Enterprise Technologies, 6(1 (114), 6–12. <https://doi.org/10.15587/1729-4061.2021.246414>.
3. Sikulskiy V., Maiorova K., Vorobiov Iu., Boiko M. & Komisarov O. (2022). Implementation of reengineering technology to reduce the terms of the technical preparation of manufacturing of aviation technology assemblies. Eastern-European Journal of Enterprise Technologies, 3(1(117)), 25–32. DOI: 10.15587/1729-4061.2022.258550

СЕКЦІЯ XII. ФІЛОЛОГІЯ ТА ЖУРНАЛІСТИКА

РЕПУТАЦІЯ ЯК СКЛАДНИК УСПІШНОСТІ ПУБЛІЧНИХ ЛЮДЕЙ

Токарев Владислав Вікторович

Здобувач вищої освіти факультету PR, журналістики та кібербезпеки
Київський національний університет культури і мистецтв, Україна

Науковий керівник: Савенко Олександр Миколайович

Заслужений журналіст України, доцент кафедра
зв'язків з громадськістю і журналістики
КНУКіМ, Україна

Репутація — це складне поняття, воно є предметом дослідження у політології, праві, соціології, маркетингу, менеджменті. Питання формування репутації публічних людей є малодослідженим. Мета даного дослідження: дослідити репутацію як явище, визначити фактори формування репутації та її вплив на успішність.

Репутація — це відносне поняття, воно не є точним відображенням реальності, а існує у свідомості інших людей. Репутацію можна розглядати як суб'єктивне поняття, яке залежить від світогляду, переконань, досвіду та вподобань людини.

Поняття «репутація» часто ототожнюють з поняттям «імідж», але вони не є взаємозамінними. Імідж можна сформувати швидко, але результат буде нетривалим, в той час, як формування репутації — довготривалий процес. Дослідник репутації Чарльз Фомбрун, головний редактор журналу «Corporate Reputation Review», визначає репутацію як суму іміджів (образів), що складаються про особу чи організацію у різних груп громадськості. [4, с. 9]

Сталої форми репутації не існує. Дослідники Дорлі та Гарсія в книзі «Reputation Management: The Key to Successful Public Relations and Corporate Communication» пропонують таку формулу репутації: «Репутація = сума іміджів = результати діяльності + поведінка + комунікація» [3, с. 48]

Ми можемо виділити такі чинники формування репутації публічних людей: їхня професійна діяльність, імідж, цінності що транслює особа, етичність поведінки.

Одним із ключових інструментів формування репутації є медіа-рілейшнз — це технологія комунікаційного менеджменту, що забезпечує систематичну співпрацю з такими засобами масової інформації як телебачення, газети, журнали, радіостанції, інформаційні служби, онлайн-видання.

Значну роль у формуванні репутації відіграють соціальні мережі. За дослідженням консалтингового агентства Керіос, станом на січень 2023 року в світі налічується 4,76 мільярда користувачів соціальних мереж, що становить 59,4% населення Землі [5]. За даними цього ж агентства, у січні 2023 року в Україні було 26,7 мільйона користувачів соціальних мереж. Найпопулярніші соцмережі в Україні — YouTube, Instagram, Facebook, Tiktok. [2]

Завдяки соціальним мережам публічні особи можуть сформувати стійкий

зв'язок з аудиторією та транслювати свої цінності. З іншого боку, в соціальних мережах публічні особи часто допускають необачних висловлювань, через що стаються репутаційні втрати і навіть застосовується cancel culture.

Cancel culture або Культура скасування — це відносно нове поняття, що зародилась в соціальній мережі Twitter. Американська журналістка та вчена Мередіт Д. Кларт визначає скасування так: «скасування - це вираження волі, вибір відвернути увагу від когось або чогось, чий цінності, дії або слова настільки образливі, що більше не хочеться відзначати їх своєю присутністю, часом і грошима» [1]. Ми можемо визначити культуру скасування як важіль репутаційного впливу, спосіб притягнення до відповідальності за певний проступок, що суперечить суспільній моралі.

Компанії та бренди відмовляються від співпраці з публічними людьми з поганою репутацією. У 2018 році після звинувачення у домашньому насильстві компанія Disney позбавила Джонні Деппа ролі в франшизі «Пірати Карибського моря». Згодом, у 2020 році компанія Warner Bros позбавила Джонні Деппа ролі у франшизі «Фантастичні звірі».

В реаліях російсько-української війни, важливим фактором формування репутації особистості є її громадянська позиція. Багато публічних українських діячів якісно змінили свій імідж та покращили репутацію. Аналізуючи імідж Сергія Притули можна помітити, як з телеведучого та шоумена він перетворився на волонтера та експерта. В той час, як репутація персон, що співпрацюють з країною-агресором помітно погіршився. Компанії та бренди відмовляють у співпраці персонам з заплямованою кров'ю репутацією.

Отже, формування репутації — це складний та довгий процес, на який впливає багато факторів, серед яких професійні, морально-етичні та комунікативні аспекти. Від репутації публічної людини прямим чином залежить сприйняття її суспільством, довіра аудиторії, та бажання брендів і компаній співпрацювати. Таким чином, репутація є складником успішності публічних людей.

Список використаних джерел:

1. D. Clark M. DRAG THEM: A brief etymology of so-called “cancel culture”. *Communication and the Public*. 2020. Т. 5, № 3-4. С. 88-92. URL: <https://doi.org/10.1177/2057047320961562> (дата звернення: 08.04.2023).
2. Digital 2023: Ukraine – DataReportal – Global Digital Insights. DataReportal – Global Digital Insights. URL: <https://datareportal.com/reports/digital-2023-ukraine> (date of access: 08.04.2023).
3. Doorley J., Garcia H. F. *Reputation Management: The Key to Successful Public Relations and Corporate Communication*. Routledge, 2015. 442 p.
4. Fombrun C. J. *Reputation: Realizing value from the corporate image*. Boston, Mass : Harvard Business School Press, 1996. 441 p.
5. Global Social Media Statistics – DataReportal – Global Digital Insights. DataReportal – Global Digital Insights. URL: <https://datareportal.com/social-media-users> (дата звернення: 08.04.2023).

СЕКЦІЯ XIII. ПЕДАГОГІКА ТА ОСВІТА

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСТУПНОСТІ ТА ЦІЛІСНОСТІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ЯК ПРОВІДНА УМОВА ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Мозгальов А.А.

Аспірант кафедри інноваційних та інформаційних технологій в освіті
*Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського, Україна*

Науковий керівник: Кізім С.С.

канд. пед. наук, доцент кафедри інноваційних та інформаційних технологій в освіті
*Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського, Україна*

Одним із пріоритетів модернізації вищої освіти в Україні є формування в майбутніх фахівців цифрової компетентності. З цією метою Кабінетом Міністрів України був запроваджений проєкт «Цифровий порядок денний України 2020» і розроблено Концепцію та План дій розвитку цифрової економіки в Україні до 2020 року.

Питання формування цифрової компетентності фахівців у закладах вищої освіти постійно знаходиться в центрі уваги як українських (Р. Гуревич, С. Кізім, Н. Морзе, О. Спірін та ін.) так і зарубіжних (К. Ала-Мутка, Г. Дженкінс, А. Мартін, С. Скотт та ін.) науковців. На їх переконання, цифрова компетентність є необхідною складовою професійного становлення фахівців з інформаційних технологій, оскільки дає можливість особистості бути сучасною, активно взаємодіяти у цифровому середовищі, продуктивно використовувати цифрові інструменти для досягнення поставлених професійних цілей.

Мета статті – обґрунтувати педагогічні умови формування цифрової компетентності майбутніх фахівців у закладах вищої освіти.

Аналіз наукових джерел, дозволив констатувати, що процес формування цифрової компетентності фахівців у закладах вищої освіти буде успішним за умови забезпечення наступності та цілісності освітнього процесу. Розглянемо питання наступності навчання більш детально.

Проблема наступності підготовки майбутніх фахівців посідає важливе місце у дослідженнях науковців. Так, представники філософської науки розглядають наступність як зв'язок між різними етапами і рівнями розвитку (Е. Баллер), віддзеркалення загальних та істотних зв'язків, що властиві для всіх процесів і явищ, які розвиваються (Г. Ісаєнко), феномен, який зберігає певні риси попереднього розвитку з теперішнім (А. Попов). Будучи філософською категорією, наступність фіксує головні моменти процесу розвитку від нижчого до найвищого. Наступність

пов'язує сьогодення з минулим і майбутнім, включаючи передачу певних духовних і матеріальних цінностей. З цих позицій наступність є загальним законом розвитку і провідним методологічним принципом.

На переконання психологів, тільки досягнувши певного рівня розвитку особистість може розвиватися далі. Українські вчені Г.Костюк та О.Запорожець досліджуючи особливості наступності індивідуального розумового розвитку дитини, наголошували на внутрішньому зв'язку її загального, фізичного та духовного розвитку. Вчені довели, що попередні ступені розвитку дітей пов'язані з наступними, їх зміна відбиває риси поступовості, наступності та незворотності. На думку А. Богуш, завдяки наступності розвиток особистості переходить в її саморозвиток і самовдосконалення [1, с. 4]. Психологи однак в тому, що наступність є головною умовою цілеспрямованого, безперервного психічного розвитку особистості. На її основі формуються новоутворення, що забезпечують постійний рух уперед на кожному з етапів розвитку.

У педагогічній науці проблема наступності навчання розглядалась ще з часів Я. Коменського. Видатний вчений вважав, що все наступне повинно ґрунтуватися на попередньому. Заняття необхідно організовувати так, щоб сьогоденнє закріпляло вчорашнє і стало основою для завтрашнього. На думку Г. Песталоцці, процес навчання повинен ґрунтуватися на принципі послідовного переходу від частини до цілого, від простого і легкого до більш складного. З метою забезпечення наступності навчання педагог розробив систему спеціальних вправ.

Відомий український педагог К. Ушинський відзначав, що процес засвоєння знань передбачає наступність між знаннями набутими нещодавно і набутими раніше, незалежно від предмета вивчення. У своїх роботах він визначає основне педагогічне правило, від якого залежить успіх навчання: «Прив'язати до старого, яке міцно вкоренилося, все те нове, що вивчається». Цей процес має відбуватися на засадах поступовості, послідовності, наступності та забезпечувати учням чітку і цілісну систему знань [6, с. 94-96]. С. Русова визначила особливості реалізації наступності в навчанні, зокрема подавати новий матеріал у взаємозв'язку зі старим. При цьому, вважала педагог, потрібно враховувати, що старе може бути погано засвоєне і тоді навчання буде ґрунтуватися «на занадто вбогому фундаменті неясних думок» [4].

Найбільш повне трактування наступності було зроблено видатним українським вчителем В. Сухомлинським: «Наступність у навчанні – це уміння вчителя під час викладання нового матеріалу опиратися на ті знання, які вже є у школярів, розвивати і вдосконалювати їх». Крім того, вчений був переконаний, що: «...школа не повинна вносити різкі зміни у життя дітей. ... Нове повинно з'являється поступово й не приголомшувати новими знаннями» [5, с. 19]. Отже, протягом XVIII-XX століть вченими накопичено певний теоретичний і практичний досвід з проблеми забезпечення наступності навчання.

В наш час відбувається певна зміна поглядів на розуміння поняття «наступність», про що свідчить неоднозначність трактувань його змісту та сутності. Академік С. Гончаренко визначає наступність як «...послідовність і систематичність у розміщенні навчального матеріалу, зв'язок і узгодженість ступенів та етапів навчально-виховного процесу». Важливим вважаємо твердження науковця, що наступність у шкільній практиці забезпечується відповідними методичними засобами, зокрема обґрунтованою побудовою підручників та програм, дотриманням послідовності від простого до складного [2, с. 227]. Цієї ж думки дотримується І. Лапшина, яка стверджує, що однією з умов забезпечення наступності навчання є створення специфічної методики навчання і виховання з урахуванням особливостей

кожного ступеня освіти [3, с. 40].

В галузі підготовки фахівців з інформаційних технологій науковці звертають увагу на наступності змісту практичної підготовки студентів, яка спрямована на формування комплексу вмінь і навичок, необхідних для виконання професійних функцій (Р. Гуревич); на оволодінні студентами сучасними методами та формами організації праці в галузі інформаційних технологій (С. Кізім); на формуванні професійних умінь і навичок для прийняття самостійних рішень в реальних виробничих ринкових умовах (Л. Шевченко); виховання потреби систематично оновлювати знання та творчо їх застосовувати в інформаційно-комунікативній діяльності (А. Литвин).

З приводу вищесказаного, вчені відзначають важливість наступності організації у вищих навчальних закладах усіх видів практик. Наголошують на їх систематичності, неперервності та поступовості ускладнення змісту, форм, методів, видів діяльності студентів на кожному з курсів. При цьому, діяльність студентів в період практики повинна поступово ускладнюватись від курсу до курсу відповідно до мети і завдань навчання на кожному з етапів професійного становлення, рівня теоретичної підготовки, а також самостійності майбутніх фахівців інформаційних технологій, рівня їх цифрового розвитку й індивідуальних здібностей.

На наш погляд, важливою умовою забезпечення наступності підготовки фахівців з інформаційних технологій у закладах вищої освіти є високий рівень цифрової грамотності та цифрової культури професорсько-викладацького складу, наявність досвіду розроблення програмно-методичних засобів, володіння культурою сприймання, користування та подання інформації. Все це сприятиме досягненню високого рівня цифрової компетентності фахівців з інформаційних технологій.

Підсумовуючи сказане відзначимо, що наступність характеризує систему навчально-виховних зв'язків у структурі підготовки майбутніх фахівців з інформаційних технологій у закладах вищої освіти. Забезпечення наступності вимагає впровадження компетентнісної парадигми в процес підготовки фахівців інформаційних технологій. Це дозволить скоординувати та узгодити навчальний процес, створити умови для неперервності у здобутті та поглибленні знань, удосконаленні цифрових навичок та умінь з урахуванням рівня підготовки та досвіду студентів.

Список використаних джерел:

1. Богуш А.М. Підготовка педагогічних кадрів до реалізації принципу наступності дошкільної і початкової ланок освіти. Гуманізація навчально-виховного процесу / за заг. ред. В. І. Сипченка. Слов'янськ: Видавничий центр СДПУ, 2007. С. 3-8.
2. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 376 с.
3. Лапшина І.М. Наукові основи наступності в умовах наскрізної освіти. Проблеми професійної підготовки вчителя початкових класів. Вінниця-Бар, 1998. С. 36-42.
4. Русова С. Вибрані педагогічні твори: у 2 кн. / за ред. Є.І. Коваленко. Київ: Либідь, 1997. Т.2. 320 с.
5. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям. Київ: Радянська школа, 1988. 272 с.
6. Ушинський К.Д. Проект вчительської семінарії. Педагогічні твори : в 6 томах. Київ, 1988. Т. 2. С. 81-107.

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ТА ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ТВОРЧОЇ УЯВИ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИНЕННЯМ МОВЛЕННЯ

Кушнаренко Юлія Володимирівна

Студентка, Факультет спеціальної та інклюзивної освіти

Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, Україна

Креативна діяльність в закладах дошкільної та шкільної освіти сприяє самореалізації та всебічному розвитку вихованців та учнів. Саме в процесі творчої роботи формується уява, яка відіграє значну роль у житті кожної людини.

Згідно з періодизацією психічного розвитку, запропонованою Л.С. Виготським, уява є центральним психологічним новоутворенням дошкільного віку. Тому особливо важливим є виявлення специфіки уяви та закономірностей її становлення в дошкільному віці, так як у цей період закладаються основні передумови її розвитку.

Детальний аналіз наукової літератури та психолого-педагогічних періодичних видань стосовно психічного процесу уяви у дітей дошкільного віку, зокрема з загальним недорозвиненням мовлення, дозволив нам зробити висновок стосовно того, що питання розвитку та визначення особливостей творчої уяви у дошкільників недостатньо вивчені та освітлені в науковому світі.

Отже, суспільна значущість проблеми та її недостатнє вивчення в сучасному науковому середовищі зумовили вибір теми нашого дослідження: «Психологічні особливості формування уяви у старших дошкільників з загальним недорозвиненням мовлення».

Саме тому об'єктом нашого дослідження є уява як психічний пізнавальний процес. Предметом дослідження виступають психологічні особливості формування уяви у старших дошкільників з загальним недорозвиненням мовлення.

Основною метою роботи являється теоретично проаналізувати та емпірично дослідити психологічні особливості формування творчої уяви у старших дошкільників з загальним недорозвиненням мовлення. Розробити практичні рекомендації та програму корекції творчої уяви у старших дошкільників з загальним недорозвиненням мовлення.

Практичне значення та наукова новизна нашого емпіричного дослідження полягає в тому, що було виявлено психологічні механізми формування та рівень розвитку вербальної та невербальної творчої уяви у дітей з загальним недорозвиненням мовлення, що є важливим для розробки практичних рекомендацій та корекційної програми розвитку творчої уяви, як потужного механізму розвитку мовлення дитини.

Більшість вітчизняних науковців (Л.С. Виготський, С.Л. Рубінштейн, С.В. Дьякова, О.М. Дьяченко, А.М. Мхітарян, О.Р. Лурія, Р.Є. Левіна, А.Г. Рузська) стверджують, що потужний розвиток дитячої уяви відбувається у безпосередньому зв'язку із засвоєнням мовлення. Саме тому, якщо мовленнєвий розвиток йде з відхиленням від норми, уява відрізняється бідністю образів.

Уява та творча уява дітей з загальним недорозвиненням мовлення має свої специфічні особливості, але формується за тими ж загальним законам психічного розвитку, що й у нормотипових однолітків.

Аналіз та обробка результатів дослідження дозволили підтвердити думку про те, що рівень творчої уяви у дітей старшого дошкільного віку з загальним недорозвиненням мовлення сформований на недостатньому рівні.

Для дітей з загальним недорозвиненням мовлення при виконанні творчих завдань характерні копіювання зразків та предметів найближчого оточення, повторення власних малюнків, відхилення від завдання, використання штампів, перерви у роботі, швидка стомлюваність тощо.

Також було виявлено важливу закономірність, яка спостерігалась при виконанні дітьми творчих завдань. Завдання, які були запропоновані у вигляді цікавої гри, розвиваючого завдання чи були пов'язані з дрібною моторикою рук та наочним матеріалом, викликали зацікавленість та відсутність втоми. Низький рівень творчої уяви при виконанні цих завдань не було діагностовано у жодної дитини.

Корекція загального недорозвинення мовлення у дітей дошкільного віку є більш продуктивною за умови застосування вправ та ігор з формування творчої уяви на розвиваючих заняттях та практичного їх впровадження у режимні моменти всього корекційно-виховного та домашнього процесу.

Акцент у створеній нами корекційній програмі для дітей з загальним недорозвиненням мовлення зроблено на мовленнєвому супроводі при виконанні творчих завдань, використанні природніх матеріалів та заохоченні до фантазування та креативної діяльності, що сприятиме розвитку творчої уяви, зв'язного мовлення та збагаченню внутрішнього світу старших дошкільників.

ТЕОРІЯ ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ ДО РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦІВ З ПИТАНЬ ЦИВІЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Михайлов Віктор Миколайович

доктор педагогічних наук, кандидат наук з державного управління, доцент,
старший науковий співробітник сектора пожежної безпеки об'єктів та технологій
*Науково-дослідний центр пожежної безпеки Інституту державного управління
та наукових досліджень з цивільного захисту, Україна*

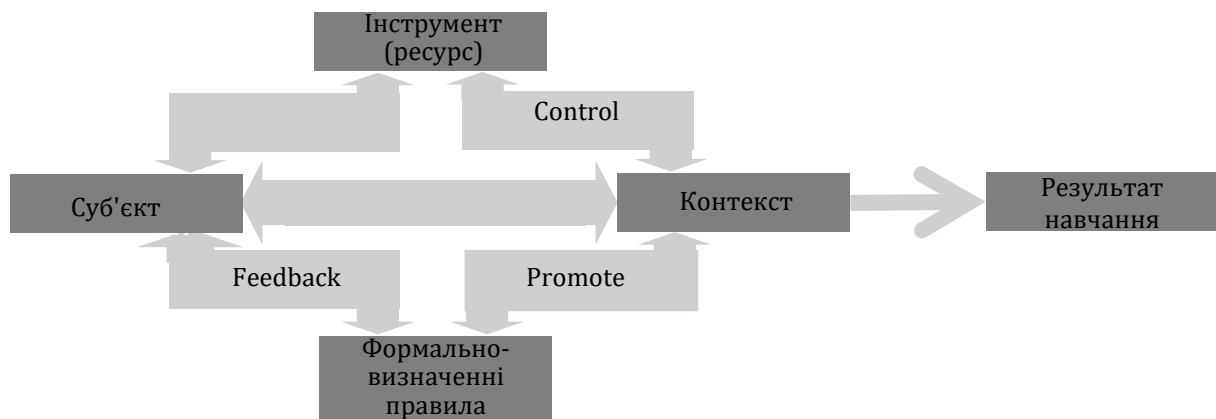
Можна припустити, що перетворення освіти в галузі цивільної безпеки на початку XXI століття пов'язані із декількома причинами. Перша представлена політичними змінами та значною кількістю великих катастроф, серед яких особливе місце займає техногенна екологічно-гуманітарна катастрофа на Чорнобильській АЕС. Означене змінило попередню парадигму цивільної безпеки, яка на той час передбачала систему заходів щодо захисту людей та матеріальних цінностей у разі військових дій. Пріоритет нової парадигми визначив захист населення і територій від загроз мирного часу і пошук нової моделі такого захисту, що має супроводжуватися переходом від технічного та технологічного суспільства до інформаційного суспільства та суспільства, що навчається. Другою причиною вважається усвідомленість держави у необхідності зміни існуючої системи освіти в галузі цивільної безпеки, оскільки заклади освіти того часу не в достатній мірі готували суспільство до життя у новій мінливій реальності. Така освіта постала невід'ємним складником досягнення високого рівня безпечного життя і діяльності людей, заснованого на обізнаності, своєчасних і ефективних професійних діях фахівців.

У той час як фахівці з питань цивільної безпеки організуються та старанно вирішують проблеми, щоб впоратися зі змінами, що відбуваються в їхньому професійному житті, нові реальні зміни стрімко наздоганяють їх. У ході суспільного розвитку основною теоретичною новацією сучасної освітньої парадигми стало розширення поняття освіти [1, С. 21]. Філософсько-педагогічна ідея безперервності освіти, яка полягає у створенні для кожної людини можливостей отримання і поповнення знань, розвитку, удосконалення, самореалізації протягом усього життя, є найбільш значущою концептуальною основою розвитку освіти дорослих [2]. В основу Інчхонської декларації – «Освіта – 2030: забезпечення всеосяжної інклюзивної і справедливої якісної освіти і навчання упродовж усього життя» [3] покладено гуманістичну концепцію освіти і розвитку, що базується на усвідомленні значимості прав і гідності людини, соціальної справедливості, захисту культурного, мовного й етнічного розмаїття. У Меморандумі освіти упродовж життя [4] обґрунтовано концепцію безперервної освіти, побудованої на принципах взаємодії між усіма видами навчання – формальним, неформальним та інформальним, що відкриває можливості розвитку людини впродовж усього життя. Положення безперервної освіти знайшли своє відображення в Національній доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна», спрямованій на зростання рівня та якості життя населення, дотримання конституційних прав і свобод людини й громадянина [5].

На думку вчених, освіта дорослих як складова освіти впродовж життя, відносно самостійний соціальний інститут, що має свій власний вектор розвитку, здійснює випереджувальний вплив на безпеку [6, С. 8]. Сучасні тенденції розвитку безпечного суспільства потребують незалежної, самодостатньої особистості, яка добре володіє

професійними знаннями, вміннями, особистісно-професійними якостями, має здатність діяти в динамічно змінюваному середовищі. Навички критичного мислення та гнучкість методів професійної діяльності у розв'язанні проблем безпеки є важливими для фахівців безпекової галузі. Для розвитку професійної компетентності фахівців з питань цивільної безпеки, як варіант, можна розглядати педагогічну концепцію, засновану на діяльнісному підході, завдяки потенціалу формального, неформального та інформального навчання. При цьому професійна компетентність означених фахівців розглядається як інтегрована характеристика особистості, котра відображає рівень сформованості професійних знань, вмінь, організаційно-професійних якостей, що базуються на складниках цивільного захисту, які дозволяють їм, з урахуванням досвіду, успішно вести професійну діяльність, націленій на захист життя та здоров'я людей в умовах надзвичайних ситуацій [7].

Висновки та положення провідних педагогічних теорій, що відображають тенденції розвитку професійної компетентності фахівців за діяльнісний підходом, висвітлені в наукових доробках вчених. За С. Гончаренком суть діяльнісного підходу полягає в наявному процесі взаємодії людини з навколишнім світом, який забезпечує виконання певних життєво важливих завдань. Діяльнісний підхід означає виявлення й опис тих способів дії, які мають призвести до розкриття змісту поняття в навчальному матеріалі й повноцінного засвоєння відповідних знань [8, с. 500]. Провідною ідеєю діяльнісного підходу до розвитку професійної компетентності фахівців з питань цивільної безпеки є дія у взаємодії як процес вирішення реальних навчально-пізнавальних, практико-орієнтованих навчальних завдань з огляду на функціональну відповідальність фахівців. Графічне зображення структурно-логічної схеми діяльного підходу до розвитку професійної компетентності фахівців з питань цивільної безпеки представлено на рисунку.

Рис. Структурно-логічна схема діяльного підходу до розвитку професійної компетентності фахівців з питань цивільної безпеки

Як видно з представленого рисунка такий підхід реалізується завдяки наявності наступних основних елементів: суб'єкт, контекст, інструмент (ресурс), формально-визначальні правила. Суб'єкт може бути окремим фахівцем або групою фахівців з питань цивільної безпеки, які проходять навчання в курсовий або міжкурсний період. Контекст – (не)безпечне середовище (ситуація, обстановка), що співвідноситься з матеріальним об'єктом, технологічною системою або з проблемним простором, в якому здійснюється діяльність в галузі цивільної безпеки [9]. В означеному середовищі відбувається досягнення результату діяльності через широкий спектр фізичних або уявних інструментів (ресурсів) підвищення

кваліфікації (стандарты, програми, методики тощо). Суб'єкт використовує інструменти (ресурс) у своєму прагненні перетворити контекст відповідно до мети. Формально-визначені правила (норми, статuti, положення, вимоги), передбачені у діяльнісному підході – це прийняті і встановлені організаційно-правові та науково-технічні (технологічні) засади, якими керуються під час навчання, що обумовлюють взаємодію елементів в середині системи діяльності.

Отже, діяльнісний підхід до розвитку професійної компетентності означених фахівців являє собою рух від окремих дій до цілісної діяльності, способу дій і взаємодії, спрямованих на контекст, та призводить до формування нового об'єкта. Діяльнісний підхід зумовлюється прагненням визначити та досягти мети в контексті, яка характеризує розвиток професійної компетентності фахівців з питань цивільної безпеки.

Список використаних джерел:

1. Лук'янова Л. Б. Концептуальні засади розвитку освіти дорослих: сучасні реалії, тенденції і перспективи // (Концептуальні засади розвитку освіти дорослих: світовий досвід, українські реалії і перспективи: збірник наукових статей / [колектив авторів]; за ред. Кременя В. Г., Ничкало Н. Г.; укл. Аніщенко О. В., Лук'янова Л. Б. Київ : Знання України, 2018. С. 21-31.
2. Про освіту дорослих. Проект Закону України від 10.02.2022 № 7039. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/J106948A?an=2> (дата звернення: 11.03.2023).
3. Incheon Declaration: Education 2030: Towards Inclusive and Equitable Quality Education and Lifelong Learning for All : World Education Forum, Incheon, Korea R, 2015. 5 p. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000233137> (дата звернення: 25.02.2023).
4. A Memorandum on Lifelong Learning : commission staff working paper : Brussels, 30.10.2000 / Commission of the European Communities. Brussels, 2000. 36 p. URL: https://arhiv.acs.si/dokumenti/Memorandum_on_Lifelong_Learning.pdf.
5. Цілі сталого розвитку. МОН України: офіц сайт. URL: <https://mon.gov.ua/ua/nauka/innovacijna-diyalnist-ta-transfer-tehnologij/analitichni-materiali/cili-stalogo-rozvitku> (дата звернення: 27.03.2023).
6. Лук'янова Л. Концепція освіти дорослих в Україні / Л. Лук'янова // Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи. 2011. Вип. 3(1). С. 8-16. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/OD_2011_3%281%29_3 (дата звернення: 16.02.2023).
7. Михайлов В. М. Експлікація педагогічних понять «фахівець із питань цивільної безпеки» та «професійна компетентність фахівця з питань цивільної безпеки». Вісник Запорізького національного університету. Серія : Педагогічні науки. 2020. № 2(35). С. 112-120. DOI: <https://doi.org/10.26661/2522-4360-2020-2-18> (дата звернення: 14.02.2023).
8. Гончаренко С. У. Методологія / С. У. Гончаренко // Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; головний ред. В. Г. Кремень. К. : Юрінком Інтер, 2008. С. 498-500.
9. Контекст / В. С. Лісовий // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол. : І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2014. URL: <https://esu.com.ua/article-5031> (дата звернення: 13.03.2023).

ФОРМИ ВЗАЄМОДІЇ ВЧИТЕЛЯ З БАТЬКАМИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Шишенко Валентина Олексіївна

ORCID ID: 0000-0002-3872-3840

канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри початкової і професійної освіти
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, Україна

Разумова Марія Павлівна

здобувач вищої освіти факультету початкового навчання
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, Україна

Одним із основних компонентів Концепції Нової української школи є педагогіка партнерства, що передбачає плідну співпрацю вчителя, дітей та батьків, основою якої стає взаємоповага та взаємодовіра. Для цього вчитель за допомогою різноманітних форм взаємодії має залучати сім'ї учнів до освітнього процесу, які мають стати його рівноправними учасниками.

Питання взаємодії вчителя та батьків молодших школярів вивчали такі видатні педагоги, як Т. Алексеєнко, Ш. Амонашвілі, І. Волков, О. Захаренко, С. Лисенкова, А. Макаренко, М. Стельмахович, В. Сухомлинський, В. Шаталов та інші.

Взаємодію вчителя початкових класів з батьками учнів розглядаємо як процес їхньої спільної діяльності, основою яких є колективна постановка та реалізація мети та завдань, форм та методів шкільного та сімейного виховання.

Форма взаємодії – це спосіб організації спілкування та спільної діяльності.

Форми взаємодії педагогів та батьків поділяються на дві групи: традиційні та інноваційні. До традиційних відносять: батьківські збори, робота з батьківським комітетом, педагогічні консультації, бесіди, колективні творчі справи, спільне проведення свят, відвідування сім'ї учня, листування.

До інноваційних форм належать: конференції, педагогічний лекторій, година відповідей та питань, тренінги, батьківські ринги, клуби, день відкритих дверей, диспути, дискусії, дні довіри, родинні свята в класі, тиждень сім'ї, ділові та рольові ігри, проведення шкільних ярмарків, азбука родинного виховання, залучення інших спеціалістів, обмін досвідом, взаємодія у Інтернет-мережі. Їхнє використання зумовлює підвищення рівня ефективності роботи вчителя з батьками молодших школярів.

В сучасних умовах необхідною частиною взаємодії батьків та вчителя є застосування інформаційних технологій, використання Інтернет-ресурсів, месенджерів як невід'ємної форми спілкування, швидкого отримання та донесення необхідної інформації. Застосування зазначених способів онлайн взаємодії знаходить своє відображення у таких формах взаємодії школи та сім'ї: дистанційні конференції та вебінари, онлайн журнал, групи у соціальних мережах, батьківські форуми та інше.

Отже, школа та сім'я є втіленням двох соціальних інститутів соціалізації дитини, тому правильно організовані та підібрані форми взаємодії вчителя початкової школи та сім'ї підвищать педагогічну культуру батьків, допоможуть краще зрозуміти дитину, сформулювати правильне уявлення про неї, врахувати її індивідуальні особливості, знайти найбільш доцільні способи вирішення освітніх проблем та покращення існуючих умінь та компетентностей учня як особистості.

СЕКЦІЯ ХІV. ПСИХОЛОГІЯ ТА ПСИХІАТРІЯ

ПРОБЛЕМА ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА З ТОЧКИ ЗОРУ ПСИХОЛОГІЇ

Березняк Аліна Сергіївна

здобувач вищої освіти I курсу бакалавра кафедри психології

Навчально-наукового інституту психології

Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна

Сучасна теорія розглядає насильство як комплексну проблему, в якій є і політичні, і культурні, і психологічні, і економічні аспекти. Велику увагу даній проблемі приділяється і за кордоном. У різних країнах вийшли дослідження з проблеми насильства таких авторів, як Анжела Беосанг, Ельфріда Фрешл, Роза Логар, Речел Маллен, Урсула Новаковська, Тіна Олссон, Ракель Вітас Кардосо і ін.

170 мільйонів жінок і дівчаток живуть в країнах, що входять до складу Європейського Союзу. Хочу зазначити, що емпіричних досліджень про ступінь їх схильності насильству цілком обмежен кількість. Існуючі дослідження дозволяють припустити, що від 1 / 4 до 1 / 3 з них зазнають насильства з боку чоловіків. [1]

Якщо брати до уваги Україну, можна зазначити, що на офіційному сайті Національної поліції України (при.gov.ua) подано, що станом на жовтень 2022 р. до поліції надійшло понад 244 377 звернень про факт вчинення домашнього насильства, складено 123682 адміністративних протоколи за ст. 173-2КУпАП та винесено 41322 термінових заборонних приписів стосовно кривдників. Наразі на обліку в Національній поліції України перебуває 89716 кривдників. У порівнянні із даним за лютий 2021 р. кількість звернень зросла на 5200 випадків, а кривдників стало на 7 тисяч більше. Таким чином ми бачимо не просто жахливу статистику щодо випадків домашнього насильства, а спостерігаємо кричущо страшну динаміку, позаяк за кожним фактом вчинення домашнього насильства стоять долі людей, переважно жінок та особливо дітей. Звісно, потрібно зазначити той факт, що з початку 2022 року в Україні відбуваються активні бойові дії, і це неабияк впливає на кількість заяв, адже у багатьох випадках, люди, які зазнали насилля, не мали змогу зафіксувати акт злочину у державних органах. Припускаю, що подібних випадків було набагато більше.

Говорячи про небезпеку, яку представляє собою насильство в сім'ї і про масштаби його впливу, необхідно враховувати, що, навіть якщо насильницькі дії спрямовані тільки на одну людину, всі інші члени родини також виявляються схильні до того, що позначається дослідниками як «вторинна віктимізація», вона полягає в переживанні свідками насильства тих же самих психологічних наслідків, яких зазнає жертва. Особливо важкі переживання випадають на долю дітей, що спостерігають за тим, як батько знущається над матір'ю, як буває найчастіше. [2]

Насильство завжди впливає на дітей постраждалих жінок, навіть якщо вони є не об'єктами насильства, а його свідками. Діти в таких сім'ях ростуть в атмосфері насильства. Багато хто намагається захистити матерів від насильства, і цим

ризикують накликати його на себе. Домашнє насильство як один із найчастіших злочинів вчиняється щодня. Соціальний тиск домашнього насильства настільки сильний, що переважна більшість жертв домашнього насильства сприймають його як невідворотне явище в житті та не повідомляють про нього. А ті потерпілі, які мають мужність звернутися за допомогою до правоохоронних органів, часто не отримують захист і справедливості через слабкість правової системи. [4]

Домашнє насильство, як епідемія, не обирає своїх жертв у будь-яких певних соціальних чи етнічних групах, воно присутнє в сім'ях різних верств населення.

Однак існують «особливі прикмети» домашнього насильства, характерні для всіх груп населення. Наприклад:

1. якщо у відносинах присутній один вид насильства, то дуже висока ймовірність того, що й інші його форми теж будуть розвиватися;
2. сімейне насильство в усіх його формах прояви включає елементи контролю та влади з боку людини, що здійснює насильство;
3. психологічні та соціокультурні чинники, що ведуть до скоєння насильства і підтримці циклу насильства, найчастіше є однаковими для різних форм сімейного насильства;
4. психологічна травма, що є результатом насильства і симптоми, пережиті жертвами насильства, однакові для різних форм домашнього насильства. [4]

На мою думку, до домашнього насильства призводить своєрідна експозиція ірраціонального мислення, яка впливає на почуття і поведінку особи та як наслідок спонукає до прийняття рішення щодо вчинення насильницьких дій або насильства загалом. Зрештую, у зв'язку з цим, заходи із попередження та профілактики домашнього насильства найперше мають бути орієнтовані на усвідомлення особою своїх дій та головне розуміння наслідків їх вчинення. Лише в зазначеному розрізі стає можливим розуміння як правових, так і психологічних аспектів феномену домашнього насильства.

Також додаючи до вище переліченої проблематики цього питання, варто зазначити, що суспільство в Україні звикало до мінімізації наслідків, і в цілому феномену домашнього насильства (у приклад можна привести такі народні повір'я, як: «б'є – значить любить», «від милого пана не болить і рана» і т.п).

Нині розгорнута широка соціальна інформаційно-роз'яснювальна робота із висвітлення проблеми домашнього насильства, активно втілюються проекти, акції, тренінги спрямовані на підвищення обізнаності суспільства щодо попередження випадків домашнього насильства, протидії діям кривдників та допомоги жертвам. До прикладу, інформаційна кампанія Фонду ООН у галузі народонаселення (UNFPA) Україна «Розірви коло», кампанія громадської організації «Ла Страда – Україна» «Стоп насильству», проект Міністерства юстиції України «Я маю право», проект Національної поліції України «Поліна», проект Європейського союзу в Україні «Я проти насильства», проект громадської організації «Жінка майбутнього» «Театр проти насильства», освітній проект з протидії домашньому насильству «Дім(Не)Безпеки», онлайн-платформа для жертв домашнього насильства «Мені здається», освітній серіал «Онлайн-інструменти протидії домашньому насильству» на платформі «Дія. Цифрова освіта», Всеукраїнська акція «16 днів проти насильства» та ін.

Отже, проблема домашнього насильства, на жаль, досі залишається актуальною у наш час. Тому українське суспільство і зараз потребує впровадження нових розроблених психологічних програм для українських реалій, які буде адаптовано до ментальності сучасного суспільства.

Список використаних джерел:

1. Бойко-Бузиль Ю. Ю. Домашнє насильство як соціальна проблема: психологічний ракурс. Габітус. 2021. Вип. 24. Т. 2. С. 125–129.
2. Черевко К. О. Домашнє насильство та насильство щодо жінок у розрізі законодавства України. Вісник Кримінологічної асоціації України. 2021. № 1(24).
3. Алексеєва Л.С., Міняйло В.Ю. Соціальний патронат родини в системі соціального обслуговування. - М.: Изд. гр. «Інсайт», 2000. - 362 с.
4. Пісклакова М., Синельников О. Анатомія насильства // Соціальному працівникові про проблему домашнього насильства / Укл. Є. Потапова, О. Синельников. - М.: Проспект, 2001. - 378 с.

ЧИННИКИ ПЕРЕЖИВАННЯ САМОТНОСТІ УКРАЇНЦЯМИ-ВИМУШЕНИМИ МІГРАНТАМИ, ЯКІ ПЕРЕБУВАЮТЬ В КРАЇНАХ ЄВРОСОЮЗУ ВНАСЛІДОК ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Кулаєва Тетяна Валеріївна

ORCID ID: 0000-0003-0298-1060

магістр у галузі психології, аспірант кафедри психології управління
*Центральний інститут післядипломної освіти,
ДЗВО «Університет менеджменту освіти», м. Київ, Україна*

Науковий керівник: Бондарчук О.І.

доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології управління
ДЗВО «Університет менеджменту освіти», Україна-Німеччина

За останній рік Україна зіткнулась з наймасштабнішою в своїй новітній історії хвилею людського переселення. Масштаби та наслідки цього суспільно-політичного явища ми ще тільки починаємо аналізувати та (з обережністю) прогнозувати, адже міграційні процеси досі тривають.

У грудні 2022 року уповноважений Верховної ради з прав людини Дмитро Лубінець повідомляв, що з початком повномасштабного вторгнення з України виїхало понад 14.5 мільйона українців. З них 11, 7 млн в'їхало до країн Євросоюзу. 7.7 млн зареєстровані в Європі як отримувачі тимчасового захисту. У своїй доповіді пан Лубінець спирався на дані Прикордонної служби України.

У середині березня 2023 року директорка Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М. Птухи НАН України Елла Лібанова, спираючись також на дані Прикордонної служби України, оприлюднила інформацію, що загалом інститут оцінює кількість українців за кордоном приблизно у 5 мільйонів людей. До цього числа входять ті, хто виїхав під час війни та незадовго перед її початком і ще не встигли повністю адаптуватись до життя в нових умовах.

Проте в будь-якому випадку, кількість українців, які наразі перебувають в країнах ЄС в статусі шукачів тимчасового захисту, лишається вражаючою. Згідно даних Eurostat (Європейського бюро статистики), наразі на перше місце за кількістю українців, які отримали статус тимчасового захисту Євросоюзу (згідно так званого 24 параграфу, закону щодо надання тимчасового –від 12 до 36 місяців залежно від конкретної країни-учасника ЄС-захисту громадянам України, які до 24.02.2022 року перебували на території України, і наразі потребують захисту через військові дії на території України), вийшла Німеччина 971 920. Приблизно така ж кількість українців (969 425) отримали тимчасовий прихисток у Польщі (станом на 31.01.2023). Доволі велика кількість українців отримала прихисток в Іспанії (148 630), Болгарії (141 480, на кінець жовтня 2022) та інших країнах ЄС.

Українці в ЄС за рік пережили багато випробувань, дехто вирішив повернутися, дехто налаштований ще почекати. Але практично всі українці, змушені шукати прихисток за кордоном через війну, страждають від психологічних проблем. Ці проблеми пов'язані не лише з травмою війни, а ще й зміною соціального статусу та оточення, що особливо негативним чином позначається на переживанні ними самотності. Стресс та туга по Батьківщині ускладнюють переживання самотності в

українців, роблячи цей стан неконструктивним, таким, що сприймається виключно як негативний та травмуючий. У той час як сьогодні існує багато досліджень, що «лібералізують» самотність, підкреслюючи профіцитарний, «вигідний» стан самотності для людини. Саме цей підхід застосовує Дж. Бланшар, пропонуючи розглядати самотність як усвідомлену конструктивну поведінкову стратегію на основі нових інтерпретацій.

Важливим чинником конструктивного переживання самотності є психологічне здоров'я особистості. У контексті цього слід зазначити, що за останні 20 років Євросоюз прийняв вже майже десяток хвиль біженців-переселенців із країн, де точаться воєнні дії. Із найбільш масових донедавна: Турція, Алжир, Сірія та Афганістан. Наприклад, у своїй статті «Проблеми психічного здоров'я біженців у Німеччині» (опублікована у перших числах лютого 2022 року), психологи Keller, A.M. та Hajji, R. зазначають, що психологічне здоров'я біженців спочатку є на загал ліпшим, ніж загальний рівень психологічного здоров'я у корінних жителів приймаючої біженців країни ЄС (у статті йдеться насамперед про Німеччину). Такий феномен дослідники пов'язують з тим, що вік біженців доволі молодий, і людина, яка зважується на виїзд до чужої країни, має відчувати в собі сили зробити цей крок та впевненість у своїх фізичних та психологічних можливостях. Проте вже за декілька років стан психічного здоров'я біженців починає погіршуватись і вже за 5 років зрівнюється з середнім по країні. Також дослідники зазначають стрімке погіршення соматичного здоров'я біженців після переїзду, загострення або появу різноманітних хвороб середньої та важкої тяжкості.

Депресія, порушення циркадних ритмів, перепади настрою, порушення харчової поведінки – всі ці емоційні та психофізіологічні стани порушують не тільки адаптацію українців в країні перебування, але й часто заважають приймати рішення щодо довгострокових планів на майбутнє.

Окремо можна підкреслити як велику проблему українців в Європі мовний бар'єр, тобто погане володіння мовою спілкування в країні тимчасового прихистку. Багато українців потребують допомоги не тільки на етапі оформлення документів, але й побутовому житті, вирішенні питань у таких важливих установах, як банки, лікарняні установи, агенції нерухомості, школи та інститути. Мовний бар'єр породжує, по-перше, почуття меншовартості, а по-друге, агресію та самоагресію. Дотичною до проблеми поганого знання мов є ще й проблеми із доступом до живого україномовного середовища, адже часто українців розселяють не компактно, а у громадах, де є вільне житло – селах та невеличких комунах. Таким чином, українська родина, і так вимушено позбавлена значущої своєї частини (чоловіків, які в силу тих чи інших обставин перебувають в Україні, або хворих чи літніх родичів), опиняється ще й в культурній ізоляції.

Частково проблему спілкування українців за кордоном між собою вирішують соціальні мережі та тематичні чат-групи у Вайбері, Вотсапі та Телеграмі. Проте участь та пошук потрібної інформації у таких групах часто віднімає багато часу та зусиль.

Таким чином, з найбільших проблем українців за кордоном – гостре або навіть нестерпне почуття самотності, пов'язане з розривом сталих соціальних зв'язків (родина, робота, друзі, сусіди), а також проблеми у побудові нового власного ком'юніті.

Наразі Європейська комісія вже виділила понад 9 млн євро на програму EU4Health для психологічної підтримки українців в Європі. Існують також багато українських та міжнародних ініціатив, залучених до психологічної допомоги тимчасовим переселенцям з України. Однак проблема психологічної підтримки українців-

переселенців лишається гострою та потребує подальшого вивчення.

Список використаних джерел:

1. Варава Л. А. (2009) Особливості переживання особистістю почуття самотності у стані соціальної депривації : автореф. дис. канд. психол. наук : 19.00.01 / Л. А. Варава. – Київ.
2. Хамитов Н. (1995) Философия одиночества. К.:Наукова думка.
3. Максименко С. Д. (2010) Психологічні механізми зародження, становлення та здійснення особистості / С. Д. Максименко, В. В. Клименко, А. В.Толстоухов. – К. : Вид-во Європейського ун-ту.
4. Blanchard J.M., Anthony B. (Eds.). (2013) Aging in a community. Chapel Hill, NC: Second Journey Publications.
5. DiTommaso E., Spinner B. (1993) The Development and Initial Validation of Social and Emotional Loneliness Scale for Adults (SELSA). Personality and Individual Differences, 14(1), 127–134.
6. Keller, A.M., Hajji, R. Die psychische Gesundheit von Geflüchteten in Deutschland. Prävention und Gesundheitsförderung 16, 354–360 (2021).
7. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2021.107.01.0001.01.ENG.
8. Wurmser, León (1990). Die Maske der Scham. Berlin: Springer-Verlag.

СЕКЦІЯ XV. МЕДИЧНІ НАУКИ ТА ГРОМАДСЬКЕ ЗДОРОВ'Я

PURPLE - СИНДРОМ У НЕМОВЛЯТ ЯК ПРИЧИНА РОЗВИТКУ НТГ (НАСИЛЬНИЦЬКОЇ ТРАВМИ ГОЛОВИ)

Бухаріна Поліна Тимофіївна

здобувач вищої освіти медичного факультету
Національний медичний університет ім. О.О. Богомольця, Україна

Гаспарова Яна Едуардівна

здобувач вищої освіти медичного факультету
Національний медичний університет ім. О.О. Богомольця, Україна

Хвиць Петро Сергійович

здобувач вищої освіти медичного факультету
Національний медичний університет ім. О.О. Богомольця, Україна

Дитячий плач завжди тубрує батьків, а плач без об'єктивної причини змушує їх нервувати та робити необдумані дії. «Фіолетовий» плач - епізод у житті дитини віком від 2 тижнів, коли вона може плакати більше 5 годин на добу без причини.

Цей синдром являється основною причиною розвитку SBS - shaken baby syndrom, або його сучасна назва НТГ - насильницька травма голови. В свою чергу, це призводить до ушкоджень головного мозку, інвалідності і, навіть, смерті.

PURPLE - акронім, запропонований, США National Center for Shaken Baby Syndrome. Кожна з літер цього акроніму характеризує особливості данного синдрому: P (peak) - плач набуває найсильнішого розвитку у віці 2 місяців, із поступовою регресією; U (unpredictable) - непередбачуваний початок і кінець; R (resistant) - неважливо, які заходи будуть розроблені задля заспокоєння дитини, її заспокоєння не настає; P (pain) - виразу болю на обличчі без болю; L (long) - тривалість плачу, що може перебільшувати 5 годин; E (evening) - більше епізодів плачу ввечері [7].

Під впливом стресу, внаслідок тривалого плачу дитини, батьки струшують її. Таким актам струшувань не хestують як чоловіки, так і жінки. Проте, цей метод заспокоєння жодним чином не допоможе, а зашкодить дитині. Згідно дослідження, проведеного МГО «Міжнародний центр розвитку і лідерства» 5% батьків в Україні трясуть дитину з метою її заспокоєння. Стан, що виникає внаслідок цього має назву «Синдром струшеної дитини» або «насильницька травма голови».

Насильницька травма голови в немовлят є провідною причиною смертельних травм і відповідає 53% серйозних або летальних наслідків черепно-мозкової травми [2]. Хоча НТГ не є основною причиною смертності дітей до 2 років, вона несе за собою високий відсоток травматизації та смертності. Так, смерть в результаті НТГ виникає у 12-36% випадків, 16-30% постраждалих відчувають наслідки травми впродовж життя - це рухові, зорові, когнітивні розлади. В цілому, показники НТГ впродовж років дуже відрізняються. В середньому цей показник складає від 6,7 до 29

на 100 000 немовлят [4].

Існує кілька типових механізмів виникнення даної травми:

1. Кидання дитини на ліжко, що провокує виникнення перелому черепа внаслідок удару;
2. Занадто різкий рух дитини вперед-назад (струшування);
3. Здавлювання шийного відділу спинного мозку за тривалої тряски.

Данні стани виникають внаслідок анатомічних особливостей дитячого віку. Так, типовим є поєднання великого розміру голови та слабкості м'язів ший. Навіть при тряскі дитини впродовж кількох секунд можливе виникнення значної травматизації [3].

Основними методами діагностики травми голови у дітей, так само як і у дорослих є комп'ютерна томографія (КТ) та магнітно-резонансна томографія (МРТ). Лабораторна діагностика при даному типі травмування є малоінформативною. Пункція спинного мозку може мати доказовість тільки у випадків виникнення субарахноїдального крововиливу. Неодмінним компонентом діагностики насильницької травми голови являється консультація офтальмолога із проведенням офтальмоскопії.

На меті у лікарів і батьків є запобігання виникнення насильницької травми голови у дітей, яка часто виникає в результаті струшування в період «PURPLE». Найсучаснішою рекомендацією із заспокоєння дітей є метод «5-S»:

1. Swaddle (пеленання);
2. Side or Stomach position (положення на боці або животику);
3. Shushing (заспокоювання дитини звуком «шшшш»);
4. Swinging (ухитування);
5. Sucking (використання соски). [5]

В Україні існує соціальний проект під назвою «Не труси дитину» - це освітній проект, що розповідає про можливі ускладнення та навчає батьків, як запобігти виникненню НТ. [6]

Список використаних джерел:

1. https://www.researchgate.net/publication/266815963_Evaluation_of_The_Period_Of_PURPLE_Crying_A_Shaken_Baby_Syndrome_Prevention_Program.
2. Iqbal O'Meara AM, Sequeira J, Miller Ferguson N. (2020). Advances and Future Directions of Diagnosis and Management of Pediatric Abusive Head Trauma: A Review of the Literature. *Front Neurol.* 11: 118. doi: 10.3389/fneur.2020.00118.
3. Vester MEM, Bilo RAC, Loeve AJ et al. (2019). Modeling of inflicted head injury by shaking trauma in children: what can we learn?: Part I: A systematic review of animal models. *Forensic Sci Med Pathol.* 15 (3): 408–422. doi: 10.1007/s12024-019- 00093-7.
4. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4807799/>.
5. <https://www.healthline.com/health/baby/5-s-baby#takeaway>.
6. <https://ildc.org.ua/ne-trusy-dytynu/>.
7. <http://purplecrying.info/what-is-the-period-of-purple-crying.php>.

ДЗЕРКАЛЬНА ТЕРАПІЯ ЯК МЕТОД РУХОВОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ПАЦІЄНТІВ ПІСЛЯ ІНСУЛЬТУ

Грейда Наталія Богданівна

ORCID ID: 0000-0003-1107-9976

канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри фізичної терапії та ерготерапії
Волинський національний університет імені Лесі Українки, Україна

Дзеркальна терапія (МТ) – метод реабілітації, коли пацієнт виконує рухи здоровою кінцівкою і дивиться на відображення у дзеркалі, а хвора (ампутована) кінцівка в цей час розміщена за дзеркалом і її не видно. У пацієнта створюється дзеркальна ілюзія, що уражена або відсутня кінцівка рухається як здорова. Мета такої терапії полягає в тому, що пацієнт уявляє, що відновлюється контроль над ураженою (відсутньою) кінцівкою. Дзеркальна терапія (МТ) є одним із методів рухової реабілітації пацієнтів з фантомними болями, з вираженим парезом або плегією кисті у різних періодах після інсульту для зменшення больового відчуття, корекції синдрому одностороннього просторового ігнорування ураженої сторони та відновлення моторних функцій [1; 2].

Точний механізм впливу дзеркальної терапії (МТ) невідомий, але визначено, що при цьому відбувається зв'язок зорової системи та м'язової системи на рівні діяльності нервових центрів та рецепторів.

При дзеркальній терапії (МТ) рекомендованими є рухи для верхньої кінцівки такі, як розтискання та стискання кисті; повертання передпліччя та кисті з положення «долоня вниз» у положення «долоня вгору»; згинання та розгинання зап'ястя; дотик великим пальцем кінчиків інших пальців. Для нижньої кінцівки виконують тильне згинання стопи; ковзання ноги вперед і назад (для полегшення ковзання можна підкласти під ногу тканину). Для розвитку дрібної моторики верхньої кінцівки та тренування сомообслуговування використовують функціональні завдання з різними предметами (сенсорними м'ячиками, кистьовими еспандерами, побутовими приладами тощо) [5].

Система досліджень застосування дзеркальної терапії (МТ) дала можливість підтвердити її ефективність. У цих дослідженнях часто вимірювали відновлення верхньої кінцівки, функцію верхньої кінцівки та загальну спритність рук. Дзеркальна терапія (МТ) продемонструвала кращі результати у пацієнтів із гострим та хронічним інсультом у функціонуванні верхніх кінцівок, ніж традиційна реабілітація (CR) або CR плюс МТ [4].

Одне з досліджень показало, що всі пацієнти, які пройшли дзеркальну терапію, повідомили про зменшення болю після 4 тижнів лікування. У контрольних групах з традиційною реабілітацією (CR) або CR плюс МТ відсоток пацієнтів, які відзначили про зменшення болю був значно нижчий, ніж у тих, хто приймав участь у реабілітації з дзеркальною терапією (МТ) [3].

Дзеркальна терапія (МТ) сприяє нормалізації відчуття суглобів, покращення здатності відтворювати кут суглоба травмованою кінцівкою, що проявляється у покращенні пропріорецепції, що в кінцевому результаті може пришвидшити відновлення користування побутовими пристосуваннями, покращити ходу та зменшити ризик падінь пацієнта.

Висновки. Дзеркальна терапія може покращити моторну функцію, пропріорецепцію точності та координованості рухів та зменшити наслідки інсульту,

але в літературі даються неоднозначні дані щодо покращення рівня денної активності (ADL), спастичності та сили м'язів.

Список використаних джерел:

1. Андрійчук, О., Грейда, Н. & Масікова, Т. (2019). Оцінка болю та якості життя в практичній діяльності фізичного терапевта. Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. Луцьк, №2 (46), 55-60. doi: 10.29038/2220-7481-2019-02-55-60.
2. Грейда, Н.Б., Андрійчук, О.Я., Лавринюк, В.Є. & Якобсон, О.О. (2022). Лікування та профілактика інсульту засобом кінезіотерапії та дієтотерапії. Актуальні проблеми сучасної освіти та науки в контексті євроінтеграційного поступу: матеріали доп. учасн. VIII міжнар. наук.-практ. онлайн конф. Луцьк, 224-226.22.
3. Каур, А. & Guan, Y. (2018). Фантомний біль у кінцівках: огляд літератури. Chin J Traumatol, 21 (6), 366-368. doi: 10.1016/j.cjtee.2018.04.006.
4. Перес-Крузадо, Д, Мерчан-Баеза, JA, Гонсалес-Санчес, М, Куеста-Варгас, AI. (2017). Систематичний огляд дзеркальної терапії порівняно зі звичайною реабілітацією функції верхніх кінцівок у тих, хто переніс інсульт. Австралійський журнал професійної терапії, 64 (2), 91-112. doi: 10.1111/1440-1630.12342.
5. Hreida, N. (2023). Therapeutic exercises for the development of coordination for patients with diseases and after injuries of the nervous system. Potrzeby i standardy współczesnej rehabilitacji: XV Jubileuszowe międzynarodowe dni rehabilitacji. Rzeszów, 124-125.

МЕТА І ЗАВДАННЯ ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТУ «ЗАГАЛЬНА ПАТОЛОГІЯ» ПРИ ПІДГОТОВЦІ МАГІСТРІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ ФІЗИЧНА ТЕРАПІЯ, ЕРГОТЕРАПІЯ

Андрійчук Ольга Ярославівна

ORCID ID: 0000-0003-4415-4696

Д-р. наук з фіз. виховання і спорту, професор,
завідувач кафедри фізичної терапії та ерготерапії

Волинський національний університет імені Лесі Українки, Україна

Освітній компонент «Загальна патологія» є базовим для здобувачів освіти, які навчаються за освітньо-професійною програмою Фізична терапія зі спеціальності 227 Фізична терапія, ерготерапії освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр».

Останні досягнення медицини вимагають від фізичних терапевтів, напруженої та відповідальної роботи. Основні розділи освітнього компоненту «Загальна патологія», такі як: кардіологія, пульмонологія, гастроентерологія та інші дають можливість магістрам поглибити і розширити свої теоретичні і практичні знання. Здобувачі в процесі навчання вивчають інструментальні та апаратні методики об'єктивного обстеження пацієнтів різних нозологій. Головне завдання, яке ставиться перед магістром – це навчитися досліджувати хворого не лише як об'єкт, але й мати при цьому уяву про хід розвитку захворювання, суб'єктивні відчуття, наявність попередніх захворювань, факторів ризику [3].

Вивчаючи симптоми захворювання студент повинен навчитися оцінювати їх діагностичне значення, послідовність їх появи, розкривати основні патогенетичні ланки хвороби, формулювати свої висновки у вигляді патологічного синдрому чи орієнтовного діагнозу захворювання.

Теоретичні і практичні заняття повинні проводитися з урахуванням кваліфікаційної характеристики, бути пов'язаними з іншими освітніми компонентами медичного спрямування та ґрунтуватися на знаннях анатомії та фізіології людини, патологічної анатомії та фізіології, клінічної фармакології та загальному догляді за хворими. Здобувачі повинні добре орієнтуватися в питаннях семіотики з основами пропедевтики та патологічної фізіології. Знання, отримані під час вивчення навчального матеріалу загальної патології буде хорошим підґрунтям для опрацювання матеріалу з фізичної терапії при рухових дисфункціях, фізичної терапії в геріатрії, фізичної терапії при серцево-судинних захворюваннях. Подальше проходження виробничої практики у медичних закладах у відділеннях реабілітації теж потребує знань набутих при вивченні загальної патології [2].

Здобувачі повинні мати розуміння основних патофізіологічних аспектів фізичної терапії та реабілітації загалом. Результатом навчання повинно бути вміння визначити взаємозв'язок між етіологічним фактором і патогенетичною ланкою розвитку патологічного процесу, мати ґрунтовні знання про механізми виникнення різних патологічних станів в організмі та уміння застосовувати різні способи і методи профілактики виникнення патологічного стану в організмі людини [1].

Висновки. Основною метою вивчення освітнього компонента «Загальна патологія» є навчити магістрів умінню обстежувати, діагностувати та визначати стан здоров'я у хворих з найбільш поширеними нозологіями, здійснювати кваліфікований

індивідуальний догляд за пацієнтами у спеціалізованих відділеннях в якості фізичних терапевтів, практично застосовувати основні способи і методи фізичної терапії при різних патологічних станах.

Список використаних джерел:

1. Андрійчук, О. Я. (2018). Методичні основи фізичної терапії хворих на дегенеративно-дистрофічні захворювання опорно-рухового апарату. *Art of Medicine*, № 3(7), 174-177.
2. Кумар, В., Аббас, А. К. & Астер, Д. К. (2020). *Основи патології за Роббінсом: у 2 т.: [навч. посіб.]* Київ.
3. Andriychuk, O., Hreida, N., Ulianutska, N., Zadvorniy, B., Andriychuk, B. (2021). Dynamics of indicators of active and passive flexibility during the annual cycle of stretching classes. *Journal of physical education and sport (JPES)*. Vol. 21 (Suppl. Issue 2), Art 141, 1118-1123. DOI:10.7752/jpes.2021.s.2141.

СЕКЦІЯ XVI. ІСТОРІЯ, АРХЕОЛОГІЯ ТА КУЛЬТУРОЛОГІЯ

ІВАН БАГРЯНИЙ - УКРАЇНСЬКИЙ ПИСЬМЕННИК СЕРЕД ЧУЖИННИЦЬКОГО СВІТУ

Данилів Микола Володимирович

здобувач вищої освіти факультету історії, політології та міжнародних відносин
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Україна

У часи важкого відродження повертаються в Україну імена її славних синів. Одним із яких був Іван Павлович Багрянний (Лозов'яга) – поет, письменник, публіцист, політичний діяч. Пересічному читачеві ім'я це майже невідоме, бо тоталітарна система робила все можливе й неможливе, щоб голос патріота не був почутий на Батьківщині. Так було до того часу, поки Україна не здобула незалежність. У 1992 році Постановою Кабінету Міністрів України Івану Багрянному присуджується Державна премія ім. Т. Г. Шевченка (посмертно) за романи «Сад Гетсиманський» і «Тигролови», вперше надруковані в 50-ті роки за кордоном.

Життєпис Івана Багрянного, як і кожного письменника, тісно переплітається із його власною літературною діяльністю. Не знаючи життєвого шляху поета, мабуть було б важко зрозуміти й правильно оцінити його творчість. Вона могла б видатися відірваною і неповною.

Вже в дуже молодому віці, за словами самого письменника, будучи десятирічним хлопцем, довелося Багрянному пережити родинну трагедію. Комуністи вбили його дядька за приналежність до української армії Симона Петлюри, і на його очах замордували старенького, 92-річного, однорукого діда-пасічника. Це залишило в душі малого хлопчика слід глибокої ненависті до режиму, що з роками не тільки не послаблювалася, але вибухала сильним виявом гніву і обурення, від світанку його творчості аж до кінця.

Іван Павлович Багрянний народився 19 вересня 1906 року (за старим стилем) в м. Охтирка Сумської (колишньої Полтавської) області в сім'ї муляра Павла Петровича Лозов'яги. Мати майбутнього письменника Кривуша Євдокія Іванівна походила з заможного селянського роду з села Куземин біля Охтирки. В сім'ї, окрім Івана, виховувались також син Федір і дочка Єлизавета.

Освіта Багрянного не була послідовною. Вчився – де тільки була змога. Перші роки навчався грамоти в церковно-приходській школі в Охтирці. Від 1916 до 1919 року - у вищій початковій школі, де вже як молодий учень редагував шкільний, писаний від руки журнал «Надія». В 1920 році вчився в охтирській технічній школі слюсарського ремесла, але, не закінчивши навчання, перейшов до краснопільської художньо-керамічної школи, яку закінчив у 1922 році. В роках між 1922 і 1926 працював у шахтах Донбасу, де належав до так званої робітничої опозиції, за що був переслідуваний. Як малолітнього, його не засудили, але тавро політичної неблагонадійності залишилося на ньому назавжди.

В 1926 році Іван Багрянний вписався до Київського Художнього Інституту, який скінчив у 1929 році. Однак, після складення всіх іспитів, йому, з огляду на

націоналістичну і протирежимну літературну діяльність, не дозволили захищати дипломну працю [1].

Літературну діяльність почав у 1925 році як автор поетичних творів у журналах «Глобус», «Всесвіт», «Життя і революція», «Червоний шлях» та в різних інших журналах у Києві та Харкові. Перша книга поезій “До меж заказаних” вийшла в 1927 році. В 1929 році видає книгою поему «Ave Maria», а в 1930 році - віршований історичний роман “Скелька”. На початку 1932 року цензура не дозволила видати написаний прозою роман «Марево», а відтак молодого автора було заарештовано й 1933 року засуджено на п’ять років заслання в Сибір. У 1936 році з місця заслання йому вдалося втекти, і два роки він блукав серед українського люду на Далекому Сході. Під час відвідин матері в Україні 1938 року його знову заарештовано і він опинився в пазурах НКВД. Через рік його звільнили як безпідставно засудженого. Втечу із заслання та тюремні роки в Харкові він частково описав у таких своїх, написаних пізніше творах, як роман «Тигролови», роман «Сад Гетсиманський» і драма «Морітурі».

Під час німецької окупації України І. Багряний працював маляром-декоратором в Охтирці, а потім у Харкові та співпрацював в українській пресі. В 1943 році вирушив на Захід. В той же час, у 1943-1944 роках, він бере участь в українському підпіллі ОУН та УПА. А опинившись у 1945 році в Німеччині, він зі своїми друзями-однодумцями, після закінчення Другої світової війни, організував Українську революційно-демократичну партію (УРДП), в якій згуртував найкращі свідомі й віддані українській справі сили людей зі східних та центральних областей України. В роки примусової репатріації людей з України він написав памфлет «Чому я не хочу повертатись до ССРСР?», що вийшов українською, англійською, іспанською та італійською мовами [2].

З відступом німців з України, Багряний був одним із тих багатотисячних утікачів, що старалися дістатися на Захід. В 1945 році Багряний був уже в Австрії, де й почав активно працювати в українському середовищі [1].

У Німеччині І. Багряний перевидав 1946 року частину зібраних своїх поезій під назвою «Золотий бумеранг», написав перший том роману «Буйний вітер» під назвою «Маруся Богуславка» – з життя української молоді після голоду 1933 року (вид. 1957 року), повість «Огненне коло» – заключну частину роману «Буйний вітер» – про бій під Бродами вояків Української дивізії (вид. 1953 року), сатиричну поему «Антон Біда - герой труда» – відповідь тим, хто запрошував втікачів у комуністичний «рай» (вид. 1956 року), п’єси про роки окупації України німцями – «Розгром» і «Генерал» (вид. 1948 року) та згадану раніше драму «Морітурі». Посмертно видано в США у 1965 році його твір «Людина біжить над прірвою» за редакцією та із вступною статтею Василя Гришка, а також перевидано в Австралії віршований роман «Скелька» (1984).

Як публіцист І. Багряний написав сотні різних статей, переважно для газети, яку він започаткував і довгий час редагував у Німеччині – «Українські вісті».

Його «Тигролови» вийшли в США, Канаді та Англії англійською мовою. Цим твором був зацікавлений навіть американський Голівуд, щоб створити фільм. З англійського перекладу було зроблено переклад «Тигроловів» на німецьку, голландську та датську мови, і вийшли вони в тих країнах кількома накладами. «Сад Гетсиманський», що вважається критиками за найкращий з його творів, був перекладений на французьку мову і виданий у Парижі.

Партію УРДП Іван Багряний очолював до своєї смерті. Десять років був Головою Української Національної Ради та віце-президентом УНР в екзилі. Останні п’ятнадцять років свого життя І. Багряний хворів на туберкульоз, який здобув,

поневіряючись по тюрмах та засланнях СРСР [2].

Помер Іван Багряний 25 серпня 1963 року в санаторії Санкт-Блазієн, Західна Німеччина. Поховали його в Новому Ульмі, де жила його дружина Галина Багряна та діти Нестор і Роксолана. Два роки після його смерті, побудовано на його могилі пам'ятник за проєктом відомого українського скульптора Леоніда Молодожанина [1]. Незважаючи на заслання та еміграцію, Іван Багряний завжди залишався вірним українській ідеї, за що віддав значну частину свого життя.

Список використаних джерел:

1. Войчишин Ю. Іван Багряний. – Вінніпег, 1968. – 86 с.
2. Іван Павлович Багряний: До 100-річчя від дня народження: Бібліографічний покажчик / Укладач Блінова Н.В. – Дніпропетровськ: Обласна універсальна наукова бібліотека, 2005. – 15 с.

СЕКЦІЯ XVII. АРХІТЕКТУРА ТА БУДІВНИЦТВО

АКТУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ СТВОРЕННЯ І ООНВЛЕННЯ ЦИФРОВИХ КАРТ І ПЛАНІВ

Малашевська Олена Анатоліївна

ORCID ID: 0000-0002-5387-5674

канд. екон. наук, доцент кафедри геодезії та картографії
Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна

Дідюра Поліна Олександрівна

студентка 1 курсу факультету землевпорядкування

Національний університет біоресурсів і природокористування України, Україна

Створення та оновлення цифрових планів та карт є дуже актуальним завданням у сучасному світі, де надзвичайно швидко відбуваються зміни землекористування, здійснюється забудова населених пунктів тощо. Цифрові плани та карти широко застосовуються в багатьох галузях у процесі природоохоронних заходів, у містобудуванні, у сільському та лісовому господарствах.

Цифрові плани та карти можуть допомогти вирішити проблеми, пов'язані з ефективністю використання землі, плануванням міст та інфраструктури, моніторингом природних ресурсів [1].

Як показують результати практичної роботи цифровий план не поступається паперовій версії плану, має таке ж змістове наповнення. Однак зберігати і редагувати такий варіант набагато простіше і доступніше [2].

Незалежно від методу створення та оновлення, цифрові топографічні карти повинні відповідати таким основним вимогам: забезпечувати можливість автоматизованого визначення даних про місце розташування об'єктів та їхніх характеристик; включати цифрове значення кількісних та якісних характеристик і кодів об'єктів у прийнятій системі класифікації і кодуванні картографічної інформації; мати таку структуру подання інформації, яка б забезпечувала можливість внесення змін і доповнень, можливість її конвертації у топологічні або нетопологічні формати геоінформаційних систем та виділення незалежних моделей визначених елементів змісту карт (гідрографії, населених пунктів, доріг і придорожних споруд, рельєфу, рослинного покриву та ґрунтів) [3].

Для оновлення цифрових планів можна використовувати дані, отримані різним способом, зокрема, в результаті аерофотозйомки, дистанційного зондування землі, тахеометричного знімання, використовувати супутникові знімки [4, 5]. Очевидно, що точність цифрового плану залежить від якості джерела даних [4]. Передумовою оновлення цифрових планів може бути виявлення помилок або неточностей у існуючому цифровому плані.

Цифрові карти створюються такими способами або їх комбінацією: 1) оцифровка (оцифрування) традиційних аналогових картографічних творів (наприклад, паперових карт) — переведення інформації в цифрову форму;

2) фотограмметрична обробка даних дистанційного зондування; 3) польова зйомка (наприклад, геодезична тахеометрична зйомка або зйомка з використанням приладів систем глобального супутникового позиціонування) [6].

На сучасному етапі в зв'язку із воєнними діями на території України виникають додаткові передумови оновлення цифрових планів, зокрема, на територіях, які були порушені.

Список використаних джерел:

1. Цифрова карта. URL: <http://www.gisa.org.ua/dmapping.htm>.
2. Основні положення створення та оновлення топографічних карт масштабів 1:10 000, 1:25 000, 1:50 000, 1:100 000, 1:200 000, 1:500 000, 1:1 000 000. URL: https://gki.com.ua/files/uploads/documents/Norms/Ukrgeodesykart_norms/156_1999.pdf.
3. Цифровий план. URL: <https://geodez.com.ua/czifrovij-plan#:~:text=цифровий%20план%20-%20дуже%20зручний%20спосіб,версії%2c%20передає%20такі%20ж%20відомості>.
4. Новак Б.І., Рафальська Л.П., Жук О.П. Геодезія: Підручник. Київ: ЦП "Компрінт", 2013. 301 с.
5. Топографічна зйомка земельної ділянки. URL: <https://zemlevporyadnik.com.ua/topografich-na-sjomka.html#gsc.tab=0>.

НОВІТНІ ТЕНДЕНЦІЇ ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ФОРМУВАННІ ВНУТРІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА МЕДИЧНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНИХ ЦЕНТРІВ

Красножон Тетяна Юріївна

ORCID ID: 0000-0003-1365-1948

аспірантка кафедри теорії, історії архітектури та синтезу мистецтв
Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури, Україна

Сучасні вимоги формування внутрішнього середовища медично-реабілітаційних центрів ґрунтуються на залученні новітніх технологій до організації предметно-просторових вирішень, що мають відповідати типологічним особливостям одиниці закладу охорони здоров'я.

Архітектор Людвіг Міс ван дер Роє наголошував, що «форма має слідувати за функцією» [3]. Дана філософія належна і до технологій, що є невід'ємними факторами розвитку галузі охорони здоров'я.

Запровадження сучасних технологій при формуванні внутрішнього середовища медично-реабілітаційних центрів мають на меті розробку новітніх підходів до організації предметно-просторового середовища, що спрямовані на підвищення безпеки екосистеми закладу та психологічного комфорту трьох основних груп – реабілітантів, відвідувачів, медичного та технічного персоналу [2]. Даний підхід ґрунтується на впровадженні архітектурних «інформаційних систем», до котрих належить комплекс прийомів «візуальної та модальної комунікації», що об'єднує суб'єкти середовища з функціонально-орієнтованими «носіями інформації» завдяки інтеграції будівельних систем як засобу формотворення інформаційно-розподільного простору [1].

До них належать: елементи композиційної організації простору, візуальні (вивіски, покажчики маршрутів руху, колірне кодування, таблички, візуально-графічні засоби і символи, тощо) та модальні комунікації (сенсорні системи, об'ємно-графічні елементи середовища), системи дистанційного керування та аналізу (віддалений моніторинг, датчики попередження та запобігання падінню, модулі визначення місця розташування в реальному часі, панелі контролю потенційно-небезпечних осередків інфекцій, дистанційні термографічні контролери, датчики фіксації та спостереження за мікрокліматом), що стають «мовою спілкування», контролю і орієнтації в поліфункціональному внутрішньому середовищі медично-реабілітаційного центру, враховуючі основні функції (просторової орієнтації, пізнавальної інформації, поведінкової орієнтації).

Архітектурні «інформаційні системи» мають бути введені у інформаційно-розподільний простір внутрішнього середовища загальних рекреаційних зон функціональних блоків закладів охорони здоров'я з метою всебічного інформування та моніторингу, вільної орієнтації, визначення необхідних шляхів руху та евакуації, отримання довідкових відомостей відвідувачами та пацієнтами медично-реабілітаційного центру політравми.

Висновки. На основі аналізу світового досвіду проектування та будівництва медично-реабілітаційних центрів було виявлено новітні тенденції використання сучасних технологій при формуванні внутрішнього середовища установ даного типу:

елементи композиційної організації простору, візуальні та модальні комунікації, системи дистанційного керування та аналізу, що спрямовані на запровадження безпечної та психологічно-комфортної екосистеми закладу. Наведений підхід до організації внутрішнього середовища, що об'єднує людей (реабілітантів, відвідувачів та персонал), навколишнє середовище (функціональні блоки з наявним біомом) і технології (безперервний потік даних в реальному часі), дозволяє винайти нові оперативні методи, що спрямовані на забезпечення підвищення клінічних показників та емоційного стану людини.

Список використаних джерел:

1. Велігоцька Ю. С., Гордієнко С. М. (2020) Особливості формування сучасних інтер'єрів медичних закладів. *Комунальне господарство міст*, 6 (159), 56-61.
2. Barker R. G. (1968) *Ecological psychology: Concepts and methods for studying the environment of human behavior*. Stanford: CA Stanford University Press. 242 p.
3. Cohen Jean-Louis. (1994) *Mies van der Rohe*. Paris: Hazan. 143 p.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

МАТЕРІАЛИ І МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**«НАУКОВІ ОРІЄНТИРИ:
ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА ДОСЛІДЖЕНЬ»**

14 квітня 2023 року ♦ Харків, Україна

Українською та англійською мовами

*Всі матеріали пройшли оглядове рецензування
Організаційний комітет не завжди поділяє позицію авторів
За точність викладеного матеріалу відповідальність несуть автори*

Підписано до друку 14.04.2023. Формат 60×84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Cambria. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 8,71. Замовлення № 376. Тираж: 100 примірників.
Віддруковано з готового оригінал-макету.

Контактна інформація організаційного комітету:

Міжнародний центр наукових досліджень
21037, Україна, м. Вінниця, вул. Зодчих, 40, офіс 103
Телефони: +38 098 1948380; +38 098 1526044
E-mail: mcnd@ukrlogos.in.ua

Видавець: Громадська організація «Європейська наукова платформа».
21037, Україна, м. Вінниця, вул. Зодчих, 18, офіс 81. E-mail: info@ukrlogos.in.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи: ДК № 7172 від 21.10.2020.